

A MAGYAR
FEWDES ÉS ZÁSZLÓS ÚR

N. NAGYVÁTHY JÁNOS

Tek. Szala Vármege Táblabírója által.

Csurgó

1809 – 2009

A MAGYAR
FEWDES ÉS ZÁSZLÓS ÚR

N. NAGYVÁTHY JÁNOS

Tek. Szala Vármege Táblabírója által.

Pesten
Trattner János Tamás betűivel és költségeivel.
1820.

A könyv kiadását támogatta:

Somogy Megye Közgyűlése,
Megyei és Városi Könyvtár Kaposvár,
Csurgó Város Önkormányzata,
Somogyi TISZK
Nagyváthy János Középiskolája és Szakiskolája, Csurgó

ISBN 978-963-06-8190-2

A könyv további kiadása a kiadó és a kézirat tulajdonosa:
a Megyei és Városi Könyvtár (Kaposvár) engedélyéhez kötött!

Kiadja:
a Csurgói Baksay Sándor Alapítvány
Felelős kiadó: Szabó Sándor kuratóriumi elnök

Nyomdai munkák:
Csurgói Nyomda Kft.

Csurgó, 2009.

Előszó

„Nagyváthy János irodalmi munkásságának legtermékenyebb szakasza az 1809 és 1819 közötti évtized volt. Ebben az évtizedben művei egész sorát írta meg: »A praktikus termesztő«-t, »A praktikus tenyésztő«-t, »A magyar gazdatiszt«-et, »A magyar házi gazdaasszony«-t. E sor elejére esik – mondhatnók sornyjító volt - »A magyar fewdes és zászlós úr« c. műve, amelynek kiadatlan kéziratát a kaposvári Megyei Könyvtár »Somogyi Gyűjteménye« őrzi.

A kézirat negyedrért nagyságú, 88 számozott oldalt tartalmaz. Történetére vonatkozóan szövegéből, a rajta lévő bejegyzésekből, valamint egyéb adatokból a következők állapíthatók meg. Nagyváthy 1809-ben írta, s 1818-ban óhajtotta öt más művével együtt nyilvánosságra hozni. Erre azonban nem került sor. Nagyváthy halála után – 1820-ban – a kéziratot Trattner János Tamásnál találjuk. Trattner, aki Nagyváthy több hátrahagyott munkáját hozta nyilvánosságra, saját költségén ezt is ki akarta adni. A cenzura azonban 1822-ben megtiltotta a nyomtatást. A kézirat ezután 1839-ben Nagyváthy János leánya, Nyikos Lászlóné ajándékként a somogyi vármegyei könyvtár birtokába került, ahol egy évszázadnál hosszabb ideig volt anélkül, hogy a tudományos kutatás tudomást szerzett volna róla. A második világháború forгатagában, amely szétzilálta a régi vármegyei könyvtár anyagát is, a kézirat elveszett. Csak 1955. elején került elő”.

Eddigi idézet Kávássy Sándor történész, a cikk írásakor a Somogy Megyei Könyvtár akkori igazgatóhelyettese tollából, mely a könyvtár 1957. évi évkönyvében jelent meg. A rövid tanulmányból kitűnik, hogy a cenzor a kéziratot mű kinyomtatását megtiltja 1822. évben:

„A nagyméltóságú Magyar Királyi Helytartótanács az 1822. évi szeptember 10.-én kelt 22 346. számú legkegyelmesebb határozata értelmében a Magyar Fewdes és Zászlós Úr című kéziratot mű kinyomtatását megtiltja. Könyvrevizori Hivatal. Budán, 1822 október 4.én. Nagy Antal A nagyméltóságú Királyi Helytartótanács cenzora és revizora.”

Oly szigorúan szólt a végzés, hogy azóta csaknem kétszáz év. telt el és a kézirat valóban kiadatlanul hevert a megyei könyvtár helytörténeti részlegében, majd az értékére való tekintettel a könyvtár több, mint száz éves pánccélszekrényében. Ezt magam is tapasztaltam, amikor tiszteletreméltó elődöm átadta a könyvtár kulcsait. Köztük a pánccélszekrényét és miközben magyarázta, hogy hogyan kell kinyitni, felhívta figyelmemet arra, hogy a tartalma páratlan kincset rejteget. Lehet, hogy a szekrény nyitásának és zárásának rejtelmével voltam elfoglalva és nem figyeltem eléggé más irányú elfoglaltságom miatt a kézirat tartalmára. Pedig hallgathattam volna a történeti konklúzióra:

„A kézirat jelentősége a magyar történetírás szempontjából kettős. A munka-, mint Nagyváthy más művei is-, a XVIII. század végén kibontakozó magyar tudományos kutatás tényeként jött létre. Ezért hozzátartozik a kor tudományos életének ismeretéhez. Mondhatnánk így is: dokumentuma a kor tudományos gondolkodásának. Másrészt: kiegészíti és eddig ismeretlen oldaláról mutatja be a Nagyváthy-életművet.” fejezi be a szerző tanulmányát.

Úgy látszik, nem csak a könyveknek, a kéziratoknak is meg van a sorsuk. Ki tudja, meddig lapult volna a kézirat a felügyeletem alá tartozó pánccélszekrényben, ha nem jön egy a csurgói dicső múltat munkásságában szem előtt tartó tanárember, aki a csurgói „Első

Oskola” első inspectorának (igazgatójának) Nagyváthy Jánosnak késői utódja volt. Mellesleg az iskola legnagyobb diákjának, Baksay Sándor munkásságának kutatója, Szabó Sándor, akinek szívós munkálkodása és eltökéltsége, hogy a Nagyváthy kéziratot kiszabadítsa a cenzor által megbilincselte évszázados fogságából. Úgy látszik, a 19 századi cenzori szentencia még a huszadik században is éreztette hatását. A 21. század a régiektől tanulni akaró nemzedékének egyik jeles képviselője szándéka és a megyei közgyűlés anyagi támogatása kellett ahhoz, hogy a kéziratból könyv szülessen. Örülök, hogy részese lehetek ennek a pillanatnak, hogy Nagyváthy János műve kétszáz év után irányfényt adjon a mai értékeit vesztő társadalmunkban.

Varga Róbert
igazgató
Megyei és Városi Könyvtár Kaposvár

A. M. M. M. M.

J. E. W. E. S. a. J. E. W. E. S. U. A.

68.

821

A. M. M. M. M. M. M. M.

Joh. Katal. Karmegye Sakkaborgya által.

J. 34.

~~1821~~

Buda

1821

1821

Virtute Bgsi Decreti Excelsi Consilii Regii
Lottris Hungarici dd. 10^a 7^{bris} 822
No. 22346 Msptum Opus Sub Titulo
A Magyar Fewdes és Zászlós Úr
ad typum haud admittitur.
Exped ex Offo Rev. Librorum
Budae 4^a 8^{bris} 1822.

Antonius Nagy
ad Exc. Cons. Regii
L Hgum
Librorum
Censor et
Revisor

Virtute Bgsi Decreti Excelsi Consilii Regii Lottris Hungarici dd 10 a 7-bris 822 No. 22346 Msptum Opus Sub Titulo A Magyar Fewdes és Zászlós Úr ad typum haud ad-mittitur. Exped ex Offo Rev. Librorum Budae 4a 8-bris 1822. Antonius Nagy ad Exc. Cons. Reg. L Hgum Librorum Censor et Revisor

A nagyméltóságú Magyar Királyi Helytartótanács az 1822. évi szeptember 10.-én kelt 22 346. számú legkegyelmesebb határozata értelmében a Magyar Fewdes és Zászlós Úr című kéziratós mű kinyomtatását megtiltja. Könyvrevizori Hivatal. Budán, 1822 október 4.én. Nagy Antal A nagyméltóságú Királyi Helytartótanács cenzora és revizora.

(fordította: Kávássy Sándor)

At pius est Patriae res meminisse, Labor.

Ovid.

ELŐBESZÉD

Ezen kis Munkát én még 1809-ben készítettem: de közretételét a'korra halasztottam: a'mikor a' többi öt darab Munkájimis elkészülhetnének. Ezek most már készen lévén legelsőben is a' Magyar Fewdes, és Zászlós Úr jelenik meg minden mellékes tekintet, és bizakodás nélkül.

Ezen Előterjesztés szerint én senki Vélekedését megtzáfolni nem igyekezem: sem Állításimat, mint egyedül Igazat, senkire kötni nem kívánom. A' régi idők homályjában csak tapogatniis nehéz, nemhogy botlás, söt eltántorodás nélkül járni, kivált olyan helyen, mint én lakom, és a'hól minden kútföket a' magános élet, és messzeség tölem elzárt.

Előítélettel, vagy részrehajlással reményilem vádolni senkisé fog: ha tölem megéri, hogy nekem legkissebb Birtokom sints, a'minek szeretete balra-húzhatna; se senkinek kötelesse nem vagyok legkissebb részbenis; nemis akarok lenni Életem Estvéjén.

A'mint a' dolgot találtam; úgyis adtamelöl minden Systhema nélkül: én énél többet az Egyenes Olvasó tudom nemis kíván egy Hazafitól.

Irtam Csúrgón T. Somogy Vármegyében 1818.

A' Szerző

A' MAGYAR FEWDES ÉS ZÁSZLÓS ÚR

Első rész

A FEWDESÚRRÓL

I. szakasz

Az Á'siai született katonaságról

§. 1.

Hogy a' Magyarok Ásiából szakadtak Lakföldjökre, mind a' Külső, mind a' Hazai-Irók, egy két viszketeges Irót kivéven, közönségesen megesmerik ugyan: de milyenek voltak oda haza Nagy Magyar Országban, vagy itt letelepedésekkor, a' mai Pallérozottságnak Ölével mérvén Öket, a' legszebb nevezet, a' mellyre méltóztatnak, ez: Vad 's Barbarus. A' Tudósokhoz és a' mai Századhoz ez épen nem illik. Az pedig, hogy az illy szép megtiszteltetést egy némelly köztünk születtekis Ö utánnok elmondják, mint a' Bünös a' Pap után az Idvezletet: azt mutatja, hogy ezek köztünk vagynak, de nem közülünk valók.

A' XIX Század nagyobb kellemmel elnézi azt, ha valaki Nemzeti Büszkesége szerint elhunyt Előjinek valamivel inkább többetskétis tulajdonít, mint azt, ha ki azoknak valóságos érdemét vagy tudatlan, vagy háládatlanul megköpi. E' szerint, ha szinte a' Közép Század és az ákori Kis Ásia, a' kijött Magyaroknak böltsője, Előjinket mások felett felemelkedni nem engedteis: de csakugyan a' Velekélőknél alacsonyabbaká se tette. Régi Alkotmányjok, a' mi e' Munkának tárgya, ezt megfogja bizonyítani.

A' Fewdesúri nevezet fordúlelöl egyedül a' mi dolgainkban: /:Dominus Terrestris :/ és a' Feudatarius, Vasallus sohasem. Mai időben Földes-úrnak írjuk a' Birtokosokat. De a' Föld minden régi

Írásokban így iratik: Fewd, Feud, Feod, Foed, ma Föd és Föld.
Röviden: Az Ö betű a' legrégebb Írásokban így iratik: ew. p.o.
Ewrii: Örök.Lathon kew.pro Látó kö. Lapis Speculationis: Pewr
és Peuv, pro. Työv.

§. 2.

Nemcsak a' régi Ásiát: de még a' maitis a' Polgári-Alkotmány
vagy Vallás _____ nagy: _____részént különös
Castenekre, vagy Rendekre osztva tartja. Melly szerint más a'
Papok, más a' _____ Vitézlok, és más a' Szántóvetők Casteneis:
legmegvetettebb pedig a' Mesteremberek és Kereskedőké. Példa
ére a' Marathok, Mogolok, Tatárok, Kozákok, és az Ásiai Törökök
külömböző rangja.

§. 3.

Ezen Rangtartás szerint a' Vitézlok, született katonák vagy
Nemesek lévén, mindenütt az első helyet ülik; a' Haza oltalmára
mindnyájan fegyvert fognak, semmi Adót, vagy Mivit nem
fizetnek; magok közzé senkit be nem vesznek; más Castenbe be
nem házasodnak; a' Kereskedést útálják; és a' ki magát valamivel
megfertézteti, azt közzülök ideig, vagy örökre kirekesztik. _____

§. 4.

Ezek közt lakván Magyar Előjink, elég nyomait találjuk annak,
hogy a' Magyarokis Castenekre voltak osztva. Illyen nyom van.

1., Sz. István L.II. C.27. Si quis Liber conjugium Ancilla
elegerit-perdita suc Libertatis industria, perpetuus efficiatur
Servus.

2., Thuróczy Chronicon P. II. C. 37. Aba-arbitratur enim, quod omnia communia essent Dominis, cum Servis, Nobiles enim Regni contemnens, habuit semper cum Rusticis, et Ignobilibus communes. Hungari vev Nobiles nolentes id sustinere et cet.

3., IV. László Király Diplomájában 1287-ről a' Magyarokat született Katonáknak nevezi: Veri, primi, et Naturales Servientes Regales* és Porphirogenitus Császár: Pens ingenua A libera.

4., Verböczynél. Nullis quasturis, aut vulgaribus artibus dediti sola militia Nobilitatem definiunt.

5., András K. 1222. és 1231 esztendőről való Decretomaiban. Si hostis venerit super Regnum, omnes ire teneantur. A' Casten Systhema nélkül, kifoghatjameg a' Törvénynek azt a' keménységét, melly szerint Gazdagnak, Szegénynek, /:a' millyen pedig mindég volt, lessz is:/ egyaránt személyesen Lóra kell ülni, és egyenlő Jussa legyen a' leghatalmasabbal mindenben? Ki magyarázza meg a' Véres Köpönyeg, és Véres Kard által való jeladást, és az Elmaradóknak késsel való keresztül metszéseket, vagy Rabszolgaságra való eladattatásokat az Europai Feudale Systhemából?

6., A' Magyarok vérszerint való Attyafijai a' Natoliai örökös Tulajdonos Sayms, és Timáriótákból, vagy Földes-urakból álló Spahik /: Lovasok:/ mais illyen született katonák, mint a' Magyarok elejétől fogva. Hogy pedig a' Feudale Systhema' következése volna a' Natoliai Spahik Constitutioja Asiában, annyit téssen, mint azt állítani: hogy a' tojás elébb volt mint a' Tik: minthogy az Asiai Saymsok, és Timárióták régebben született katonák és régebben

---

* Servientes armis (Vitézlők) nem annyit tesz mint Vasallus, a' melly szó tudtomra sehol elő nem fordul a' mi dolgainkban; se nem azt teszi Szolga. A' Szolga Tóth szó, e'ből Sluzni, Sluga: és én úgy gondolom, hogy a' Nemest a' mi Előjink, Fegyveres, vagy Vitézlőnek hívták. Ezt az a'kori rossz Diákok per Servientes armis fordították: a' mit ismét a' Tótok vagy Horváthok a' magok nyelvén Szolgának és ezek Bíróját Szolgabírónak mondták. Ezt Sz. István L. I. C. 4. világosan bizonyítja: Ex his neminem in Servitutum redigas, vel Servum nomines.

bírnak Tímárokat /: Földeket:/ mint a' Feudale Systhema a' Frankoknális a' IX Század végén kezdődött: a' mint Busbeguius, Burinello XXXX Osmannischen Monarchie. Varneri sur le Militare de Turcs. Heyne, Marsigli, Ricaut és Decsy Osmannographia bizonyítják. Ezek a' Natoliai született Spahik nagy Földeket bírnak, azokat a' magok költségeken, mint Tulajdonosok védik, és csak 1. Amurát Nagy-Úr szoritotta oda őket, hogy most értékejtől katonát állítanak: t.i. a' Sayms 5000 Aspra jövedelemtől, és a' Timáriót 3000tól küld egy Spahit.

7., Azis a' Casten Systhemát bizonyítja, hogy a' Magyarok a' beköltözött Kúnokat nemcsak elfogadják, hanem a Kötés /: mindjárt, a' mikor még semmi Földet nem kaptak:/ így nevezi őket Domini nobiles Cumanis, és a' Ruthenusokat és Bissenusokat nem. Lásd. IV. László Diplom. 1279. assumimus, quod neminem de Servis eorundem Dominorum Nobilium de Cumanis, fi ad nos venerint recipiemus. Ez azt mutatja, hogy a' Chunokis egy Nemzettségre tartoztak a' Magyarokkal, és hogy azokis született Katonák voltak az Asiai Rendtartás szerint, vagy Fegyverviselő Nemesek.

§. 5.

Illyen megkülönböztetett rangú Nemzet indulvánki Tursán földréről Degvignes szerint. Nemzeti Alkotmányjokat is, bizonyos hogy magokkal hozták. Hogy ezen sokaknak tsudálatos, a' Magyar Történetírók előtt pedig esmeretlen Állítást ne kényteleníttsem minduntalan bebizonyítani: imé Báró Tóthnak Emlékkönyvéből, a' második kötet 97-106 Levelét szabad fordítással ide írom. Itéljemeg a'ból az olvasó, hogy hol vette a' Feodale Systhema magát, és honnan ered a' Magyar Alkotmány /:Constitutio:/ a' melly a' mai Kis-Ásiai Tatárokéval a' ámulásig megegyezik. Memoires du Baron de Tott sur les Tures, et les Tartures a Amsterdám. Dec LXXXV.

pag. 97. Kis Tatár Ország magába foglalja Crimeát, Cubánt, Circassiának egy részét, és mind azon Földeket, a' mellyek az Oroszbirodalmat elválasztják a' Fekete-tengertől.

Ezen Népek, a' kik Nogajoknak neveztetnek, és felölök a' Világ azt hiszi, hogy ök Nomadok, az az Marhájjkkal bolyongók /: a' mi Előjinketis így írják a' mai kimivelt izlésü Irók:/ állandó, és rendben álló Sátorokban lakoznak, a' mellyek némünemü Várost formálnak, és egy ily Városnak hossza 35 mértföld.

pag. 98. Ez a' Tatár-ország egy igen nagy Oceánnak képét mutatjaelöl; úgy hogy annak kiterjedését másként tudni nemlehet, hanem ha valaki mindazon Tartományokat elfutja, a' mellyekkel ez határos, és azon Nemzetek Kronikájit felhányja, a' kik valaha a' Tatárok fegyverének, és pusztításának tárgyjaivá kénytelenítettnek lenni.

pag. 100. Mintegy egymásból folyó Lántz, úgy jön alá mi hozzánk a' Gengiskam d'nastiája, és az a' feodalis Igazgatás, a' melly alatt vagynak még mais a' Tatárok. Feltaláljuk önálok azon Törvényeket, a' mellyek szerint mi hajdan kormányoztattunk, és azon balítéleteket, a' mellyek most mirajtunk hatalmaskodnak: és ha mi ezen tekinteteket a' régi Népeknek Eszakfelé, és azoknak ismét mi hozzánk esett kiköltözésekkel összevetjük: talán rá fogunk esmerni a' mi legrégebb szokásainknak kútfőjére.

pag. 101. Az uralkodó Familián felül, a' melly Gengiskántól jön, itt öt nagy, vagy fő Jobbágyok találatnak /:Lásd a' II András Arany bulláját 1222 röl:/ Ezek a' régi Mirzák teszik a' fő Nemességet /: nam illi septem Principales Persons, nobiliores sunt genere, a' mint mi rólunk Anonymus Notarius mondja:/ és ezeknek Nemzettségeik soha össze nem zavartathatnak, a' beöltött, vagy tsinált Nemes Familiákkal. A' Mirzák együttvéve Capiculiknak; az az Fejedelem Jobbágyinak neveztetnek közönségesen, és közzülök a' legöregebbik, Képviselője az öt Beyek Nemzettségének, vagy a' Fő

Nemességnek: a' beoltott Nemességet pedig mindenkor amarégen meg nemesedett Kudalak Familiából való egyik öregebbik representálja. Ezen hat Beyek a' Fejedelemmel özszeülvén, teszik a' Senatust, az Udvar, és a' Tatárok egész hatalmát. /:Nem itt vane böltsöje a' Sz. István könyvében előlforduló Senatus, Concilium, Conventusnak? Nem innen eredneké, a' mi országbáróink, Nagyjaink Táblája, a' magok Képviselőjökkel a' Palatinussal, és a' Karok vagy Rendek Táblája a' Personalissal együtt? Nem ezé az a' két Tábla, a' mellyek közzül az elsöt Porphyrogeneta Gilásnak, a' másikat pedig karkánnak /:Tabula Statuum:/ nevezi.

pag. 102. Ez a' Gilás /: Assembée tsak a' rendkívül való esetekben hivatik özsze /: Nem ezé a' mi Dietánk:/ De hogy a' Kám, a' kinél van a' Nagy Jobbágyokat özszehívó jus /:jus convocandi ad Dietam:/ vissza ne élhessen az ö távollétekkell, a maga méltóságának, a' Feodalitas határain túl terjesztésére, a' Chirinek Bégeje állandóan képétviseli a' több öt Bégeknek /:a' fejedelmi udvarnál:/ és a' Nemesség ezen fejének, szintúgy van a' maga Calgája, Nuradinja, Ministerje, mint a' Fejedelemnekis jussa a' Bégeket özszehívni; ha az ö özszejövések, a' mellyet a' Kám elmulasztott, maga a' Fejedelem ellenis hasznosnak találtatna. A' Calga annyit tesz, mint a' Beynek Viczeje /:Vice Palatinus:/ - A' Felső hatalomnak ez az ellenfontja /:Contrepoint:/ szünetlen mozgásban van.

Ugyan azon Rendtartás, a' melly minden eröt özszetart a' Despotismusnak törekedése ellen, egyenlően vigyáz a' törvényes Uralkodó hatalomnak bátorságára, és fenttartására.

A' Tatár Nagy Jobbágok valóban tsak úgy látszatnak az Országláshoz tartozni, mint valamely épületben az oszlopok: ök tartják azt vállaikon, a' nélkül, hogy azt megingathatnánk.

Pag. 103. Azt beszéliel Báró Tott; miképen gyengült meg a' Kámi hatalom, a' részre szakadás, és II Mohamed Török Császár

ereje által Mingli – Geray Kám vagy Sultán alatt, és miképpen ellenzette a' Nemesség Mingli Kámnak azt az egyezését, melly szerint ő továbbis Kám maradna ugyan; de következőit a' Török Császár neveznéki: Ellenben a' Kámnakis reménysége, sőt jussa lenne arra, hogy a' kifogyás esetében, Török Császár, vagy Sultán lehetne.

Pag. 104. A' Crimi, és Bessarabiai földek elosztatnak 1. Nemesi Feudumokra /:en fiess nobles:/ 2. Korona Jószágira, és paraszt, vagy Jobbágy földekre. Az elsők mind örök-jóságok, és épen nem függenek a' Koronától, és azoktól semmi Adót nem fizetnek. A' Korona Jóságoknak egy része bizonyos Hivatalokhoz van kötve –A' mi ezen felül van: azt az Uralkodó elajándékozza az érdemek megjutalmazására /:gratifiert:/

A Magvaszakadás jussa, a' mellynek tsak a'kor van helye: ha a' magvaszakadtnak heted ízig semmi örökösse nem találhatik, minden Nemesi Javakra nézve egyedül az Uralkodót illeti. De minden Mirza /:Földesúr:/ hasonló jussal bír az ő Földén lakó magvaszakadt Parasztok javaira nézve. Ezen Principiumok szerint vettetik a' Közadó, mind a' Keresztyénekre, mind a' Zsidókra, és ez az Adó kivetés, vagy szedés, a' Földesúri birtokokat, a' legkiterjedtebb, és függetlenebb Tulajdonná teszi. /:Nem így volté ez minálunk egész I. Károly Királyig. A' Victualium et Denariorum Collectat a' Király a' maga Embereitől szedte, és a' Nemesek Jobbágyi azt tulajdon Uroknak fizették, mint a' mais fentlévő Kilentzed, és Füstpénz bizonyítja:/

Pag. 105. A' Dietán állítatik az is meg, hogy a' Földes Urak felüljenek.

Pag. 106. A' robot Crimiában szokásban van: de a' Nogai Tatárok Tenyésztetők lévén a' robotról semmitse tudnak: hanem Tizedet adnak a' Tartomány Igazgatójainak.

Hogy a' Magyarok ezen említett Kis Tatár-Országból eredtek, legalább az a' Traditio /:Szóbeli Hagyományis:/ megbizonyítja, melly szerint Iső Péter Czár Rakotzy Ferentzet, és Kísérőjit, az ő birodalmából való Szökevényeknek nevezte nyájjasan, és ígérte, hogy őket most tsak régi Hazájokba viszi vissza. Lásd Bél Mátyást in Apparatu ad Hist. Hung.

II. Szakasz

A' Nagy-Úr választásról, és ezzel tett Szerződésről

§. 6.

Ennek a' Nemzeti Alkotmánynak következése volt az, hogy a' hét Nemzetségből álló Magyarok a' Chazarok Chágánjának javaslására igen könnyen rá állván magoknak Chágánt, Chant /:Persa nyelven Nagy-Úrat:/ választottak, s megállították magok közt: miképen szolgálnának tulajdon Nagy-Úroknak: qualiter servirent Duci.

§. 7.

P. legfelebbis III. Béla Király Notáriussa világosan leírja mitsoda feltételek alatt esettmeg, ez a' Nagy-Úr választása, és a' hét Nemzetségnek összeolvadása.

Ezen Notáriusnak Irását némellyek költeménynek tartván, azt állítják: hogy a' kijött Magyaroknak Sz. István Királyig, és így 150 esztendeig semmi Alkotmányjok /:Constitutio:/ nem volt.

A' midön az említett Könyvet költeménynek állítják: nem eléggé láttatnak meggondolni.

1., Mit mondanak. A' Notárius azt mondja hogy a., a' Magyarok örökösen általadták magokon az Uralkodást Álmosnak, és ennek Maradékának, megtartván az elsősülöttség méltóságát. b., Azt vállalják magokra, hogy ha ők vagy Maradékaik az Uralkodó-Ház eránt hüségtelenek lesznek: osztassékki az ö Vérek. Ezt költeménynek állítani /:a' mi máinapigis legnagyobb Szentség a' Király, és a' Magyar Nép között:/ annyi, mint a' Magyarokat örökös Királyjok ellen bujtogatni.

2., A' józan okoskodás ellen hibáznak. Ha azt megmutathatnák, hogy a' Magyaroknak, vagy semmi, vagy egészen ellenkező Alkotmányjok volt az Árpád idejében; és azontúl is, mig ez a' könyv kezekben nemakadt: ákor lehetne azt mondani, hogy a' Notárius könyve költemény. De másképen vagyon a' dolog: mert ha soha ez a' Könyv világosságra nem jött volna: azért a' Magyarok Constitútiója a' maradott volna, a' mi volt elejétől fogva. Nem ezen a' Könyvön építik tehát a' Magyarok az ö Constitútiójokat, hanem tsak erősítik belöle annak régiségét, és világosítják.

§. 8.

A' kik azt állítják, hogy a' Magyaroknak Sz. István Királyig Constitutiojok nem volt; tagadnak: a' ki pedig tagad, bizonyítani nem tartozik. Jól van, tehát én fogok bizonyítani ellenek:

1., Oldalról, és azt kérdem. Megleheté az ? hogy egy számos, és már 8 különböző Nemekből egyélett Nemzet, száz esztendeig minden, vagy valami hijjános Alkotmány mellett megtudja tartani az Uralkodónak kezén firól fira azt az Országot, a' mellyet tsak most foglaltel fegyverével, még pedig azon Nemzetségek közepette, a' kiktől foglalt; és a' kik azt visszavenni igyekezni, soha bizony el nem mulatták. Ezt egy részről hüséges függés, más részről pedig Uralkodói Méltóság nélkül véghezvinni, tsak az olyan vakmerő

fogja állítani, a' ki a' Számszerek tudása nélkül a' Harangöntést magára vállalja.

2., Szemközt: Porphyrogeneta azt mondja, hogy a' hét Fejedelmek választották Árpádot Nagy-Úroknak, és azt a' Chazarok szokása szerint paisban felemelvén, feleskedték. /:inaugurarunt: / Úgy de mire eskettékfel, ha Kötés nem volt ? A' hol Nagy-Úr választás van: ott bizonyos kötésnekis kell lenni, a' melly, a' mint egy részről a' választott Uralkodónak Méltóságát; úgy más részről a' Választóknakis függéseket, és fenttartott Jussaikat meghatározza. Tehát minekutánna Porphyrogenitus a' Választásról bizonyoságot tesz: nem lehet a' Béla Notáriussá Feltételeit Költeménynek mondani.

Mit kötöttek ki az Uralkodóra nézve, felebb megmondottam. Magoknak é kettőt hagyták fent:

a., Hogy a' hét Fejedelmek, a' kik ön' szabad akaratjok szerint Álmost Nagy-Uroknak választották, se magok, se Maradékaik személyében a' Nagy-Úr Tanácsosi közzül ki ne zárassanak.

b., Hogy a' mit fegyverekkel szereznek, a'ból mindeniknek valamelyes rész adassék: vagy a'ból senki ki ne rekesztessék.

c., A' Kötéshez kötött (ragasztott) Megszorítás /:Sanctio:/ Hogyha ezen kötést valamelyik rész meg nem tartja, az Átkozott legyen, nyilván útat nyitván amaz Sz. István L.II. C.35.§.2. Törvényének: Nec pro ullius caussa Reatus detrimentum bonorum suorum patiatu quis, nisi consiliatus mortem Regis, aut traditionem Regni fecerit, vel in aliam fugerit Provinciam: megbizonyítja, hogy a' Magyaroknak a' Béla Notáriussa szerint való Szövettségek nem költemény; és hogy ez a' megszorításnem a' Jus Feudaléból való.

Megjegyzésre méltó az, ezen Kötésben, hogy sem a' Nagy-Úr ki nem köti magának; sem az Alattvalók nemkötelezik arra magokat, hogy Fegyvertviselnek. Okát alább fogjuk látni.

Úgy látszik hogy ez a Szerződés a'kor készült, a'midőn a' Magyarok Tursán földéről kiindulván, Vezérjeknek Álmost választották; és ez előregedvén annak Fijával Árpáddal a' további útra nézve azt megújították: mert az, a' mit Porphyrogenitus mond, hogy a' Törököknek /:Magyaroknak:/ Árpád előtt semmi Fejedelmek nem volt soha; vagy tsak annyit mond: hogy illy tellyes hatalommal felruházott Fejedelmek, mint Árpád, sohase volt; vagy azt, hogy azok, a' kiktől Porphyrogenitus tudakozódott: a' régi, és elébbi Szerződésről semmit se tudván, néki tsak azt beszéllettékel, a' mi legközelebb Árpáddal történt, és ez igen hihető.

§. 9.

Igy öszszeszövetkezvén, Választott Fejedelmeket a' Chazarok példájára Chágánnak, Chánnak, magyarosan pedig Nagy-Úrnak nevezték, a' mint a' Sultántis az Arábiai nyelv ereje szerint magyarul /:minthogy annyit tesz:/ máinapis Nagy-Úrnak nevezik.

Ennek vezérlése alatt Moldvában megtelepedtek: de a' Páczinákoktól ujjobban nyomattatván lassanként ezen Földre, a' mellyen most lakunk elébb-elébb nyomúltak.

§. 10.

Vérontás, és fegyver nélkül a' mint ezt a' Földet elfoglalni lehetetlen volt: úgy Várak, és Vár Jobbágyok, 's Ewrek /:örállók:/ és Várnoghok, 's Hodnoghok állítása nélkül, bátorságban, és állandón megtartani nagyobb lehetetlenség.

III. SZAKASZ

Pannonia Felosztásáról.

§. 11.

Legelső gondjais a' volt tehát Árpádnak /:a' mint azt mind a' Magamegtartás kívánta, mint P. Notárius nyom szerint leírja:/ hogy az Ország határát kitzövekeltesse; Várat, és Vár Jobbágakat a' szükséghez képest állítson; és minden Fegyverviselőknek, a' mint a' Casten Systhema, és a' Szerződés kívánta, kissebb Fewdet, vagy nagyobb Fekvőjóságokat adjon; a' többi Népet pedig, a' kiknek Castenek szerint szolgálni, természetni, tenyésztetni, és kézimesterséget, 's kereskedést kellett üzni; a' Várak megett, vagy oltalmában megtelepítette. És imé a' Casten Systhema szerint itt kezdődnek a' Magyar Fewdes-Urak: a' mi megelőzi a' Feudale Systhemának böltsőjéti a' Frankoknál a' 9dik Század végén.

Nem mondok én itt képtelenséget: mert maga Sz. István a' Sz. Mártoni Apáturság Fundálólevelében azt mondja MIDik Esztendőben: In pueritia mea – volente Comitatu quodam, nomine Sümeghiense, paterna me Sede repellere vsc. Felvult hát már Sz. István gyermekségében Magyar Ország Vármegékre osztva: söt már volt annak Fő-Ispánjais Kúpa, voltak Vár-jobbagyüis, a' kiket Kúpa a' Király ellen vezetett; ha soha a' Béla Notáriussa nem mondanáis C.XXXVII: Dux Árpád Hubam fecit Comitem Nitriensem, et aliorum Castrorum. Már Nyitra, Veszprém, és Zaránd Vármegék /:úgy látszik:/ Árpád felosztása előttis megvoltak. Ezen Vár-Megék először Parochianak hivattattak, és a' Fő-Ispányok Comites Parochiani. A' Parochia a' Görög Birodalom Constitutiojából van általvéve, és nem a' Frankokéból: mert a' parochia Görög szó.

Ezt erősítik a' Vármegék, Várnoghok, Hodnohgok a'kori magyar nevei, és a' Iupán, Jupán, Ispán, Na dwor Spán, Prawda, Pristaldus, Stolitza, Sluzni, Illiriai nevezetek. Ha pedig ezen nyomokon elindulunk: a' mi Polgári Alkotmányunk a' Horváthokon keresztül, a' Görög Császárok udvarában állítmeg, a' kiknek Birodalmok több Thémákra vagy Parochiákra volt felosztva, és nem a' Frankoknál, vagy Lombárdoknál, a' honnan későbben hozták közzénk a' Papi Cancerariusok, a' Comes, Comitatus, Comes Palatinus neveket. A' Német Feudumi nevek pedig, és Hivatalok: Gau, és Cent-Graf, Mallus /:Sedria:/ Scabinus /:Assessor:/ hozzánk soha nemis értekel.

A' Felosztásnak valósággal az Árpáddal való Szerződés szerint kellett megesni: különben azt senki meg nem magyarázhatja, hogy miképen tartotta a' Nemzet Jussát mind a'hoz, a' mi a' NagyÚri Fénynek, és Méltóságnak fenttartására fennhagyatott, és Árpádnak Firól-fíra bírni áltengedetett: a' mint alább megfogom mutatni, a' midön a' Papi Jóságokról, a' Királyi Adományokból az Idegeneknek kifizetéséről, és a' Koronára szállott Javakról, és ezeknek az Érdemesek közt való ujj kiosztásáról imitt amott szó lessz. Ki foghatja azt meg ? /:mondom:/ az említett Szerződés nélkül, hogy a' Nemzet az Országotis, a' midön azt Sz. István a' Sz. Széknek, Péter Király Henrik Császárnak, Henrik Császár az Aba Lántsája, és Koronája által ismét a' Pápának, Salamon, ugyan Henrik Császárnak, Rudolf Császár, Albert Fijának, Mátyás Király Fridrik, és Dobse László Maximilián Császároknak lekötnék: mindenkor hathatósan ellenzette.*

---

* Il est arctain que les parcties conkadantes ne pouvoient réellement stipulére, qu' on ventu de leuves okoits respectiss _____. Le dloit public des Jaxtaxes, a donc été negligée ou mécommu, quand on a prononéé l' independance de celta nation. Déclarex libre une Nation, qui n' a jamais cessé de l'être, S le pxumiex acte de von assujettissement. Memoixes du Bareoss de Jott dux les Jureo, et les Jaxtaxes. Tom. II. P. 103.

Ez a környüállás világosan azt mutatja, hogy a' Proprietás, vagy Dominium Directum a' Nemzetnél volt elejétől fogva a' Fegyver Jussán építve; az Uralkodóknál pedig a' Felsőség Jussa, vagy Dominium Eminens a' Szerződés szerint.

Ha ez így van: Próbálja akárki megfogni, hogy Árpád, és ennek Maradéká miképen oszthattaki a' Magyar Birtokokat, mint Feudumokat a' Vitézek között?

Én erre elég nem vagyok, és kénytelenítetem azt hinni, hogy az említett Fegyver Jussa tette kinek kinek az Osztályban jutott Fewdjét Tulajdonává. És ezt maga Sz. István Királyis megismeri ezen szavaival: ut quisque dominetur Propriorum, és tsak innen tudom azt kimagyarázni.

1., Hogy a' Fewdes-Uraknak emberei az első Századokban a' Királynak semmi Collectat, vagy Lucrum Camerét nem fizettek, hanem azt a' Királyok a' magok Tulajdonokon lakó Embereiktől szedték.

2., Innen származik t.i. a' Foglalásból, az a' Jussis, hogy a' Nemesség maga kezdette az Országgyűléseken meghatározni, az ő Tulajdonára eső Segéd', és Honnyiadó mennyiségét, a' mi mais fentáll.

3., Ugyan itt veszi eredetét az a' kötelelességis, hogy a' Fewdes-Úr a' Tulajdonnak védésére személyesen felül, és az ő Fewdjén lakó Jobbágyokis katonáskodni kötelesek. Ez a' dolog olly világos, hogy megérthetésére nézve nem szükség a' Fewdale Systemát segítségül behozni.

§. 12.

Mint folytak a' Magyarok dolgai Árpád, és ennek Maradéká Nagyúrasága alatt száz esztendeig: mind a' Külső, mind a' Hazai Irók elbeszéli. Azértis.

Nékem elég azt megjegyezni, hogy a' szomszéd Fejedelmeknek buzgó törekedése: a' Keresztyén Rabokkal való megkeveredés, és kivált a' Magyaroknak azon természeti Vallása, /:a' mint Cornides élesen megmutogatja:/ oda vezették a' dolgot, hogy némely nagyobb Földes-Urakonn, és magánn a' Nagy-Úron Geizánis elébb, mintsem tsak egy Századis eltelt volna, a' szelid Keresztyén Vallás erőtvett.

Valóban ez a' szelíd Vallás nagyobb erőben lehetett a' Magyaroknál Geiza idejében, mint közönségesen tartjuk, vagy a' Történet írók feljegyzették. A' Nagy-Úrnak Geizának, Getzó, Getzi, Geicha, Geitza, és Gochko, következésképen Gergely, Fijának pedig István, és az Uralkodó-Háznak, Mihály, Bazilius, Zár László, Sámuel, András és Beniámin keresztségi neveik, elegendő bizonyosságaik annak, a' mit mondok.

IV SZAKASZ

A' Szerződés Megujjításáról.

§. 13.

Illyen előkészülettel találván Sz. István Nagy-Úr ezeredik esztendőben a' maga Alattvalójit, mégjobban megerősödött abban a' hijedelemben, hogy egyedül a' Keresztyén Vallás az az eszköz, a' melly a' Magyarokról a' keresztvíz által lemosván a' sokvért, őket a' Szomszédokkal megengesztelhetné: és a' szomszéd Fejedelmekkel való öszszeatyafisodás volna az a' kötél, a' mi az ő Nagy-Úri Méltóságát tekintetbe hozhatná.

Azonn volt tehát, hogy mind a' két eszközhöz hozzá nyúljon, t. i. hogy mind beházasodhasson, mind pedig egész népét megkereszteltethesse. Én úgy ítélek, hogy a' Nagy-Úrnak

ezen törekedése, csak egy Magyart se háborított meg; és azt a Történetírók nemis mondják sehol, ezen időpontról.

De minthogy ezen hatalmas eszközök mozgásbetevésére nagy lépések volnának szükségesek: jónak találta a' dolgot a' Magyar Nép Előjével legalább közleni.

Ezt az okos tapodást mind a' Nagy-Úrnak dítséretes Élessége, mind az Alattvalóknak az Uralkodó-Házzal tett Szerződéshez való ragaszkodása megkívánván, Sz. István Nagy-Úr, mind az Uralkodói Fény, és Hatalom, mind pedig az Alattvalók Jussai megállítására, a' Népnél Fejeivel bizonyos Szerződésre lépett: és erről mondja azt Hardvik az ő Életírója: pag. 134. Post acceptum Regalis Excellentis signum. Cum Episcopis et Primatibus Hungariae statutum a' se Decretum manifestum fecit – subscriptione foederis non pereuntis posteris suis reliquit stabilitum.

Ezen körülírás a' Sz. István Király fennlévő könyveire nem illik: mert azokban az Elnemveszhető Szövetségről, annak Aláírásáról, és az ő Maradékra való általlagyásáról semmi szó nincs; és azok /:a' mint megtetszik:/ később több ízben, és különböző helyeken íratnak: ez a' Szövetség pedig mindjárt Uralkodásának elején tétetett post acceptum Regalis Excellentis signum, midőn a' Sz. Koronát Sylvester Pápától megkapta, a' mint a' közvélekedés tartja.

Ezt a' kétrésről való Szövetséget vagy Szerződést, maga a' dolog természetis kívánta: mert Sz. István a' Külső Fejedelmekkel való megatyafisodás; és a' Sz. Koronázás által tündöklőbb, és hatalmasabb méltóságra emelvén fel magát, az Árpáddal kötött Szerződés mellett álló Magyarokat figyelmetessékké tette szükségessé arra; hogy kikötött Jussaik nemcsak meg ne sértsenek ezen lépések által; hanem inkább neveltessenek. Ha egyébütt nemis; de a' midőn a' Nemzetnek fáradságival /:Laboribus: / keresett, és az Uralkodó méltóságára fenthagyott Jóságokat a'

Püspököknek, és Apátúrságoknak felállítására fordította: a' Nép Nagyjainak megegyezése múlhatatlanul megkívántatott, a' mint alább meg fogom mutatni. Hogy pedig az Ideegenek bévetetését, és velek való szép bánást a' Nemzet világos törvénnyel határozta meg: az, a' megesett Szövetségnek nyílt bizonyosága.

V. SZAKASZ. A' Királyi vagy Felség Jussairól.

§ .14.

Mellyek ezek az Uralkodó-Felség fényje, és méltósága fenttartására kikötött Jussok; és mellyek azok, a' mellyeket ékor a' Magyar Nép magának fenttartott: egy tsumóban /:fájdalmunkra:/ nintsenek meg. Diribdarabban mindaz által megtaláltatnak.

1., Az a' korbéli Iróknál, és Sz. Istvánhoz legközelebb élt Királyok Törvényjeiben.

2., Azokban a' Rendtartásokban, a' mellyekről magok a' későbbi Királyok is megvallják; hogy azok Sz. István alatt állottakfel; és a' Magyar Népis azokat, mint ugyan Sz. István Királytól megerősítettett, vagy Irásban foglalt Szabadságokat, és Mentlételeket viszszaállittatni kívánja.

§. 15.

Ezek a' Jussok vagy ollyak, a' mellyek már a' Nagy-Urak alatt veszik eredeteket; de Sz. István által megesmértetvén, megerősítettnek: Mint az örökös Következés az elsőszülöttség szerint. A' Várak, és Vár-Jobbagyok állítása, és a' Magyar Népnél tulajdonja /:proprietas/ 's a't. vagy ollyak, a' mellyeket Sz. István,

vagy a' Nép most először kötöttki magának: Mint a' Magvaszakadás, és Nota után következés, és a' Birtokokkal való szabad dispositio 's a't. Vagy pedig olyanok, a' mellyeket legalább a' közelébbi Uralkodók, a' Király és Nemzet közt megosztott közös Jussnak lenni megesmérnek, t.i. a' Törényhozás, Nagy-Úr-Ispán* választás, Pénzverés, Sóásatás, és talán a' Háborúkezddés, és Békességkötés Jussais, Consultum habens Episcoporum A Principum. Hartwig. C.4.

*, A' Nádor minden módon elromlott szó, és vagy a' Nagyúr-Ispán, vagy a' Tótok Na dwor Spánja /:Curopalates:/ lappang benne. Ha a' kijött Magyarok Árpádot Chágánnak, vagy NagyÚrnak hívták: bizonyosan ennek Fő Udvari Tisztviselőjét NagyÚr-Ispánnak kellett nevezni. Az első kérdést se szenved; és tsak mi nevezzük Öt a' Törökök utánn Vesírnék: innen pedig Vezérnek, mintha a' Vesír szó a' Vezetemtől jönne. Ezt már mind Szarka, mind ö előtte Oroszis gyanította. Ezen Etimologia ellen Katona azt mondja: Ha ez így volna: jó magyarsággal így kellene mondani: Nagyúrnak Ispánja; mert a' Magyar két Substantivumot öszszekötvén, egyiket mindég a' Dativusba ejti. De e' nem úgy van mindenkör, és azért mondjuk: Szolga-Bíró, Tár-Mester, Adó-Szedő, Szür-Szabó. Ígytehát jól van magyarul ezis: Nagyúr Ispán.

Azomban én megvallom, hogy ha már egyszer a' Horváthoktól az Ispán, vagy Iupán nevet átvettük: valóban magát a' Hivatal nevetis ötölök kellett szükségesképen vennünk. Pedig a' Napkeleti Császároknak voltak Illiriában Megalósupánjai; és ez annyit tesz: Nagy Ispán: nekik volt Curopalatessekis, a' kit a' Horváthok helyesen Na dwor Ipánnak mondanak. Válaszsa a'kinek mellyik tetszik.

§. 16.

A' Felség Jussaira ezeket találtam tartozni, legalább az Árpád Familiája két elsőbbi Százdjaiban:

1., Az Örökös Következés az Elsőszülöttség szerint, elsőben Fi, későbbben pedig Leány ágra. Lásd Pray Hist. Reg. Hung Tom. I. minden Erösségekkel megmutatva.

E're az Örökös Következésre azt jegyzemmeg, hogy az Árpád Familiájából Fi, vagy Leány ágon való Királyok, szinte I. Máriáig, vagy Petsetjeik felülírásaiban, vagy Diplomáikban, vagy pedig a' Decretumokban, állandóan mindenkor az örökös Következés Jussához ragaszkodnak, a' nélkül, hogy a' Magyarok ez ellen tsak legkisebb kifogást is tettek volna valaha; söt a' Péter Királyságát a' Fiágnak fentléte miatt törvénytelennek tartván, mihelyt e'től megszabadúlhattak, első Andrásban az örökövetkezés Jussát tselekedettel nyilván megbizonyították: mégis egy némely rész a' szabad Választás Jussát sürgette; söt e' miatt 1686ban fejétis feláldozta.

Oka e'nek az lehet:

a., Hogy a' Magyarok a' régi időkben tsak ideig való Vezéreket szokván választani, az örök következés az ő fejekbe beférni nem akart.

b., Törvényeik és Diplomáik esmeretlen nyelven lévén írva azt nem olvashatták.

c., A' Sz. István Királyjal való Szerződés §.13. tsak hamar, talám a' Péter Király alatt való felzendülésben elveszett.

d., Az Idegenek pedig, mint Emmanuel Görög Császár, a' Magyarokat a' Választásra bujtogatták.

Illyen dolog történt a' II. András Arany-bullája utolsó Czikkelyévelis az Ellentállással.* Ezt a' Magyarok az Arany-bulla után 1231 és 1267esztendőben magok eltörlötték, és

helyette a' Királyokat az említett Decretomokban csak Egyházi kirekesztéssel kötelezik: mégis a' késő időkben a' békéltelenség idején több Magánosok az Ellentállás Jussára támaszkodtak. Ennek az okais az, hogy a' Nemzet az említett két Decretumokról egész Kováchich Mártonig 1790 semmitse tudott, és a' Frantzia Udvar a' Magyarokat bujtogatta. A' honnan a' következik, hogy némellyeknek megbotlásából a' Királyi Jus' megtagadására nem lehet okoskodni.

*Ezen Ellentállásra /:resistendi facultas:/ meg kell jegyezni, hogy ez az A'ngolok Alkotmányábanis megvan. De ök azonn nem fegyveres Ellentállást; hanem azt értik, hogy a' Királynak költséget nem adnak. Valóban a' Magyarokis soha egy Dietán se találatnak másként ellentállani; hanem úgy, hogy Hadisegédet nem fognak adni addig, míg a' Király, Sérelmeiket /:Gravamina:/ meg nem orvosolja. Azomban ezen kissebb orvossággal sem éltek, tudtomra soha. A' mi elég bizonyosága az ö Királyjok eránt igaz Hüségeknek: mert Bocskay Tököly, és Rákoczy nem Dieta, nem Nemzet.

Ezt a' Jegyzést azok, és Maradékjok ellen tettem, a' kik I.Leopold Királyunkat oda tanátslották, a' mint Pray Hist. Reg. HungTom.3. megjegyzi, hogy a' Magyarok pártütések által Javaikat elvesztvén, a' Királynak a' Fegyver győzödelme által, Jussa van arra, hogy nekik tetszése szerint uj Alkotmányt adjon.

2., A' Törvényhozó és Végrehajtó Hatalom: a' mellybe befoglaltatik a' Nemesi Birtokoknak elrontása, vagy felgyújtása, és a' Megkegyelmezés. Az elrontás Jussát maga a' II András Decretomai 1222-31 és IV. Bela 1267. megbizonyítják. A' Megkegyelmezés Jussát száz meg száz esetek és Itéletek erősítik.

A' Végrehajtó Hatalomnak az a' megszorítása, melly szerint a' Királynak, tsak a' Rendek engedelmével szabad a' Pártosoknak elnyomására idegen sereget az Országba behozni: figyelmet érdemel, és ez Angliábanis így van. Lásd Decret. 1298 art. 6. III. András alatt quos si Rexnoster convocata, et congregata †Regni sui deprimere non posset: licitum illi sit dare auxilium, aliunde implorare Supl. ad Vesz. Com. Tom. I. pag. 110.

Imé itt veszi eredetét 1608. antecor Decr. 2. Czikkelyének 1.§-sa Necfiné proseitu et consensu Regni militem extrancum introducatur.

3., A' Dietára öszszehívás, a' hova tartozik

a., A' Koronázás által való tellyes Hatalom nyeres, /:az alatt a' hittel erősített fogadás alatt, hogy ezen hatalommal nem fog élni az Alattvalók jussainak megsértésére:/ és a' Hűség letétel megkívánása a' Rendektől, a' mint alább §. 22. meg van mutatva.

b., A' Felülést parantsolás. Kun László Király parantsolatja szerint. Datum juxta Kevezszeg in festo Nativitatis Domini: quatenus statim visis presentibus, una cum Magistris, Stephano et Paulo filiis Comitis Michaëlis – armati accedant, et se in instanti inguirant ac fidelitatis servitia exhibeant, secus in rebus et personis graviter puniendi.

Ezen Felülési-parantsolatra megjegyzem a., Azt, hogy minálunk a' Felülés semmi kifogást nem szenyved: hanem menni kell. A' régi fenyegetés a' késsel keresztülvágással; és szolgaságra eladással ugyan már ékor megszűntnek látszik; a' mint Verbocz'is mondja: de azért tsak mindenkor erősen tiltatik az elmaradás. Ez a' szoros rendtartás megmutatja világosan, hogy a' mi Felülésünk inkább a' Casten Systhemából foly, mint a' Feudum természetébül: mert a' Feudatariusnak szabad végére járni, ha igaz oka vane' a' Fejedelemnek a' fegyverfogásra; és ha nints, szabadosan Ahon marad II Feud. 28 pr. Domino gverram faciente alicui, si sciatur,

quod juste, aut cum dubitatur, Vasallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam est, quod irrationabiliter eam faciat, adjuvet cum ad ejus defensionem: ad offendendum vero alium, non adjuvet, si vult. Az Isten mentsemeg a' mi Fels. Királyunkat az olyan Systhemától, a' melly szerint a' Magyar Felülöknek jussa annyira kiterjedhetne, hogy azok elébb végére járhasanak a' Háborúskodás okának; és a' szerint felülhessenek vagy othon maradhasanak. Az ilyen Systhema mellett az Ország régen elveszett volna. b., A' Felülési kemény Rendtartás sohase kötelez senkit lehetetlenségre; azértis elejétől fogva szabad volt büntetés nélkül az öregeknek, Vakoknak, Bénáknak, Gyermekeknek, Özvegyeknek, és Szent, vagy igen szükséges polgári hivatalokat viselőknak személyesen, és büntetés nélkül fel nem ülni: hanem magok helyett ép embert küldeni; minthogy a' lehetetlenségre senkise köteleztethetik. Regula Juris.

4., Az Értzek ásatása a' melly tsak Decr. 1351. art. 13 fordúlelöl elsőben. A' Pénzverés III Andr. 1298. 40. és a' talált kintseknek öröksége: Rit. Expl. Ver. §. 348.- traxit in caussam-quod fures essent Regis, co quod thesaurum inventum, cum deberent Vegi non indicassent vsc. Hogy a' Sóásatás a' Felsőg maganos Jussára tartozott az első Században: megtetszik a' Pétsvárad Apátúrság Adomány Levélből, a' mellyben Sz. István az Apátúrságnak Salicidiumot enged. Ezt füzfavágásra magyarázni nevettség: mert az nem Salicidium, hanem Salicidium. Item Lásd Kollár Amoen Tom II. pag. 171. Második Béla K. Fundaló levelét a' Demesi Propostságra, de 1138. In Villa Sachtu sunt Allatores Salis Nro 25. Isti per Annum saxies redeunt de Utrasyllvanis partibus, usque ad Forum Subuch cum duabus navibus. A' másét senkise szokta elajándékozni. Hogy mindazálta a' Sóházak állítása, és a' Sóárúltatás a' közös Jussok közzé tartozott; /:legalább a' XIII. Században meg lehet bizonyítani az 1222. Decr. 25 art. Sales in medio Regni non teneantur, nisi tantum in Szabólts, et Regéts A

Confiniis: mind a'bol, hogy II András apud Rerchelits p. 327. maga parantsolja: Ne Salinariinegotiationis causa, ad aliquod Episcopi forum accedere prosumant.

5., A' Hadizenés, és Békekötés. Valljon a' Felség tulajdon Jussai, vagy a' közös-Jussok közzé tartozott az Árpád Familiája alatt, világos nyomára nemakadtam. Az utolsóbb hihető, a'bol

1., Hogy ez minden régi Nemzeteknél a' Népnél lenni találattik.

2., A' később időbeli Kiralyinkis ezt bizonyítják. Nevezetesen I Mátyás Király egyenesen azt írja Albert Austriai Hertzegnek: hogy a' vele kötött Tractatust a' Békesség eránt, megerősíteni, vagy változtatni, nem az ő dolga volna; hanem a' Nemzeté, és ezt é végre már hivtais Dietára. II Ulászló de dato Buda 1500 ezt írja Sáros Vármegyéhez; hogy ő a' Törökök ellen való Hadkezdešről akarván a' Rendekkel értekezni, hozzá értelmes Személlyeket küldjenek s a't.

3., Késöbbenis a' Nemzet ezt, mint közös-Just gyakorlotta u.m. Decr. 1608. antecor. Art. 2. §. 1. Nec sua Majestus sine proscitu, et consensu Regni, bellum moveat vsc. és ezt megújítja 1613. art.5. 1618. art. 18. 1622. art. 2. 1638. art. 1. 1639. art. 1.

6., A' Hivatalokra kinevezés 1526. 2. míg a' Palatinustis Decr. 1231. 3.

7., A Patronusi Jus a' Sz. dolgokban. Kollar de Leg. Poc. Reg. H. circa sira.

8., Az Igazság kiszolgáltatásának módja és formája.

Az Igazság kiszolgáltatása módja a' Nagy-Úrak alatt a' Porphyrogenitus bizonyosága szerint két Rectorok által folytatattott. Az egyik Törvényszék volt a' Népnék Gyülıése, Gyılıás, a' miből még valami töredék II András idejébenis megvolt az 1231 Decr. 1. Czikkelye szerint. ut Alba infesto I. Regis Nostri /:ezt tehát a' Nép kívánja:/ oppressi; sine timore quarimonias fuas possint exprimere. Ez tehát szóval való /:Verbalis Processus:/ volt. A' másik

Törvényszék volt a' Sársás, vagy Carchás. Meddig tartott ez, nem egészen bizonyos. Úgy látszik hogy még Sz. László alatt Sárchás Bíró volt L. III. C. 2. El lehet hinni, hogy ez Katonai-bíró volt: mert még Báthori István Erdélyi Fejedelem alattis a' Cárchás mint Várbeli hivatal előlfordúl. Lásd Katona. Hist Crit. R. H.

Sz. István Király idejében mitsoda Igazság kiszolgáltatása formája volt, nyomát nem találom: de már Kálmán Király alatt a' Püspöki Székeken folytak a' Perek röviden /:Summarius Processus: / a' Codex Theodofianus szerint Colomanni L. 1. C. 1. és a' Perbeidézések /:Citatio:/ a' Petsényomók küldésével mentek végbe, és a' mi Pereink folytatásában ezen egy Frankok, vagy Bojárok rendtartásánál egyéb nem találtatik. Harmadik Béla Király pedig a' Codex Justinianus szerint való Perlekedés módját hoztate /:per Libellos Actionales:/ és ezen Pereket a' Pristaldusok, mint a'kor így nevezett Prokátorok folytatták IV. Béláig: a' midőn, talám a' Tatárok pusztítása miatt, kevés Irástúdó, vagy Pristaldus találtatván, a' Perek ismét szóval rendeltettek folytattatni. Meddig tartott ez az ujjonnan visszaállított Szóbeli Perlekedés; nemtudom megmondani: de azt bizonyosnak találom, hogy I. Lajos Király alatt már Procuratorok találtatnak, a' mi azt mutatja, hogy, Justinianus Codexe szerint, a' Romai Perfolytatás módja állottfel.

9., A' Rangosztás, vagy Felemelés. A' Radush, Basthi, és Jigrai Familiák így mondatnak Vár=Jobbágyokból, a' Nemesi rangra felemeltetni. Kollár Amoen. Tom. II. p. 87-91.

10., Az Adókívánás, Vámok és a' Harmintzad' szedése Decr. 1298. art. 25.

11., A' Hadisegéd. Névszerint legelőször Decr. 1347. fordúlelöl. Az elébbi Századokban a' Subsidiium nevére nem akadtam sehoh. Azt gondolom mindazonáltal; hogy ez IV. Béla alatt 1243ban a' Tatárok pusztítása után a' nagy nyomorúság miatt szükséges, vagy talám törvényesis lett.

E' nélkül nem lehet megfogni, miért mondatik a' Collecta: Közöségesnek, és mindenféle Nemesre kiterjedőnek. Littera Bela IV. an. 1243. Statuimus, quod nullus ipsorum aliquam Collectam solvere teneatur, nisi ipsa Collecta ad Servientes Regis, et alios quoslibet Nobiles fuerit generalis. Ugyan Ö 1263. Nullam Collectam, nullum Censum possint dicare, et exigere super Populos Ecclesiaevel Lucrum Camerae, quod super populos omnium Regnicolarum quandoque dicare, et exigere consueverunt. Item IV. Ladislaus Decr. 1283.-Declaramus ut universi populi – Ecclesia Strigeniensis, ab omni Collecta Regali – in regno nostro generaliter et particulariter indicenda liberi-sint, et exempti.

12., A' Korona Jövedelminek szabad használása.

13., A' Királyi Adomány/:Jus donandi:/ azzal a' megszorítással: hogy a' Király az Országon kívül, vagy más Országban lakóknak, ne adjon Fewdet; vagy Jóságokat. Sőt hogy a' Papi Fundációkis némünémüképen az Ország' megegyezésével eshettek meg: a' Pétsvárad Apatúrságot fundáló Adomány-levélből: Koller Hist. Ep. Ruing. Tom. I. p. 74. MDXV esztendőről. Nobis, cum omnibus Regni Principibus ibidem existentibus – confirmavimus unanimiter: világosan kitetszik. Hasonlóképen azt mondja II. Geizais, a' midőn az O Budai Ekllesiának jussait megerősítené: Egész Országomnak egyetértésével – a' Geiza-Piatzjáról való Adót – mint azt László Király adta vólt s a't. az O Budai Ekllesiának rendelem. 1148. Eszt.

14., Várak építése, és a' Magánosoknakis megengedés IV. Béla 1248. dedimus et auctoritatem Episcopo Lamberto, - in Tizenkii vel in Kereku – Castrum odificandi. Ez a' Királyi Jus egészen eldönti a' Feudale Systemát. Ezt a' Just a' M. Királyoknak nem a' Feudale Systema engedte; hanem a' Tatároktól és Zászlós Uraktól való Örizedés III. András Decr. 1298 art. 10. Ezt bizonyítja a' felzendült Parasztokra az 1514. Decretumnak 57 articulussais.

Duilibet Nobilium Turres, et Fortalitia, pro Defensione Persona, et verum suarum – in singulisque Comitatibus pro Communitate Nobilium unum Castrum cum Seitu Regia Majestatis construi possit. Így a' Véghegyek jó karban való megtartásais, nem a' Feudale Systema szerint: hanem a' Törökök berontása, és pusztítása ellen parantsoltatik törvényesen és szorosán. 1563. art. 19. 1622. art. 72. 1715. art. 69.

15., A' Kereskedés tágítása; vagy megszorítása. Lásd. III András Diplomáját de 1297. Tiltunk minden Harmintzadokat, a' mellyek ujjonnan állottakfel, akarván hogy minden Kalmárok – szabadon – mehessenek - . A' Harmintzadosok – Országunkban igazságtalan Vámokat a' Kalmárokon ne vegyenek, hanem igazat, mint Béla Királynak idejében. Báróink, kik jószágikban erővel zsarolnakki vámot: Tisztségeket elvesztik.

16., A' Rabszolgaság mérséklése, és feloldása. S. Steph. L.II.C.17.et 20.

17. A' Magvaszakadtak, és Pártütök után való örökösödés /: Successio in bonis, ex Defectu et Nota:/

A' Magvaszakadásban való Örökösödést S. Steph. L. II. C.5. több Királyok igyekeztek magoknak megszerzeni, legalább azt magoknak fenttartani látszatnak az által, hogy azok, a' kiknek örökösök /:Horedes:/ nem volna: az Eltestálásra a' Királyoktól kértek II Andrásig engedelmet: de végre II András Király által, mint Sz. István rendelését, Törvény által megerősítették. A' miből a' Tulajdonosság Jussa ellenemondhatatlan. Hogy a' Testamentom nélkül elhalt Nemesnek a' Király lett volna Örökösse, sehol rá nem akadtam. A' Püspököknek mindazáltal, ha Testamentom nélkül haltakel: tudnivaló III András Decr. art. 27 ból, hogy a' Király nem succedalt.

18., Az Üres Papi-Jószágok Jövedelméhez való Jus III András 1292 art. 26. a' Királytól megtagadtatik. Ez azt mutatja, hogy azzal eddig éltek a' Királyok.

19., A' Heti-Vásárok engedése. Lásd IV. Béla Király megerősítő Diplomáját de 1239. az Esztergomi Érsekségnek: hogy Érseki Várost építhetne saját földjén a' Vár alatt, és Péntek déltől fogva egész Szombaton Vásárt tarthatna szabadon. Katona Hisz. Crit.

§. 17.

Ezen Felség Jussaira ezeket szükség megtartani:

1., Hogy az első és II Században: a' Felülést állító Jussnak semmi nyomát nem találtam: hihető azért: mert ezt inkább a' Napkeleti Casten Systhema intézte; és ennek megtartására az Ásiai Vallás kötelezte őket. Hogy Sz. István Király Felülést parantsolt, tagadni nemlehet, minekutánna Hardvick C. 4. világosan írja, hogy Sz. István II Conrád Császár ellen, consultum habens Episcoporum et Principum, ad tuendam Patriam Armatos totius Hungaria extraxit. Ez csak azt bizonyítja, hogy Sz. István a' Felülést, mint kész dolgot, haszonra fordította: és Decretomábanis csak ezt mondja: Illi tibi militant: Illi sunt Regni propugnatores. – Augmentatores Monarch L.I. C. 4.

2., A' Fentemlített Jussok ugyan az örökös Felségi méltóságból önként folyók: de a' kijött 8 független, és különös Nemzetségekből álló; és különös Vajdáknak feltéve köteles Magyarok, semmi Felséget senkiben nem esmervén, az Árpáddal való Szerződésnek kellett, a' két részről való Jussokat megállítani.

3., Ez hát nem Mese annak, a' ki 8 független Nemzetnek egybeolvasását, és Árpádnak Paisban való felemelését a' Chazarok

szokása szerint, a' mint porphyrogenita leírja: de Admin. Imp. C. 38. Túdóshoz illő maga mérsékléssel meggondolja. Külömben

4., Ha illy Szerződése a' Magyaroknak Árpáddal sohase volt: azt kell mondani, hogy ezen Jussok, többnyire betsúszott Jussok: a' melly állítás mind a' Nemzetet, mind a' Felséget méltán megsérti.

VI. SZAKASZ

A' Külömbféle Nemesekről

§. 18.

Hogy a' Magyar Népnak a' három első Királyi Századokban találtató Földesúri Jussait meglehessen érteni: szükségesnek látom, az a'kori külömböző Fewdesurak Nemeit előbeszélni:

1., Az első rendben voltak /:hihető:/ az Árpádot választó Vezéreknek Nemzetsége; és ezek Rokonjai. Ezek felől a' Béla Notariussa azt mondja: nam illi septem principales persona nobilior es erant genere. A' Cabarok, a' hét Magyar Nemzetségekhez állván, az ő Bocebodjok lett a' 8dik Principalis Persona. Ezek Sz. Istvánig mi hivatalokat viseltek, nemtudom: de hogy Sz. István ezek Maradékít /:ne a' Consilio Ducis exduderentur – antiquos, et modernos imitundo Augustos:/ Nádor-Ispánnya, Országbíróvá, Asztalnokká, Pohárnokká s a' t. tette; elhiszem, és a' nyolczas szám megmutatja, hogy a' mostani 8 Ország Bárói ezektől veszik eredeteket: mert a' Horváth-Bán, két Korona-Örzőji, a' Testörzök Kapitánya, és kivált ama Pünkösdi Királyság a' Fiuméi Gubernator, későbbi Szerzemények. Az Ország-Báróji /:mint Udvari Tisztviselők, és a' Királyok Kísérőji:/ Lehettek elsőbenis Hivatalszerint való Zászlós-Urakis. A' Báro Regni diák név. Idegen Stilust mutat a' később Évből.

2., A' második rendet tette az A'siából kijött természeti, vagy született Nemesi Kar, és ezeknek több Nemzetségei. Ezekről mondja IV. László Király de 1287. Conferendo eis donum tam solennis libertatis qua gaudent Veri, Primi, et Naturales Servientes regales. V. István pedig de 1265. a' Királyi házból valóknak nevezi: Eximentes – ut de domo Regia, in numerum Servientium computentur. Sz. István L. I. C. 4. Illi tibi militent, et non serviant.

3., A' harmadik féle Nemesi rend az: a' melly többnyire Servientes Regales mondatik, és megkülömböztetik amaz Servientes Registől. Ezek az óltott Nemesek, /:Creati, et Graduati: / a' kiket a' későbbi Királyok III. Béla Királytól fogva végig, a' Természeti, vagy Casten szerint való Nemesek közzé emeltek: de nem tisztán, vagy minden teher nélkül. Például szolgálhat ide IV. László Király Adománylevele de 1274. Si exercituare nos contigeret – tune unum armatum nobiscum mittere teneantur. Eximentes eosdem ab omni Exactione seu Collecta et nec ad opus Custris nostri de Seepus, nec ad danda victualia teneantur, ex gratia nostra speciali. Imé innen megtetszik, hogy azért, hogy valaki meg Nemesedett, és Fewdet kapott: nem volt ment minden tehertől; hanem Collectam Victualium, et denar. imo operas Caftrenses prostabant. Lásd Veböczt Par II Tit 14. §. 11, 12. Ezt igen szükség megjegyezni, hogy megérthessük az olyan Diplomákat, a' mellyek ez, vagy amaz Nemesi tartozás, vagy Adózásról szólnak, és a' Beöltött Nemeseket érdeklik.

Ezen három előszámlált Természeti, és Beöltött Nemes Fewdesurak egyedül a' Király Zászlója alatt vitézkedtek; a' Hazára rontó ellenség ellen mind felültek; és a' megfutamodott ellenséget kergetniis tartoztak a' magok költségén: de ha a' Királyt idegen országokra kellett a' hadba kísérni, ezt a' Király költségén tselekedték. II András. Decr. 1222. 1231. 1267.

4., Ezeknél kisebbek az úgynevezett Sz. István, vagy Sz Király Szabadjai /:Liberi Sancti Stephani. Jobbagones Sancti Regis: / Ezekről az megjegyzést érdemel: hogy könnyebben általléptek a' Természeti Fewdes-Urak rendjében, és rangiok tisztesebbnek tartatott, mint az úgy nevezett Vár-Jobbágoké; sőt még a' későbbi Szabadosoknális méltóságosabbak voltak. Lásd. Rit. Expl. Ver. Tom II. több helyeken.

5., Az ötödik féle Nemesek így neveztetnek: Proceres Filii I. Stephani Regis. III István 1165diki Diplomájában. Ego Stephanus-Rex- istos homines suburbanos Psoniensis Castri existentes – a' Castrendsi Servitio Subtraxi, co tamen tenore, ut inter ejusdem Castri Proceres, Filii S. Stephani Regis, existant, ca de caussa, quod relictis omnibus suis, mecum ubique steterunk intrepidi.

6., Hatodik Nemesi rendet formálnak a' Vár-Jobbágok. Ez volt a' legszámosabb Nemesség: mert azért, hogy Jobbágoknak mondatnak, nevezetes fekvő Jóságokat bírtak Fiágon. Mind a' kijött Magyarokból állottaké, vagy pedig a' magokat a' jövő Magyarokhoz tsatolt idegen Nemzetekbőlis: nem bizonyos. Én azt hiszem, hogy ezeket /:ha soha a' Béla Notáriussa nem mondanáis:/ még Árpád állította, és kénytelen volt állítani; hogy foglalt Országát azok ellen főképen oltalmazhassa; a' kiktől azt elvette. Ha ezeket Sz. István állította volna /:minthogy a' Váraknak sok helyen, és sok felé kellett fekünni:/ lehetetlen hogy valahol, vagy Irásban, vagy Birtokban valami nyoma fel nem maradt volna. Lám hogy a' Sz. István Szabadjait, vagy Jobbágyait Ő állította: Szent Király-Szabadi Veszprém Szabad Sz. Király pedig Baranya Vármegyében, és a' Rit. Expl. Ver. apud Kollár Amoen Jur. Hung. Tom II. p. 79, és 41. mase hagyja feledékenységbe menni.

Hogy talám a' Fötisztiségetis a' Várakban Sz. István jobb, és szebb rendbe hozta: megeshetett; és én magamis úgy vélem, hogy azon Hivatalokat, a' mellyek a' Várakban deák nyelven említetnek:

mint Major, Dux, Princeps Exercitus, Centurio, Decurio, Bilochus, Marchio, Serviens, Preco, Archipreco, Profectus Pristaldus s a't. ha nem Sz. István állítottais mind, mint a' Fő-Ispánt, Vice-Ispánt; /:Comes Parochianus et Curialis:/ de a' Várnogokhoz, Hodnogokhoz, Jokergetsekhez, vagy Lókergetökhöz Ö kötötte, a' polgári Rendtartásnak könnyebb vezetésére.

7., Hetedik Sereg volt az Udvari-Nemesség. /:Udvornici Regales et Reginales:/ Ezek két részre oszthatnak. Az első Rendszerben azok vagynak, a' kik a' katonáskodás terhén felül. a' Királyi Udvar'házi, vagy belső Gazdaságához tartoztak: mint a' Sz. Gali Vadászok (kanászok), a' Vidi és Szakátsi Szakátsok, Tárnokok, Pohárnokok, és Orozok, pro Örizök, örzök, custodes voltak /:a' kik a' Király belsőbb Fojosójin /: Atria Regum:/ istrásáltak:/ Orozok /: Rutheni:/ vagy a' Királyi Sátor-örzök; és Örök /:Ewri:/

A' másod rendbeli Udvarnokok, vagy Conditionariusok pedig azok voltak, a' kik külső, és egészen Gazdasági Cselédek voltak; és nem katonáskodtak. Ide tartoznak a' Szekeresek, Kuttyászok, Kaszások /:Falconarii:/ Csikósok, Birkások, és Királyi Kanászok. Illyen Királyi Kanászok laktak Somogy Vármegyében a' Drávától fogva, Csúrgóig II. András Diplomája szerint /:terra Subulcorum Regiorum a' Dravo, usque ad Csurghu:/ A' kik ezen Udvari Szolgákat, és Királyi Cselédeket igazgatták: általjában tótos nyelven Ispánoknak /:Comites:/ hivattak. Innen van a' Bakonyi Ispány Comes Boconiensis Comes Tavernicorum, Pincernarum, vel Buchariorum /:Fő Pohárnok Mester:/ Agazonum, és a' Birkások, s Kanászok Ispánja a' régi írásokban. A' honnan könnyü észrevenni, hogy a' Comes deákszó, nem fegyveres Kíséröket, annyival inkább pedig nem a' Németek Grófját, se nem a' Bírókat tette a' régi időkben minálunk.

8., A' Nyoltzadik rendet tették azok, a' kik a' Pradialistáknak, és Lántsás, vagy Tábori Nemeseknek mondatnak. Ezek úgy látszik,

noha számosan voltak mind a' Papi, mind a' Világi Nemesek Fewdjén: legalatsnyabb rendet tettek; és első Lajos Király se méltóztatta őket a' Fewdes-Úri Nemesek rendjébe általtenni: most még I. Mátyás Királyis Adófizetés alá vethette őket. Decr. 1467. Tributum Fisci Regalis solvant, five sint Nobiles Castrenses, seu Pradiales Ecclesiarum, qui non habent Privilegium Nobilitatis a' Reqibus.

§. 19.

Mindezen különböző Nemesekről, Udvari Szolgákról, és Udvari Cselédekről meg kell jegyezni:

1., Az első Századokban csak a' kijött Vezérek Nemzettségei, a' Született Nemesek, és Beöltöttak mondatnak így: Barones, Nobiles et Törvénykönyvünkben; a' többi ötrendbeliek pedig közönségesen Miles név alatt fordulnak elől: mert fegyverrelis tartoztak ugyan szolgálni, minden 10, 9, 8 7, vagy 6 háztól egy Katonát adván; /:mint alább meg fogom mutatni:/ de Lucrumot, és Victualiakatis fizettek, 's a' Vár-építéskor dolgoztak s a't. Ezeket még Lajos Király se tetteáltal egészen a' Született Nemesek Rendjébe: Lásd Kováchich, Tentamen de Jobbagionibus Castri etc. Claudiopoli 1814. hanem a' Lucrum fizetéstől feloldozta, és a' személyes Felülésre szorította. Ez a' dolog megtetszik Lajos K. 1360 esztendői Diplomájából, a' mellyet adott az Erdélyi Nemességnek. Lásd Katona Tom 10. p. 374-379. Itt a' Király pag. 377 azt mondja: Nullus Jobbagionum nostrorum, aut Nobilium, vel aliorum quorumcumque in ipsa terra nostra Jobbagiones habentium, alibi in rebus vel persona arestetur, vel impignoretur, aut judicetur, nisi per suum Dominum, vel Officialem. Ugyan ezen Diplomában pag. 379 é vagyon: Ceterum, quia dictos Nobiles /:felebb Joggágio:/ et eorum possessiones a' solutioni /:sic:/ Lucri Camera, Victualium administratione et

exercitacione invitus facienela gratiose duximus eximendos: igitur volumus, ut iidem Nobiles teneantur, et debeant Nobis, vel in Persona nostra Vajvoda nostro Transilvano, aut ejus Vice Vaivoda auxiliari ad conterendum, seu destruendum, nostros, et Sancta Corona nostra illarum partium infideles, contumaces et rebelles.

Imé itt van az Arany-bullával megerősített Nemesi Szabadság! t.i. hogy Lucrumot nem fizetnek, és a' belső ellenség ellen oltalmazó, vagy Védő Felüléssel tartoznak: és ez az a' Szabadság, a' mellyel 1351 a' 20. Czikkely szerint minden igaz Nemesek egyetemben bírni meghatalmaztatnak Lajos Király által: de még ez a' két dolog nem elég arra senkinek, hogy Fewdes-Úrnak mondassék.

2. A' Nemesek abban ugyan mind megegyeznek egymással, hogy a' Haza Közbirtokjából, vagy Kintséből minnyajoknak volt Fewdjök, vagy Fekvő-Jószágok: de azok, mind a' Tulajdonra, mind a' Teherviselésre nézve különböztek. A' Fogláló első Magyarok, a' nékik engedett részt valóban úgy nézték minden azon való Földnépével, és Martalékokkal együtt, mint Tulajdonjokat /:proprietas:/ és ezt maga Sz. Istvánis úgy nézte L. II. C. 35. Consensimus – ut unusquisque dominetur priorum: similiter et donorum Regis dum vivit. Pray, és mások többen, ezt a' Sz. István Király Adományjához kötött feltételt: dum vivit; úgy magyarázzák: hogy a' Sz. István Király Adományjai, tsak éltig engedtettek. Bárdossy pedig, a' mi Nagyrédmű Diplomátikusunk megmutatja, hogy: a' Dona Regis, dum vivit azt teszi: Hogy Sz. István minden Birtokokat elparantsolt venni, azon Fewdes-Uraktól, a' kik Keresztyénekké nem akartak lenni, és azután a' Rendek kérésére reállott, hogy az ő Adományjait azokis birhassák mig élnek. Ezt tsak melleleg!

3. Mind Feltételek, és Terhek-viselésével megsebesített Birtokok azokis, a' mellyeket a' Beöltött Nemesek nyertek, mind

addig; míg II. András Király ezeket fel nem szabadította Arany-Bullájával.

4. A' Sz. Király Jobbágyi /:Jobbagiones S. Regis de Gyán-Goritz:/ a' Sz. Imre Hertzeg Nagyjai /:Proceres:/ a' Vár Jobbágyok és az Udvarnokok a' Királyoknak szint olyan Tulajdonai /:peculium:/ voltak: mint a' született Nemeseknek az ö Fewdjök. Ez okáért mindazokat a' Terheketis tartoztak viselni, a' mellyeket a' Királyok az Adományhoz kötöttek.

VII. S Z A K A S Z

A' Nemesek kikötött Jussaikról.

§. 20.

Már most lássuk azokat a' Jussokat, a' mellyek szerint az elsőbb három Századbeli Fewdes-Urak, Jóságukat kormányozni találtnak, a' Történetírók, Törvénykönyv; és a' meglévő Királyi Adománylevelek vezetése szerint; és a' mellyeket a' Magyar Nemesség mind az Árpád szabados választásakor fenthagyni, mind pedig a' Sz. István Nagy-Úrnak Királyjá való koronáztatásakor megújítani, és kiljebbis terjeszteni találtnak.

§. 21.

- A' Magyar Fewdes-Urak Jussai öt rendre oszlanak
- 1., Hazafi, vagy nemzeti Jussok. Jus publicum.
  - 2., Személyes Jussok. Prorogativa.
  - 3., Vagyonos Jussok. Libertas bonorum.
  - 4., Mentség Jussok. Immunitas.
  - 5., Fewdes-Úri Jussok. Jura Dominii Terrestralis.

§. 22.

1., A' Hazafi Jussra tartozik

a., Az Ország-Gyüleasein való szabad megjelenhetés Decr. 1231. artic. 1.

Ezen említett Decretom 1. árticulussa azt mutatja hogy: A' Dietára való menéstől egy Nemest se lehet eltiltani: de az épen nem következik belőle, hogy az első Ország-gyüleasein minden Nemesek tartoztak, vagy szoktak megjelenni: sőt inkább mind a' Történet, mind a' Törvény-könyvek kifejezései azt mutatják, hogy a' Magyarok az ő dolgaikat elejétől fogva, egész II. Lajos Királyig Küldöttek, vagy Képviselek által folytatták a' Dietákon.

Az Ország-gyüleaseinek első nyoma van a' Béla Notáriussánál: C.40. A' Körtvély-tónál, a' Nagy-Úr, és az ő Nemessei rendeltékel minden Szokáson épült Törvényjeiket.

Sz. István Könyveiben hat helyen fordulól, a' Conventus, Concilium, Synodus, Consilium, Episcoporum, Primatum, Optimum, Principum nevek.

Turóczy szerint I. Béla K. minden Helységeköl két két előkellő Követeke parantsolt a' Diétára küldetni.

Sz. László előlülése alatt Szaboltsón megjelentek minden Püspökök és minden Elökellők, és ott a' Nép, és Köz-Papokis, mint Bizonyság jelenvoltak.

I. Mária alatt 1385. minden Vármegéböl négy négy Követ küldetett Budára. Sigmond K. alatt pedig, már minden a' Király alá tartozó Királyi, és Mezö-Városok Követeik által jelentekmeg.

Ezek szerint a' Képviseles Systemája, a' mellyet a' 19. Század, mint legjobb általjában elfogadott, a' Magyarok Alkotmányjában veszi eredetét. De a' Nemtudás vagy Irigység ezt az Ángoloknak adja: holott pedig ök tsak 1164. Leicester alatt küldhettek, és küldöttekis valósággal Képviseleket az Ország-gyüleaseire. Mi

pedig, ha csak az I. Béla K. idejét és Képviselőit vesszük fel, mint bizonyost, és elsőt; már 1061ben küldöttük Képviselőinket.

Az Arany-Bullais és ennek minden Czikkelyjei, régiebb minálunk /:ha szinte az Árpáddal való Szerződést elhalgatomis:/ mint az Ángolok Magna Chartája, és a' Belgák Goyeuse Entréje II András 1222 ben azt mondja, hogy a' Sz. István Magna Chartáját állítja a' maga erejébe vissza: Úgy de Sz. István 1000 esztendőben írta alá a' Magyarok Magna Chartáját: az Ángolokét pedig Országatlan /:Sansterre:/ János Király 1215.

Minthogy a' két Magna Charta tsudálatosan megegyezik egymással: talán valaki azt a' Kérdést teheti: Ki vitte Ángliába a' Magyarok Magna Chartáját? Én nem tudom. Noha tudom, hogy Edmund, az Ángolok megölt Királyjának a' Fija, Edward Öttsével együtt soká Sz. István udvarában lakott, és annak Hugátis elvévén, idővel Hazájába ment. Három Ember, kivált pedig egy Árpád Vériü Magyar Herthegaszszony, eleget beszélhettek azokról, a' miket nálunk láttak.

b., a' Törvényhozás az Ország-gyűléseken. Sz. László első Könyvéhez való Előbeszéd. Presidente Christianissimo Ungar. Rege Ladislao cum universis Regni Pontificibus, cunctis Optimatibus, cum Testimonio totius Cleri, et Populi – hoc inventa sunt Decreta S.Lad.L.II.C.I. Temporibus Ladislai Regis – Conventum fecimus, et quisivimus – qualiter Gentis nostrae expedirentur negotia. III. Andrea §. 1. in Supl. ad Vest. Comit. Tom. I p. 91. Maga Sz. István számos helyeken ú.m. L. II. C. 23. Decrevimus nostrorum Primatum Conventu Cap. 27. in regio Concilio. Ezeket a' kik Ministeriumra magyarázzák: nem értik mit teszen Conventus, és Concilium. A' 8 Boebodok Maradéki, a' kiket Sz. István Udvari Fötisztékké nevezett: nem tsinálhatnak Conventust; hanem Congressust. Sőt a' III. András Decr. §. 2. világosan mondja, hogy a' Bárók nem hozhattak Törvényt. D. Andreas – Congregationem

indixit generalem Proslatis et Nobilibus hujus Regni, exclusis quibuscunque Baromibus /:Ministris:/ prout moris est.

c., A' Koronázandó Király felesketés; és a' Rendek Hitletétele. Hogy a' Királyok az első Századokban már megesküdték ára, hogy az Ország Szabadságait /:Jura Regni:/ és a' Korona Jussait /:Honorem Corona:/ megtartják: világosan mutatja II. András, IV. Béla, V. István, és ennek Felesége Ersébetnek letett hitek.

Hogy a' Rendek hasonlóképen letették az ujj Királynak hiteket: megtetszik az III Innocentius Pápa leveléből a' Rendekhez de 1203. mellyben azt parantsolja, hogy a' Rendek a' gyenge László hűségére esküdjenek meg és II András Decr. 1231. art. 5. Sőt meg kell jegyezni, hogy régi Eleink, mikor a' Dietákon Törvényt hoztak, arrais megesküdték, hogy azt megtartják magokis, és másokis: Olvasd meg S. Ladislai. L. II. C. 1. §. 1. Primum omnium jurejurando Constituimus. Ez a' Rendtartás bár soha feledékenységre ne ment volna! vagy ha oda ment: bár visszaállíttatna!

d., A' Felülés, Hadisegéd, és Honnyiadó mennyisége megállítása: de megvallom, hogy a' két utolsóbbra világos nyomot nem találtam az első Századokban. A' Felülés meghatározásáról, mint Dietai Tárgyról ezt mondja Cartvitius, vagy Hardvick, a' Sz. István Életirója – C. 4. Rex Consultum habens Episcoporum, et Principum, ad tuendam Patriam armatos totius Hungariae extraxit. Innen kitetszik, hogy a' Felülésről a' Dietan kellett tanátskozni.

e., A' Nádor-Ispán kérés. Andrea II. Decr. 1231. art. III.

f., Hogy örökös Fő-Ispánná senkise tétessék, vagy szószerint: Egész Vármegyét senkinekse ajándékozzon a' Király, mint Birtokot, vagy Fekvő-Jószágot. Ibid. Art. 26.

g., Vármegye-gyűlések tarthatása. Koller Hist. Ep. Duin. Tom I. pag. 353. Második András Király de Anno 1218. Oklevele adatikelöl, melly szerint a' Baboneg és Vodicha, mint Szabad

Ispányok Jóságában Közönséges Vármegye-gyűlését tartani nem szabad ugyan: de másutt már ékor tartatott.

h., A' Sóházak állítása, és Só-árulás megszorítása, a' mint felebb mondatott.

i., Pénzverés, vagy az értz jóságára /:Liga:/ Felvigyázás. Andrea II. Decr. 1231. art. 23. Denarii tales sint, quales fuerunt tempore D. Belo Regis. Item III. Andreas 1298. art. 37. Moneta sit quinquialitate combustum.

k., Az Ellentállás, vagy Ellenmondás jussa mellyről már felebb szóllottam.

§. 23.

2., A' Személyes Szabadság Jussát ezekben találtam állani:

a., Hivatalok viselésében Decr. 1222. art. 24.

b., A' Nemesi Birtokokból az Idegeneknek kifizetésében. Decr. 1231. art. 32.

c., A' Nemesnek Perbeidézés, és Megítélés nélkül meg nem foggathatásában. Decr. 1222. 1231. 1267. és III. Andr. 1298. art. 34.

d., A' Katonai ítélettől való Mentlételben Decr. 1222. art. 7.

e., Halálos ítéletet tsak a' Király mondhat a' Nemesre végsőképen. Ugyan ott.

§. 24.

3., A' Vagyonos Szabadság Jussai e' következőket foglalják magokba:

a., A' Tulajdonosság vagy Örökség Jussát. Melly Jus szerint, mind maga a' Tulajdon, mind a' Királyi Adomány firólfira, és a' Leány-ágra szállhatott; sőt a' Maradék elfogyásakor a' Testamentom

tételre szabadság engedtetett; és ezt II. András is megerősítette: de Lajos Király elrontotta. A' honnan a' jönki, hogy a' Magyar Fewdek, Lajos Király előtt Feudumok nem voltak, a' mellyek se Leány-ágot nem illetnek általjában; se a' Magvaszakadtnak szabad Testamentomi rendelkezésétől nem függenek. Ezt a' Tulajdonosság Jussát Kálmán Király is megemlékezteti a' régi Fewdekre nézve, és csak azt rendeli, hogy a' Későbbi Királyok Adományjai szálljanak firólfíra, és Leányokra nem: de ez a' Törvény I. Geiza alatt elromlott.

b., Ide tartozik a' szabad Eltestálás, és Elidegenítés S. Steph. L. II. C. 36. A' későbbi Királyok IV. Béla, V. István, IV. László az Eltestálást, vagy Örökösbevétést csak kegyelemből találhatnák már nemeltyeknek megengedni. Ellenben Verböczy az elsőbb Királyoktól ezen Just megtagadja.

c., A' Patronatus Jussa Wladislai. Decr. VII. art. 26.

§. 25.

4., A' Mentség /:Mentesség:/ Immunitas, ezekben állott:

a., Hogy a' Tenyészlet, és Eleségből Adót nem adtak /: Collecta Victualium:/. Ez az Adó Sz. István idejében mindjárt előfordúl: de ha meggondoljuk, hogy ez az Adózás neme Ásiában még ma is sok helyen megvan: kénytelenítettünk elhinni, hogy ezt nem Sz. István állította, hanem Előink magokkal hozták, és azt a' részit terhelte Árpád alatt is a' kijövő Magyaroknak, a' kik fegyverviselők nem voltak: mert a' Timárióták ezt ma sem fizetik, hanem szedik Jobbágyaiktól. Ez is egy olly Rendtartás, a' mellyet a' Feudale Systemából ki nem lehet magyarázni. Ez az Eleség-Adó volt a' Bárány, Borjú, Ökör, Méz, Méhser, Ser, Bor, Kenyér, Szalonna, Kaláts, Baromfi, sőt a' főtt-étel, és a' máj Petsenyésütés, a' mellyel adóztak a' Várhoztartozók /:Castrenses:/ a' Vezéreknek: utóbb pedig, ha nem mindis; de némeltyeket pézzel váltottak meg

minden idén; és ez a' pénz későbben már Tributumnak is nevezetik. Ezt I András Király Adomány-levele de 1055. midőn a' Tihanyi Apátúrtságot fundálja, megmutatja. Lásd ugyan ezt Edanus Horváth, és Dalmatiai Gubernator Privilegiumában, a' mellyet 1194 Esztendőben a' Zágrábi Püspöknek adott.

b., Füstpénzt nemfizettek a' Kalyibájoktól. /:Collecta liberorum denariorum:/ Ezt mind a' Név, mind a' Kalyibákban lakás megmutatja, hogy Európai szokás: mert a' kijött Magyarok Sátorokban, és Szekér hátonn laktak; de azért meg nem lehet mutatni, hogy Sz. István Király hoztavolnabe: mert legalább az itt talált, és meghódolt Földnépének házais volt, és azt a' Magyarok nem tették mind Martalékká: mint a' Törökök még a' később időkben is az Europaiakat sehose tették Rabszolgákká, hanem csak Adó alá vetették. Hogy a' Liberi Denarii: Füstpénzt tesznek: megtetszik V. István K. Diplomájából de 1270. a' melly szerint a' Borsmonostori Klastromnak Liberos denarios /:qui vulgo Fumarii dicuntur:/ de Villa Mainhart confert.

c., Dézmát nem adtak Terméseikből a' Királynak. Eleinten azért nem: mert Tenyésztetők voltak Geiza Fejedelem idejéig: a' ki látván, hogy az ő Földje jó volna: javasolta a' maga Népének, hogy tennéle a' fegyvert, és inkább szántana, és vetne: Később pedig azért: mert a' Vectigál, vagy Dézma az Eleség helyében állvánfel a' Nemesség, mint étől mentvölt, úgy amarra se tartotta magát kötelesnek. Lásd. Colom. L. II.C.5. a' hol vilagosan a' vagyon, hogy: Episcopis populus Ecclesia Decimas-impendant. Tehát nem a' Földes-Urak; a' kik Populus Ecclesianek seholy sem neveztetnek de voltak. Meg kell ugyan vallani, hogy a' 12. Század végétől fogva a' 13 Század tizenegyedikéig, találatnak Diplomák, a' mint azokat Kováchich Supl. ad Vest. Comit, Tom. I. pag. 212. leírja, a' mellyek azt bizonyítják, hogy nemcsak az apró, de a' legnagyobb méltóságú Nemesség is minden Javaiból igaz Dézmát tartozott a' Pécsi

Dioecesisben adni. Lásd Koller. Tom. I. pag- 297. Imre Királyis azt mondja de Anno 1198, hogy Sz. István és Sz. László Királyok azt rendelték, hogy a' Magyar Országi Király minden való és lehető jövedelmeiből tartozna Tizedet adni.

Maga II András Királyis a' Pápához írt levelében de 1214. megesméri; hogy az Esztergomi Érseknek még a' Vert pénzbőlis Tizedjárna.

De ezekre azt lehet mondani, hogy a' megszorított Királyok Diplomáji, mindenkor megbizonyítják azt, hogy a' dolog megesett: de a' mi megesett: a' nem mindenkor Törvény és itt sem. A' ki ezt nem hiszi: olvassameg Kollernél, Katonánál és Kováchichnál mitsoda erőltetések nem vittekvége a' Pápa Követjei III Bélán, Imrén, II Andráson, IV. Lászlón; sőt magán a' Magyar Nemzetenis I. Károly választásakor! Nem az erőltetés mondatja azt a' Rendekkel hogy: a' Magyar Királyokat confirmálni a' Pápanak Jussa van. Ha erre a' Dietát kényszeríteni lehetett: valóban sokkal könnyebb volt Béla, Imre, és II András Királyokat a' Dézmatartozás megesmérésére szorítani: mint a' III. Béla említett Confirmatiojából kitetszik. Ezt a' dolog magais mutatja: mert a' Tized a'kor jöhetett tsak fel, mikor már a' Magyarok Szántóvetőkis voltak; és így az Eleség- Collectánakis nyakaszakadt, részszerint azért, hogy a' Királyok az alól sokakat feloldoztak; részszerint pedig azért, hogy az azt fizető emberek nagy részben a' Fewdesurak Szolgáji /:Mancia:/ lévén; a' Collectat azoknak fizették mint Tulajdonosoknak. A' Tulajdontól pedig, hogy Dézmája járt volna a' Királyoknak, vagy utóbb a' Papuraknak megfogni nem lehet. Már ha e' szerint a' Nemességé volt a' Collecta a' maga Embereitől: önként következik, hogy Dézmát se fizethetett törvényesen, a' mi amaz helyett állottfel.

d., Ment volt a' Fewdes-Úr az úgynevezett Tributumoktól. Tributumnak nevezetik, a' Vásár, vagy Piatzpénz. /:A' Vásár

Török szó, és ők így mondják: Bázár, és Pitt-bazar annyit tesz, mint Tetüvásár, az avúlt ruhákra nézve:/ Sz. István K. Törvényje szerint Tributum fori. A' főzéstől, vagy petsenyésütéstől való Adó. Tributum a' Cacabis, et Commestibilibus, a' mint felebb a' Tihanyi Apátúrság Fundáló-leveléből láttuk. A' Zágrábi Püspökségre tett Adománylevelben ez a' dolog így fordúlelöl: Ex omnibus Commestibilibus /:qua vulgo Cazeu nuncupantur:/ A' Cazeu úgy vélem Kazánt akar mondani. Kazán pedig a' Dunántúl, teszen Pályinka főző fazekat, Rézfazekat, Üstöt, vagy nagyobb Bográtsot. /: Cacabus:/ Az Ökröktől és Bortól való Adó. Tributum Cibionum et boum. Hányadik Cseber, vagy Akó /:mert úgy is találom neveztetni: / és hányadik Ökör volt a' Királyé; tudva mints: söt még eddig, tsak azt se lehetett kinyomozni, hogy az Ökrökből pénzül volte' az Adó, vagy in natura; mint minden Hellyes Székely egy Ökröt tartozott a'kor adni régenten, a' mikor a' Királyok megkoronáztattak, megházasodtak, és első fijok születetett: de más egyebet mint Nemesek nem adtak, hanem Felültek. A' Nyest, és Nyuszt-bör Adó. Tributum Mardurinarum, először in natura; későbben pedig, mikor ezen Állatok elfogytak, pénzben fizettetett. Ide tartoztak még a' Malatz Tized. II András de 1212. Nullus Comes a' Populo Domus Saneti Sepuleri decimas Porcorum exigat. Koller Hist. Ep. Duin. Tom. I pag. 297. a' III Béla Megerősítő Adomány Levelében a' Pécsi Püspökségnek, előlforduló Marca Frisaticorumon a' Malatz Tizedet érti, és da Cange után a' Frisaticiszót, mint: denari Frisatici, és marca Frisaticorum, a' Friscingától /:Süldő, Frisling:/ húzzale. Innen Frisingagium /:Malatz Tized:/ Freseenna Malatz.

Itt jutnak eszemben első Királyjainknak még más Jövedelmeiis. ú.m.

- 1., Argentum Staterale.
- 2., Denarii Regales, Denarii Banales.

A' Staterale Argentum, úgy gondolom, annyit teszen, mint a' Tributum Boum, a' mint felebb mondám, és talán a' levágot Marháknak Mázsájától fizetődött. Külömben meg nem lehet fogni: miképen szedhetek Királyjaink Tributumot az Ökröktől. Ez az Argentum Staterale idővel lett úgy velem az: a' mit most Jus Macelli nevezünk.

A' Regalis, és Banalis Denarius, úgy vélem az a' rész: a' melly a' Marturinákból, két részben a' Királyt, és egyben, a' Horváth, és Tóth Országi Bánokat illette. A' Tizednek Huszadja. Vicesima Decimarum. Ezt a' Papurak fizették a Királyoknak. Mikor kezdődött, nem tudom; és törvényes voltára se akadtam soha. Annyi bizonyos, hogy II András Király 1231 diki Decretumában azt mondja felöle: Prater Vicesimam, quam ab antiquo Reges habent, Decimas non exigemus.

c., A' Fewdes-Urak, az úgy nevezett Camara Jövedelmétől mentek voltak. Mi a' Lucrum Camera, vagy Fisci: első Károly K. Decretoma úgy magyarázza, hogy az a' folyó Pénznek minden idén való beváltásából való Jövedelem volna. Ha a' Lucrum csak annyit teszen: bizonyos hogy azt Nemesnek, Szabadosnak, Jobbágnak, és Martaléknakis kellett fizetni: mert ha ki a' rosszabb pénzért /: a' mint a'kor szokás volt:/ a' jobbat minden idén beadni tartozott; vagy a' jobb pénzt, a' tavalyi rosszabbal, és ráfizetéssel kénytelen volt felváltani: minden módon veszített; és így adózott: 's nemis lehetett alóla senkit kivenni. Ezt mondja maga Károly Királyis. Decr. 1342. §. 33. Duilibet Novilis super solutione Lucri Camera, Literas Expositorias a' Comite Camera, pro uno grosso redimere, licet plures habeat possessiones, tenetur.

De minthogy II András Király, és több Privilegiumok a' Camara Jövedelmétől menteknek hirdeti a' Fewdes-Urakat, és ezek Népeit: /:Populos Nobilium, Populos Ecclesiarum:/ azt kell gondolni, hogy a' Lucrum Camera, a' Porták szerint való Honnyi-

adóti tette, mint Decr. 1351. art. 4. a' melytől a' Nemesek mentek voltak: Későbbben pedig mindenféle Adózás neme Lucrumnak mondatik.

Az 1351 diki Decr. 4dik Czikkelyében a' Lucrum Camera kívántatik: de quolibet integro fundo Curia. Ez a' Kifejezés a' máii időkben sokakat oda vitt; hogy tehát ha szintén II. András alatt 1222. 1231. és IV. Béla alatt a' Nemesek, és ezek Emberei a' Lucrum Cameratöl mentnek mondatnakis: de már első Károly, és Lajos Királyok alatt a' Curiáktól a' Nemesek is fizettek: mert Curia annyit téssen, mint Allodium: az Allodium pedig Nemesi Tulajdon Birtok.

Ezek az Emberek a' mi Diplomatikánkban járatlanok; és csak a' szóból okoskodnak. A' Curia már V. István alatt 1271ben, Portát, vagy Paraszt Fundust tett.- Si Rusticus solus servat unam Curiam Integram, vel Portam, et careat tritico vsz. Illyen értelemben van a' Curia Katona Tom VII. p. 1181. Hemmingus Comes Diplomájában 1297. esztendőről.- Ut ad dictum locum Populi facilius congregentur, omnibus ibi congregari volentibus talem duxit libertatis gratiam faciendam: quod ad quamlibet Curiam integram, 8 jugera culta terra et de Rubets XXII Jugera ordinaret.

Illy értelemben veszi tehát I. Károly is, I. Lajos is a' Curiat t. i. Mansio, Porta, és Laneus helyett, a' mint a' Jobbágyok, és nem a' Földes-Urak laknak.

A' Camera Lucrumot /: több kéziratok szerint:/ Kálmán Király hoztába, a' Collecta Victualium, és Denariorum helyett, minekutánna a' sok azoknak fizetése alól való feloldozással a' Collectákból való Adó csekélységgé vált, és Kálmán K. alatt tett legyen 8 denárt egy Adózótól, vagy talán Száztól. Colom. L.I.C.79.

Meg kell róla jegyezni I. hogy több Törvényekben parantsoltatnak azt fizetni. p.o. 1595. art. 6. a' paraszt funduson lakó Armálisták. 1351. art. 12. A' Dráva, Szavaközi, Posegai, es

Valkói Nemesek 1467. A' Praedialisták, és Tábori Nemesek /: Castrenses:/ 2. sőt magok a' Földes-Urak /:omnes Regnicolae, tam Ecclesiastici, quam Seculares:/ Mathias Decr. 1467. Obtulerunt Domini Praelati, Barones, et Regnicolae 50 Denarios incluso Lucro Camera, és több helyeken: fizették a' Lucrum Camera, vagy Tributum Fisci Regalist. 3. Általában véve pedig a' Faluk találtnak, hogy azt fizették. Lásd. Sigis. Decr. VI. art. 7. Casum 5. de qualibet Villa non persolvente.

Hogy az I. szám alatt megnevezett apró Nemesek, mint a' Sigmond Király által állított Armalisták, a' Drávaközi Szlobodnyákok /:Liberi et Libertini:/ és Praedialisták Honny-Adót mondatnak fizetni, igaz: De azok tsak névvel Nemesek voltak abban az Évben.

Hogy pedig az egész Birtokos Nemesi Karis fizette a' Lucrumot: az is igaz. De tsak annyiban, a' mennyiben a' Hadi-segéd mind Nemesre, mind Parasztra sokszor kiterjedvén, aztis, a' mi a' Jobbágyokra esett, magok a' Földes-Urak ígérték meg amazoknak személyyében. Lásd. 1647. 25. 1599. 6. 1598 art. 4-5. 1595. 3. 1556. 3. 1548. 25. 1545. 40. 1542. 28. sine Colonorum gravamine.

§. 26.

5., A' Fewdes-Úri Jussokat /:Jura Domini Terrestrialis:/ ezekben lehet találni:

a., Az Élet és Halál Jussában /:Jus vitae et necis:/ Ez a' Jus a' Keresztyén Vallás szelídsége, és már a' Sz. István tilalmazó Törvényjei által megszűnvén: a' Fewdes-Úri Atyai hatalom állotfel törvény szerint.

b., Az Úrszéktartás Jussa, a' melly a' Jobbágyoknak nemtsak egymás között való Pereiket; de még ha maga a' Fewdes-Úr ellen vanis keresetjek; mint első, és Atyai Itélőszék ingyen elintézi.

Ezen Itélőszéknek már nyoma van Sz. László K. III. Könyve 12. Czikkelyében: Si quis in Curia Nobilium furtum fecerit: nuncietur vel ejus dem Domino Curiae, vel Pristalelo /:Fiscali:/ ejus. – Si neuter domi fit: exspectetur per 10 dies. Si in undecimo neuter illorum venerit, ante Judicem statuatur v.s.c.

Ezen Fewdes-úri Just legkantsalabbúl nézik az Idegenek, és legégrekiáltóbb Igazságtalanságnak állítják azt lenni, hogy a' Fewdes-Úr mint Megsértő maga lehessen magának kegyelmes Bírója. Ez értetlenség. Az Úriszéket az Uraság tartja a' maga költségen, és tartozikis tartani, mint Tulajdonos. A' Jobbágy senkinek semmitse fizet, se ajándékot nem viszen senkinek, nemis tartozik. A' Törvényszéket kormányozza mint Elölülő: egy Vármegye Tábla-bírója; közbírók többen vagynak, vagy a' Vármegye Tábla-bírói, vagy más Nemesekből. Jelen van itt még mulhatatlanul egy Szolga-bíróis Esküttjével együtt; és ha a' dolog nagy: a' Vármegye Ügyvédöjeis, a' Jobbágy védelésére. A' Szolga-bíró mindent, söt az egész Pert a' Vármegyének megviszi: a' hol a' Törvény Tábla /:ha hiba esett volna valamiben:/ azt azonnal megorvosolja.

Nem a' Fewdes-Úr tehát az ő ellene panaszló Jobbágnak Itélőbírója: hanem az egész Tábla, a' mellynél, kivált a' Nagybirtokosok közzül ritkán szokott tsak egyis megjelenni: de a' mint a' dolog elintéztetett: azt tellyesíti.

Ennél a' szegény Földnépére nézve szebb, és hasznosabb Fewdes-úri Atyai hatalmat egy Ország se mutathat.

c., Akármelлык Jobbágnak felszabadítása, a' Földes-Úrnak való minden Tartozások és Adózások alól.

d., A' Patronatus Jussa. Eröl II WLászló K. azt vallja, hogy ez a' Sz. István Király rendeléséből való Jus: A' régi időkben semmi nyoma sints, az én tudtomra.

e., Vér-Törvényszék tartása. Jus Gladii. Lásd Wagner. An Sup. Par. I. p. 82. – IV. Ladislaus 1284. – Helbrando concessimus-quod

suos Jobbagiones in causis quibuscungue, ut furti, ut sangvinis, ut Latrocinii, et in aliis omnibus personaliter debeat judicare. Hasonló a' IV. Béla Donátioja Comiti Jordano 1256. Wagner Par. I. Pag. 134.

VIII. SZAKASZ

A' Nemesi Teherviselésről

§. 27.

Lássuk már ennyi sok, és szép Fewdes-Úri Jussok mellé minémü Terheket találunk köttetve lenni? Sz. Istvan L. I. C. 4. közönségesen ennyit mond: Illi tibi militent, A non serviant. Ha jól értem: ezen szók azt teszik: hogy a' Fewdes-Urak személylesen katonáskodni felülni: de semmi szolgálattal nem tartoznak: minthogy a' Felülés a' Casten Systhema szerint nem szolgálat; hanem Asiai Vallás. Melly szerint a' Szolga-bíróis a' későbbi időnek, és a' Horváth Iróknak szüleményje, a' mint felebb mondottam. Magok a' Sz. István Könyveis /:legkissebbet mondván:/ a' 12. Század közepinél nem korábbiak; és a' Sz. László, s Kálmán Királyok Könyveinél későbbi öszszeszedések /:Compilatio:/ a' mint G. Batthány Ignácz és Kováchich megmutogatják.

Azonban elhiszem, hogy Sz. István Király a' Felülést amaz örökös Szövetségben, bizonyos Szabájok alá szorította.

Mellyek voltak azok a' Szabájok: a' későbbi II András 1222. és 1231. és IV. Béla 1267dik esztendi megerősítő Decretomai elbeszéli. Mellyeknek 7dik, 15dik és ismét 7dik Czikkelyeit, ha egymással öszszvetjük; a' fog kijönni, hogy minden Fewdes-Úr, akar Született, akar Beöltött Nemes legyen is az /:mert már itt a' Decr. Külömbiséget nem tesz

1., Személyesen fegyvert fogni a' berontó ellenség ellen köteles, még pedig a' maga költségén.

2., Az Ellenséget nemtsak kikergetni az Országból; hanem ugyan egy úttal, és tulajdon költségén üzniis tartozik, a' mint Porphyrogenitus megjegyzi: Neque enim Turci primo prosluo victi pugnam deserunt, verum – id student – ut hostes suos aggrediantur. Cap 35. és Cap 20. Postquam veri hostes suos in fugam verterint – tergis eorum assidue inszaekrent – A tamdiu illis incumbunt, donec internecone deleant. Ezis hát Ásiai Rendtartás, és nem Feudale Systhema.

3., Ha a' Király, vagy a' Koronaörökös idegen országokba akar berontani, szabad kinek kinek maga jószántából velek hadba menni: de ez nem tartozás volt. Ha mindazáltal a' Király szükséges költséget ád a' Nemességnek: vele mindenféle hadba elmenni kötelesség volt. Miért? Azért, mert a' Magyar Fewdes-Úr Született és nem kötelezett Katona.

4., A' Fő-Ispányok ellenben a' Várak-Jobbágyival, és az itthonn maradtaknak fogadott Katonáikkal /:Szipendiarii:/ együtt, és az Ország Bárójiis Hivatalok és nagy Értékjek szerint /:Ezek későbbben a' Király költségén Soldosokat iratnak fogadni:/ a' mellyeket ezen titulus alatt bírnak, mindenféle háborúknban megjelenni tartoznak. Decr. 1231. art. XV. És ezt maga a' dolog természete kívánja annyiban, hogy az Ország-Bárók a' Király mellett való Fő-hivatalokat viselvén, illetlen lett volna, hogy a' Királytól, mihelyt az Idegen hadat viselt; és a' hól Fötisztjeire legnagyobb szükség volt: elmaradtak volna, és a' miatt a' Királyok kénytelenítették nékik, hogy a' költséget meggyözhessék; Hivatalhoz kötött Jóságokat, Posthumus László Király alatt pedig pénzt adni. A' honnan világos az, hogy az Ország-Bárók épen nem egyeznek a' Feudale Systhema szerint való Zászlós-Urakkal: mert ők tsak azért kaptak Jóságot, hogy a' szegénység miatt ne kényteleníttessenek Udvari

Hivataljokat elhagyni; és ha később a' nekik rendelt fizetésből Soldosokat fogadtak: az valóban inkább a' magok Istálló és Konyha szolgálatjára; mint a' Király Személye védelmére való volt: azért nemigen kaptak a' Királyis az ilyen Soldosokon, 's az tsak hamar elis múlt. Éről mondatik az 1715. Decr. 8dik Czikkelyében – Sua respective Banderia progucere teneantur.

§. 28.

Csudálatosnak tetszik sokaknak, hogy ezen három Decretomokban a' Fewdes-Urak a' Királytól kívánnak költséget a' külső Hadba menésre. Hiszem! A' Fewdesúr azért nyerte a' Fewdet, hogy annak jövedelméből Katonádkodjék, és valóban katonáskodottis, mikor az, idegen Országokba igenis gyakran berontott.

J. Hogy a' Foglaló Nemesség, azért nyerte volna a' Fewdet a' két első Századokban, hogy a'tól katonáskodni tartozzék: épen megmutatva mintsen; söt inkább a' felebbiekből a' jönki, hogy ő a' Casten Systhema szerint Született katona lévén, azzal tartozott volna: ha soha tulajdon Birtokja nem lett volna. Így a' katonáskodás nem Indítóok a' Királyi Adományra míg a' későbbi Századokban: hanem az érdem: maga pedig a' Katonáskodás tsak Feltétel, a' melly nélkül a' Magyarok senkit a' magok Castenében meg nem szenyvednek, mint a' 13dik Százból való számos Diplomák bizonyítják. A' XI. Században pedig az Adomálynak még tsak nyoma sints, hanem a' Foglalás, az Árpáddal kötött Szövetség szerint: a' mellyből önként következik a' Tulajdonnak fegyveres oltamazása, a' Casten Systhemán felül.

Bizonyítja ezen Állítást III András K. Nemeslevele de 1299. út Numerus bellatorum auqueatur: ipsos propter corum merita cum

terra ipsorum hosreclitaria in soetum, et Consortium Nobilium Regni duximus aggregandos v.c. Pray Hist. Reg. Hung. Tom. I.

Hogy pedig az Országon kintviselendő Hadakra a' Nemesek költséget kötnekké magoknak: az épen nem ujj és formált Jus. Ez tsak azt teszi: Mi Fewdesurak, mint Tulajdonosok fegyvert viselünk minnyájan bent az Országban a' Birtokok oltalmazására: de egyszersmint a' Casten Systhema szerint született katonák lévén, akarmitsoda Hadbais kötelesek vagyunk elmenni, tsak engedessék nekünk szabad préda, mint eddig; a' miből a' Hadi költséget megtehessük. Mivel pedig már ma Keresztyénekis vagyunk /:a' mi nem engedik a' Rabolást:/ igazság, hogy a' Király adjon olly meszsze földre való költséget.

§. 29.

Mikor a' Rendek ezt a' Törvényt hozták, igazán azt kellett volna felelni, mind II András, mind IV. Béla Királynak /:ha a' Fewdesúri Jussok egyenesen a' katonáskodás terhe alatt lettek volna elejétől fogva adva:/ Hiszen azért van Birtokotok, hogy annak jövedelméből magatokis személyesen mind bent, mind kint katonáskodjatok, mind pedig Jobbágyitokatis Értektek szerint fegyverkeztesétekfel, mint eddig szokás volt.

Ezt sem András, se IV. Béla K. nem mondja. Miért? azért: mert ezt az Állítást mindjárt meg lehetett volna tzáfolni, söt mutatni, hogy nem úgy van; és ha ez megesett volna: most nekem 600 esztendő múlva, nem volna szükség magamat, annak megbizonyításával fárasztani.

1., Hogy a' Fogláló Nemesek, az első Századokban nem azért ültekfel Személyesen, hogy Fewdesurak voltak; hanem vagy a' Casten Systhema, vagy a' Tulajdonosi tartozásból a'

természet Törvényje szerint. Mellyeket Birtokjokat Feudumnak, és Személyeket Feudatariusoknak tartani nem lehet.

2., Innen önként következik, hogy Fewdjöktől, akar annak jövedelme, akar kiterjedése, vagy Hóld számja szerint Fegyverest állítani Törvény szerint nem tartozik.

3., A' Beöltött Nemesek mindazáltal III Bélától kezdve, a' következő Királyokkal tett egyezés szerint, mind személyesen felülni, mind Fewdjök kiterjedéséhez képest katonát állítani mind addig tartoztak; míg a' Királyok őket ezen utolsó alól Törvény által fel nem oldozták.

IX SZAKASZ.

Az Érték és Birtoktól való Katonaállításról.

§. 30.

Lássuk tehát mint lehet az I Állítást bebizonyítani.

1., Szent István Királynak és következőjinek egynehány Fundáló Adomány-levelei kezünkön forognak, és bennek hijjába keressük a' katonáskodás feltételét: pedig ha az Adományok, tsak a' Felülést terhe alatt eshetnek meg, 's következésképen a' Magyar Birtokok Feudumok: a' Papoknak is a' nykokba kellett volna a' Felülést akasztani, mint a' Beöltött Nemes Fewdes-Uraknak: de nem: hanem Sz. István még a' maga Vár-Jobbágyitis az Apátúrság mellé rendeli Pétsváradonn, hogy a' Felzendülés idején az Apáturat, és a' Barátokat fegyveresen védelmezzék; és azt ingyen se kívánja, hogy ha a' Hazát ilyen veszély fogja fenyegetni, mellette felüljenek. Miért? Bizonyosan azért: mert a' Fekvő-Jószág adása a'kor se a' katonáskodással nem volt általjában együvékötvé; se a' Birtok senkít még ékor a' Nemesek Castenébe által nem tett. Az úgy nevezett Sz.

Király Szabadjai, vagy Jobbágyi Sz. Istvántól mind Fewdet kaptak, hogy azon lakhassanak, jövedelméből adózhassanak, élhessenek, és mint Várhoz tartozók a' Várak őrzésére fegyvert viseljenek: de azért tsak Véghelyes forma földjeikből élő Katonák voltak: és ingyen se tartoztak a' született Nemesek, és Fewdeseurak közzé I. Lajos Király idejéig. Így a' Papurak azért hogy Jóságot nyertek, a' személyes Felülésre nem köteleztettek egész II Lajosig: sem jövedelmekből Banderiumot tartani nem mondatnak törvényesen 1435ig: noha meg kell vallani, hogy közzülök néha személyesen fegyvert rántottak, némellyek Vetekedésből a' Német Országi Püspökökkel, mások pedig Hazafi szeretetből, mint áma vitéz Magyar házból eredett Kalotsai Érsek Ugrinus a' Tatárokat üzőbe vette.

Más volt tehát nálunk egészen a' Született Nemesség, és foglaló Földesuraság, és más volt a' katonának fogadott idegenből lett Nemes, Szabados, és Vár-Jobbágy. A' Papurakis eleinten ezek közzül egyikhez sem látszatnak tartozni: hanem a' későbbi veszedelmes idő szorította őket, mint Birtokosokat oda, hogy személyesen felüljenek és Jövedelmektől is katonát állítsanak.

A' katonáknak fogadott Emberek földjeit valóban úgys kell tekinteni, mint Feudomot, a' Törökök és Tatárok rendtartása szerint. Az Europai Spahik nem osztozhatnak a' Katona földeken és a' Császár azokból tetszése szerint kiverheti és Adófizetés alá vetheti őket. Avagy nem így tselekedett IV. Béla a' Túrótzi Várhoz tartozókkal, hogy rájuk Adót vetett és azt rendelte, hogy ezen túl tsak hat Mansio adjon egy katonát, és nem mindenik legyen személyesen katona. Ezt Béla K. a' Feudum természete szerint sohase tselekedhette volna.

2., Első András Király is így fundálta a' Tihanyi Klastromot, hogy annak őrzésére Jobbágyokat rendelt: de a' maga részére azoktól semmitse kívánt, és tsak IV. Béla K. szorítja őket elsőben arra, hogy

minden Mansio fél fertont fizessen az Apátúrnak esztendönként, tizenkét Gazdán kívül, és a' többi a' háború idején tartozzék felülni /:exercituare:/ Lasd Praynál Hist. Reg. Hung. Litera Laurentii de Hedervár. A 1267. Önként következik az a' Fundatornak ezen cselekedetéből, hogy a' Papi-Jószágok eleinten ingyen se tartattak Feudumoknak. Külömben a' volna az Adományhoz kötve, hogy az Apátúr személylesen felüljön, és Jövedelmétől Fegyvereseket adjon a' Királynak; nem pedig az, hogy a' Király maga állítson a' Klastromnak Fegyveres Örzöket. Mi vitte tehát a' Rendeket ára a' gondolatra, hogy 1808ban többen azt állítanák az Ország-gyűlésén, hogy a' Papi Jószágok bizonyos Feudumok: én meg nem foghatom: Hogy 1435. art. I. §. 1. A' Praelátusok a' magok Banderiumikkal, és Katonákkal a' Nemesek vagy Világiak módja szerint a' Király Zászlója alatt vitézkedni kiharantoltatnak: annak a' nagy Veszedelem az oka, a' mint maga az I.Articulus világosan mondja. De innen az épen nem következik, hogy a' Banderium és Felülés törvényes Vasallusi kötelessége a' Papoknak 1435ig és 1518ig.

3., Sehol a' mi Törvénykönyvünkben egy Törvényse fordúlelöl tudtomra, a' melly a' Papurakat, mint Fewdesurakat a' személyes Felülésre kötelezné egész II. Lajos Király 1522dik esztendei Dcr. 17. articulusáig. A' mi világos bizonyosága annak, hogy a' Katonáskodás a' Casten Sythemának következése, a' melly a' Papokat a' Fegyverviselés alól mais Napkeleten menten tartja, és nem a' Feudumi tartozás.

4., Simon de Kéza épen ezt bizonyítja: Mind Geiza Nagyúr, mind más Királyok idejébe jöttek az Országba Csehek, Lengyelek, Görögök, Bessek, Örmények, és tsaknem minden külső Nemzetből az ég alatt, a' kik a' Királyoktól, és más Ország-Uraitól Fewdet szerezvén /:Feuda acquirendo:/ idő jártával Nemességet nyertek. Imé itt maga Kéza nem értvén a' Magyar nyelvet, és a' Magyar Birtoknak nemzeti Fewd nevét /:Terra:/ a' Birtokot Feudumnak

nevezi és annak tartja, mégis azt mondja, hogy ezen Feudumosok tsak idő jártával /:processa temporis:/ nyerték meg a' Nemességet: hiszen, ha a' Magyar Birtok Feudum: mihelyt azt felvállalták; azonnal Nemesekké vagy Katonákká is kellett volna nekik lenni, és nem processu temporis.

5., Kollár, Amoen. Jur. Hung. Tom. II. pag. 84. IV. Béla Királynak Adomány-levelét de 1282. hozza elől, a' mellyben a' Király azt mondja: Midőn N.N. orosz /:Ruthenum:/ kegyelmünkbe vettük volna, nekünk költsön 30 arany márkát adott – és midőn azt egynehány esztendő múlva neki vissza akarnánk fizetni: az említett Orosz azt kérte tőlünk – hogy Túrótzban a' mi tulajdon Birtokunkból az ő Aranyjáért neki Örökséget /:Haereditatem:/ adni méltóztatnánk. Mellyre nézve ez, 's ez Túrótzban lévő tulajdon Földünket öneki adtuk, ajándékoztuk /:Donavimus:/ hogy azt sirólfira birhassa örök Jussal /:Jure perpetuo et haereditario posfidendam:/

Ez az Adomány-levelé azt mutatja, hogy ez az N.N. Orosz

1., Örökségét Magyar Országban pénzért nyerte. Úgy de, ha a' Magyaroknál, minden Örökség, vagy Nemesi Birtok Feudum volna, azt nem pénzért, hanem katonai szolgálatért kellene adni.

2., A' mi több ezen Örökséghez még, tsak mint Feltételis, a' Felülés mints kikötve: a' miből a' jönki: hogy a' Magyarok Birtokja épen nem Feudum.

3., A' Feudum és Feudatériusnak a' mi Törvény és Történetkönyveinkben, még tsak neve se fordúlel az első Századokban. Legelső emlékezetet találtam Kézában: de már ő késő élt, és Dalmata lévén élhetett, és éltis a' Feudum nével: de ez nem Törvény. Erősebb énel I. Lajos Diplomája de 1357. a' mellyben a' Király azt mondja: Frater Prodimus Prior – et Frater Donatus Viceprior nobis detexerunt, quod plurimi Nobiles, Praedia, et possessiones titulo. Feodali ab ipsis conservantes, pacta

Servitia, et solutiones – exhibere ratione eorundem non curarent:
de ezis később idő és csak a' Földes Jobbágyokról szól, a' kik a' föld
használtságáért szolgálatot vállaltak magokra: és nem a' Földes-
Urakról.

Több erősségeket hogy előlhordjak, úgy látom, hogy
nem szükség, annyival inkább, hogy ezen könyvben már imitt
amott, többek előladvá vagynak. Azértis általmegyek a' II Állítás
megmutatására.

§. 31.

A' II. Állítás, hogy t.i. az első Századokban a' született Nemesek
Birtokjoktól, akár Jövedelmére, akár Kiterjedésére nézve Katonát
állítani Törvény szerint nem tartoztak: Problemává változott a'
mái Évben. Lássuk tehát sorban az Ellenvetéseket! Mellyeket ha
megfejtethünk: a' II Állítás ha Axioma nemis, de Theorema ismét
lessz.

I., Az első Ellenvetés hozatikelöl Kálmán K. I. Könyve 40dik
részéből, a' hól ez a' Törvény találtatik: Si Comites proprios in Villis
suis Habuerint Liberos, de quibus equos accipere et 100 pensas
possint colligere: Loricatum unum de sumtu illo Regi procurant:
Item ejusdem Cap. 35. Si quis Hospitum accola terram Civium
cohabitat: aut justa medietatem substantias Civiliū expeditionem
faciat, aut 7. denarios solvat. De

a., Ki mutatjameg, hogy ez, Kálmán K.alatt megállított
Törvény és a' Compiler nem a' maga Nemzeté rendtartását írta
ide által, mint az ezen Könyvben találtató Centuriatust, Centuriat:
annyival inkább, hogy ez a' Birtokon fekvő teher, és Centuriatus
nevezet soha többé tudtomra sehol elől nem fordul: pedig a' mi
Törvény volt /:ha mind e'dik szokatlanis Kálmán K. alatt) az, /:mint
a' Nyestbör Adó:/ későbbenis provocative előljö.

b., De tegyükfel, hogy ilyen Törvény valósággal hozatott Kálmán K. alatt: az a' Kérdés támad hogy: valljon munkába menté az valaha? Én nem hiszem: mert a' Fewdesuraknak még ékor ilyen Szabadossai és Civissei nehezen lehettek /:a' Rabszolgákban állván a' Magánosok minden gazdasága:/ De maga Kálmán K. se hitte azt; és azért parantsolja Feltéve. /:si:/ De feltévén aztis, hogy ez a' Törvény munkábais vétetett valósággal: azt mondom.

1., Mind a' két Czikkely a' Városi Szabadosokat illeti, a' kik a' Király Peculiumi voltak, és ingyen sem a' Földesurak Telekjeiken lakó Jobbágyokat, és Martalékokat: mert ezek se Hospiteseknek, se Líbereknek nem mondatnak soha. Hogy a' Comesek /: Polgármesterek:/ az ő Kormányok alá bízott Villákban /:Villa S. Stephani Fejérvár:/ lakó Szabadosaiktól és a' Zsellérektől Katonát tartoztak állítatni /:procurare:/ igen igazságos: mais a' Királyok Tulajdonai lévén a' K. Városok: még az azokban lakó Nemesekis tartoznak a' Városi terheket viselni.

2., Ha Kálmán K. ezt a' Terhet az utólemlítetttekreis kiterjesztette: az tsak II. Geizáig tartott. A' kiis Dipl. A. 1149 azt mondja: Ego Instituta S. Stephani Regis, a' Rege Colomanno, et Filio suo subtracta restitui. Illyenek a' 15, 18; 20, és 34. Törvények Colom. L. I. a' mellyek a' Nemességre nézve mai napigis erősség nélkül vagynak. A' mit én itt mondok, vagy állítok a' Comesek tulajdon Szabadjairól, és a' Városi Zsellékről: bizonyos I. a' Frisingeni Otto szavaiból: Coloni qui in Vicis habitant, novem, decimum, vel etiam septem, octavum, vel infra, si necesse fuerit, cum Supellectili ad bellum necessaria, instruunt, cetesis pro cultura domi relictis. Nobiles autem de ordine equestri, nonnisi gravissima ex causa domi remanere audent. 2. a'ból, hogy a' Fewdesuraknak még IV. Béla Király alatt se voltak tsak Falújikis, nemhogy Várossaik. Az Esztergomi Érseknek, a' ki pedig a' legelső, és leggazdagobb Fewdesúr volt az Országban, IV. Béla K. enged

elsőbb in Dipl. Confirm. De 1239. az ő tulajdon földjén Érseki Várost a' Vár alatt építeni.

Az Ottó szavait meg kell tartani: mert azokból tetszik meg
1., Hanyadik Vár-Jobbágy, vagy Civis tartozott régenten felülni.
2., Hogy a' felülő Vár-Jobbágy, vagy Civis, a' többi Jobbágy és Polgár költségén fegyverkezettettel /:cum supellectili ad bellum necessaria instruunt:/ és így

3., A' Portális, vagy Mánsiok szerint való Katonaság, a' melly a' Királyi Várasiak, és Falusiak nyomdokán épül; csalhatatlanul a' maga, és nem a' Fewdes-urak költségén tartozik fegyvert viselni.

II., A' második Ellenvetés a' 12. és 13. Századokból vétetik, és a' III. Állítást érdekli egyenesen. Az Erösség így van:

III. Béla Királytól fogva, szinte III. Andrásig, mikor a' Királyok valami Halászt, Vadászt és Vár-Jobbágyot Örökségével együtt Nemes Levél; sok Jövevényt /:Hospes:/ pedig Adománylevél által a' Született Nemesek Seregébe felemelnek: mind az Adományhoz, mind a' Megnemesítéshez ezt a' Feltételt szorosán hozzákötik hogy: mind személlyesen a' Király Zászlója alatt vitézkedni; mind pedig Birtokjoktól, sőt minden hat Házhelytől /:vagy 8 Királyi Ekétől /:a' melly teszen 17412 mai holdt:/ egy Fegyverest; sőt a' frangepán 4. vagy 10 Pántzést a' Radus Familia pedig 15 Pántzést, és 100 Háziszolgát /:Vernaculos:/ állítani mind annyszor tartozik: a' mennyiszor a' Magyar Király hadat fog viselni. Ez a' Rendtartás azt mondja, hogy a' Magyar Nemesi Birtok elejtitől fogva mind Feudum: és a' Katonaállítás, vagy zászlóally /: Banderium/ a' Birtokhoz kötött teher.

J. 1., Ezer rá a' Példa, hogy még az Idegenek Donatiojiban sints, se a' Zászlóally, se valami Katonaadás terhe kötve a' Birtokhoz. Lásd. Wagner An. Scep. Part. I. pag. 115. de A. 1300. Ibid. P. 103. Donatio Andrea II confirmata a' Béla IV. 1246. Ibid. Pag. 82.

2. A' Magyar Királyok, mind azon Földeknek Tulajdonossai lévén a' mellyek a' Nemesek Birtokától az első Foglaláskor a' Koronának Fenthagyattak: kivel kivel úgy alkudtak, a' mint nékik tetszett, és úgy fogadtak Fegyverviselőt a' mint lehetett; pénzek kevés lévén: de a' Tulajdonosok magános tselekete, nem Törvény, nem Királyi tselekedet. Ma a' mi Felséges Királyunk Camarai Jóságit, mint Tulajdonos Árendába adja: de igen nevettség lenne, ha évöl valaki ezt állítaná idővel. A' 19. Század elején minden Birtokosok Árendába bírták Fekvő Jóságaikat a' Királytól. Azomban, bár a' Béla idején a' Feudale Systhemának körme hegyje meglátszik: mégsem merem mondani, hogy a'bólis van véve: mert az Európai Spáhik, épen ezen időben hasonló Feltételek alatt kaptak az Európai ujj Foglalásokból Tímárokat: pedig azt nem lehet állítani, hogy a' Feudale Systhemából vették ezt a' Fogást. Annyival inkább hogy a' Birtoknak kikötött számú katona állításnak terhe alatt való elajándékozása, a' mennyire észrevettem, III Béla Király alatt kezdődik, a' ki ezt a' Szokást a' Görög Udvartól, a' Törökök Szomszédjától vette. Mellyszerint inkább azt kell mondani, hogy az egész Feudale Systhema Ásiában támadott, mint azt hogy a' Magyarok az Európai Feudalismus szerint birják Fewdjeiket.

3., A' Nemesek, a' mint felebb megjegyzettem, mint Fewdesurak kétfélék t.i. Született, és Beoltott Nemesek. A' Született Nemeseket ez a' Rendtartás seholy érdekl. Én legalább példát rá nem találtam, hogy valamelyik Király egynekis, Adományt tévén, a' személyes Felülést, és Vagyonos katona-állítást Adományjához kötötte volna. Ellenkezőt eleget láttam. Lásd Wagner. Anal. Seep. Part. 1. pag. 118. Itt a' Kún László Király Adományját, a' mais virágzó Görgei Familiának Görgö eránt I. Károly megerősíti: és az Adományhoz egyikse köt, se Zászlóallyjat, se Portális Katonát; hanem azt mondja tsak – Donavimus – ita tamen, quod annuatim in festo D. Martini idem Elias Comes Ratione ipsius terra assumpt

solvere unum florenum Auri – eundem, et Haredes – a' Judicio Comitum, vel Octavaliu, Comitem Scepusiensium eximendo. Ibidem pag. 109. A' Poláni Familia Donátioját. Ibid. Pag. 134. IV. Béla Donátioja Jordánnak. Hogy pedig

4., A' Beóltott Nemesek nyakába azt egyenesen beakasztja: az azt mutatja, hogy Péternek ugyan Örökséget ad érdeméért, vagy pénzért: de egy úttal emlékezteti, hogy a' Született Nemesek, született Katonákis; és ha közzéjek akar számlálatni: tudjameg hogy személyesen felis kell ülni, másként a' Nemesek magok közt meg nem fogják szenyvedni; és hogy a' Királynakis Földjéből élő Katonára van szüksége: minthogy pénzze nints.

A' Conditionáriusoknak, és Vár-Jobbágyinak a' Született Nemesek Szabadságiba emelése, ezt még nyilvánban megbizonyítja, midön nékik Örökséget nem adván, tsak a' Nemesi Rangba emeli őket: a' melly szerint személyesen felülni szükség; elébbi Birtokjoktól pedig a' Közönséges Adó helyett, a' melly azokon eddig rajtfeküdt, ezentúl Fegyverest kell állítani.

5., Azomban, ha az ékori körülállásokra, és a' Törvény Lelkére II. András alatt 1222 figyelmezőnk: meglátjuk, hogy ezen Beóltott Nemesek Tehervisélése t.i. némellyeken az eddig való, és mostis meghagyott Adozás; másokon pedig a' Fegyveres állítás, nem volt állandó nemis volt Törvény: mert III. Béla Királytól II Andrásig a' Beóltott Nemesek /:bizonyosan nehezen szenyvedvén, hogy ök Birtokaikhoz képest ennyi, vagy annyi Fegyverest állítani, vagy adózni tartoznak; a' Született Nemesek pedig sem egyik, sem a' másik terhet nem viselnék:/ mind addig zörgették a' II András Királyi füleit, míg azt Törvény által meg nem erősítette, hogy minden Nemes, akár Született, akár Beoltott volnais az: ezen túl a' Sz. István rendelése szerint tartozzon tsak Katonáskodni: Omnes ire teneantur. Szintígy tselekedtek azokis, a' kiket II András 1222től vogva 1231dikig a' Nemesek rangjára felemelt: és

azok a' Hatalmas Frangepán, és Radusokis, a' kik ezenntúl /:kivált a' Tatárok pusztítása után:/ IV. Béla K. által 1267ig Nemességet nyertek. A' mit én itt mondok, már Verböczyis mondja Part. II. tit. 14. §. 11; 12. már ez előtt több, mint 300 esztendőekkel. Innen lehet annak egyedül okát adni, hogy 45 esztendők alatt háromszor kívánta a' Nemesség magát a' Sz. István K. által megállított Szabadságba visszahelyheztetni, a'ba t.i. hogy Született Katona lévén, Vagyonától szolgálatot viselni ne kényteleníttessék. Illi tibi militent, et non serviant. A'nál pedig nagyobb Servítust gondolni sem lehet, mintha Söldost kell pénzen fogadni, vagy Földmivelőjét felfegyverkeztetni.

Hogy a' Beóltott Nemesek voltak ilyen nyughatatlanok: későbbis lehet példáját látni, az Isö Mátyás K. ellen való özszeesküvés Alól írásából 1459ben. Itt a' nagyobb rész /:a' mint a' nevek mutatják:/ Beóltott Nemes: Pertoldus Erdelboh Johannis Vytovecz. Georg. Lad. Joh. Sig. Comites de Bozyn. And. Pankyrher Ubric de Groffenete. Joh. De Sz. Gyrolth. Petr. Sercehen. Lásd Kováchich. Vest. Com. Pag. 351.

III. A' harmadik Ellenvetés a' későbbi Századok Törvényeiből készült, a' mellyek a' Birtokoktól való Katonaállítást illy formán fejezikki: Sig. Decr. V. art. 2. feundum quantitatem Dominior. Juxta honoris et facultat exigentiam. 1492. Art. 20. Ut reficiatur numerus Jobbagonum; Equites ratione colonorum alantur et. Cetr. Lásd. Decr. 1500. 1518. 1543. 1555. és a' többi.

Hogy ezen Ellenvetésre nyomosan lehessen felelni szükség ezeket megtartani:

1., Az elsőbb Századokban kétféle Felülés fordúlelöl, ú.m.a., A' Nemesi személyes Felülés, és b., A' Porták szerint való katonáskodás, és mind a' kettő a' maga költségén: noha a' Porta nevezet, tsak a' 14. Században jön először elől. Elejitől fogva e' két rendbeli Fegyveresek tették az egész Hadieröt: t. i. A' Született

Nemesség, és a Szabadok, Szabadosok, Sz. Király Jobbágyi, Vár-Jobbágyok /:Cives és Hospites:/ későbbben pedig a Joldosokból állított Zászlóallyjakis. A dolog maga mutatja hogy a legnagyobb erőt a Portális katonaság tette tsak, és tetteis bizonyosan mind e mái napig. Minden Töredékek, Diplomák, és Történet könyvek azt bizonyítják, hogy ilyen Hadi erő nélkül a Hazasohase volt. De nem ez a Kérdés; hanem az, hogy: Ez a teher a fogláló vagy született Nemes Fewdes-urak Birtokjához köttetett teher volt?

A ki meggondolja azon régi Évekből fentmaradott Iratokat, a Sz. István Szabadosok és Jobbágyok állítását, Városok és Falúk megnépesítését, és ezt özszeveti egy leölt és elkergetett Földnépének képével: lehetetlen, hogy azt elhihesse, hogy a Nemesség foglalt, és Adomány által nyert pusztá Telekjein és Szállásain ilyen terhet viselhető Közönség lakott volna darab ideig: annyival inkább, hogy a Nemesek Martalékjainak irtóztató képét a régi Iratok máinapig fenttartják.

2., Midőn tehát a felebb említett Törvények a Birtok kiterjedése szerint való Katona-állítást meghatározzák, nem a Fewdesurak; hanem a Földnépének terhét határozzák meg, és annak kultsául, majd a Jobbágy, majd a Népeség, majd pedig a Házhelyek számát veszik fel, és ezt a Veszedelemnek nagyságához képest nagyítják vagy kisebbítik.

Ezt bizonyítja az 1520. Decretumnak 9. 10. és kivált 11dik Czikkelye, a hol minden ember fejenként, vagy legalább minden ötödik, a Hazának végső veszedelme idején fegyvert fogni parantsoltatik. Tehát az említett Törvények a későbbi veszedelemmel tellyes Századokból valók, és azt mutatják, hogy ilyen esetekben a Hazafiak Vagyonyok, Vérek, és életek feláldozására kötelesek, a Magamegtartás Törvényje szerint: de azt épen nem bizonyítják, a mi az Állításban van: hogy a Magyar Birtoktól Vasallusi tartozás volna elejétől fogva katonát

állítani, és tartani. Az Érték, Jobbágy, Házhely, és Holdszám /:a' mi ugyan lántz alá soha sem ment:/ tsak az önként felvállalt teher felosztó kúltsa /:Clavis:/ de nem Fundus, cui onus inhoret: mert az mondatik Decr. 1454.- ad exercituanelum hac vice tantum, usque ad metas, A terminos regni nostri Hungariae. Hát a' 'Sigmond K. Regestruma nem acceptaltatott, midön Decr. 1471. art. 7. az mondatik: Teneatur idem modus, qui fuit tempore Sigismundi: Mi volt a' 'Sigmond K. alatt való Felülésnek módja: az 1435diki Decr. világosan megmondja; és akárhól későbben /:noha több ízben:/ a' Rendek a' 'Sigmond K. Decretomára, és Regestumára provocálnak; azon mindenkor a' Sigmond K. V. Decretomát kell érteni.

Ha a' Magyar teherviselés módját /:a' mellyel elejétől fogva, mind e' napig élnek:/ előladom: jobban meg fog tetszeni ez az Állítás.

Az így van: A' Karok és Rendek, a' Veszedelemhez képest egy nagy; söt sokszor erejek felett való Áldozatot tesznek ennyi, vagy annyi szám Gabona, Ló, Ökör, Fegyveres, és Kézpénz adással: és nem törődnek azzal, hogy vané Péternek, vagy Pálnak jövedelme, ennyi, vagy annyi Telekje, hanem felveszik a' 6210. Portát kúltsnak; és ezzel az ajánlott Segéd summáját felosztván, minden Vármegyének tudtára adják az ö megállított Portája számához képest, hágy Fegyveres, köből Gabona, Ökör, Ló, vagy Forint esik ö reá. É megesvén a' Vármegyék külömbféle Specialis Clavisokat vesznekfel, mellyek szerint kire kire kivetik mennyit adjon e'ből, vagy a'ból. Néha kinek kinek jövedelmét veszik Kúltsnak; és azt mondják: a' kinek 2000 forint jövedelme van akar földjéből, akar hivatalbeli fizetéséből: az adjon annyit, a' mennyi a' legelső Felosztás szerint, egy Portára, vagy félre esik. Máskor az egész Érték vetetikfel, és a' mondatik: Minden Nemes egész Értékjének /:ha mindjárt Supszalmából állanais:/ tartozik hatod, tized, huszad, vagy század részét katonaállításra fordítani. Némelly Vármegyék kinek

kinek Házhelyszámját veszikfel külsúl, és azt mondják: a' kinek 20, 30. különházas Jobbágyja van: az állítson egy Huszárt. Látni való hogy ez a' Huszár, nem a' Jobbágy Birtokon fekvő teher: mert Vas Vármegyében 80-100 Bömhétzből sints egy Huszár kiállítására való költség. Így van Árvában, és egyébüttis. Így tehát a' dolog mind egyre megyen: mert itt nem a' mechanica tartozásnak tellyesítése a' tziel: hanem a' veszedelem' nagyságához mért Hazafiúi Áldozat. A' mellynek a' mechanica Jobbágy, vay Házhely felszámlálással határtvetni, a' Nagyszívü Magyarok sosem engedtek, ma sem engednek. Ez a' dolog megtetszik a' Fewdesuraknak az utóbbi Frantzia háborúban elkövetett Magokviselésébülis, a' mint a' Világ előtt tudva van. Nem úgy vane? Hogy a' Nemesség két ízbenis Generalis Felülést, és Summás Hadisegédet adván; ennek kiadásával meg nem szünt korántis ujjabb áldzatokat tenni: hanem ez a' Fewdes-úr minden tartozás nélkül 20, 30, 100, 200 Soldost állított; a' másik ezereket tett az oltárra pénzben, gabonában, borban, lóban. Az egész Nemesség pedig 9000 könnyü Lovast fogadott és felfegyverkeztetett két Holnap alatt, azt tartván, hogy ha a' Haza veszedelembé forog, nem elég a' Védelmező erőt a' mechanica mértékhez szabni: hanem az egész Érteket, Vért, és Életetis fel kell áldozni. A' Magyaroknak ily nagyszívüségét balra magyarázni vétek; jobbítást akarni pedig rajta tenni a' mechanica egyformasággal: a' Hazagazdálkodásával nem egyezikmeg.

§. 32.

A' mi azon Ellenvetést, vagy okoskodást illeti, a' melly a' mi Törvénykönyvünkben található Hivatalok, Tisztsegek, és Rangok deák, vagy a' Jus Feudaleből általvett nevezeteiből formáltatik: a' ra azt lehet általjában mondani

1., Hogy azon deák nevezetek annyit valóban bizonyítanak, hogy a' mi Törvénykönyveinknek elsőbb Iróji, olyan Országból való Papi Canceráriusok, és Notáriusok voltak, a' mellyekben a' Feudale Systhema, és ennek Stilusa virágzásban volt; mint Olasz és Német ország. Innen elég ostobáulis fejezikki, a' Számadó-Birkást, és Kanászt Comes opilionum et Subulcorum; a' Vadász Mestert, Comes Bokoniensis; a' Szolgabírók Járásit Centuriatus; a' Vármegét Comitatus; a' Nemest Miles vel Valens; a' Földesúrat Senior; a' Vár-Nagyot Major, Dux, Princeps; a' Villieus Regiust Bilotus Regius, és a' Királyi Adomány, Investi vestitio Kézánál a' t: de azt ugyan sohase bizonyítják, hogy a' mi Alkotásunk a' Németektől jött hozzánk. Ha mi a' Vármegét Gaunak és a Fő-Ispánt Gaugráfnak, Centgráfnak és a' Nádor-Ispánt, Grosz-Gráfnak, vagy magyarosabban ejtve, Garas Gorófnak hívnánk: ennek az okoskodásnak volna valami ereje. De máskülömben az egyes nevezetek; és dolgok annyira viszik a' Historicust, hogy végtére az egész egyező Szálon épült Állítás nevettsége fog válni. Ha p.o. valami Curia Feudalis Professor a' Sz. István L. II. C. 33. előlforúlószókon Princeps, Senior, Curia, Turris, Miles, a' Birtokokhoz köttetett katonáskodást, és ezen a' Feudale Systhemat építifel azt is bebizonyíthatja, hogy a' Feudale Systhema már Ábrahám Patriarcha idejébenis, sőt már a' Babel tornya építésekoris esmeretes volt: mert már itt a' Toronyról emlékezet van, és Ábrahámnak 318 fegyveres született Fegyveresei mondatnak lenni Gen. Cap. 14: versu 14. Mikor meghallotta volna Ábrahám, hogy Lótot elfogta az Ellenség, 318 szolgájit /:Vernaculos:/ /:mint a' Radus Familia IV. Béla alatt: / felfegyverkeztette s á t. A' mi több, Ábrahám már a' Deák fordítás szerint ugyan ezen Részben Princepsnek neveztetik. Az illy okoskodás nem pragmatica Megmutatás; és látni való hogy itt a' Comes Parochianusról, és a' Vár-Jobbágyiról, és L. I. C. 21. a' Lovászokról van szó.

Az Etimologica Argumentatiókis, tsak ezen Sarkalat szerint érnek valamit: de pragmatice keveset próbálnak.

Ha valamely ujj Találmányt több Nemzetek ugyanazon szóval, vagy kevéssé megváltoztatva neveznek: senkise vét a' Jozanokoskodás ellen, ha a' Találmányt annak a' Nemzetnek tulajdonítja, a' mellyiknek anya-nyelvében a' Találmány neve megtaláltatik. E szerint a' Fiaere, Bayonnette, Frantziában; a' Pisettum, Banderium, Florenus, Olasz-országba; a' Coach, Dütrifn, Cochio, a' Magyar Kotsi-szekérre; a' Feodum, vagy Feudum ismét Magyar Oszágba vezeti az Etimologust: mert a' Magyarok hívják azt anya-nyelveken a' régi orthographia szerint Fewd, Fod, és Földnek, a' Törökök pedig Tímárnak, a' mit a' Németek, Frankok, és Longobárdusok Feudumnak neveznek, és az ő nyelveken épen érthetetlen hang.

Ha e' szerint az etimologia szerint én azt mondom, hogy a' Frankok a' 9. Század végén látván, hogy a' kijött Magyarok miképen osztottákfel Pannoniát apró Fewdikre; és Fewdes-Uraságokra; bizonyosan azoktól vették a' dolgotis, a' kiktől a' nevet vették; és úgy dolgozták a' Feodale Systhemát: nem vétek az Etimologia, és annak Sarkalatja ellen; nem vétek az Időszámítás ellenis: /:Choronologia:/ mert Baluzius szerint a' Frankoknál, a' 9. Század elnyugtával /:a' mikor már a' Magyarok Pannoniát felosztották:/ kezdődött tsak a' Feodale Systhema: a' Németeknél, pedig a' 10 Században; Angliában 1068. Vilhelmus Conquesstor Angliát 60 ezer kisebb Fewdes-Uraságokra osztotta, és az eddig való nagy Vasallusokat eltörlötte: mint Sz. István Cupát, Gyulát, és Othumot. Lásd Essai sur l' Histoire des Comices de Rome vsc. Fom. 3. p. 8. de azért ugyan pragmatice azt be nem bizonyítom, a' mit kellene. Meg lehet azonban tartani, hogy a' Feodalistáknak tsak ilyen ok-adások sintsen, annak bebizonyítására, hogy a' Magyar Fewd, Német Feudum.

MÁSODIK RÉSZ. A' ZASZLÓS URAKRÓL

ELSŐ SZAKASZ A' Zászlós-Urak eredetéről.

§. 33.

Az eddig mondottakból világosan kitetszik az:

1., Hogy a' Magyar Birtokokon a' Margyar három Szazadokban, semmi törvényes teher nem feküdt; és a' mi Beöltött magános Földes-urakat nyomtais IV. Bela azt kénytelen volt 1267ben eltörteni, és minden Birtokos Nemeseket azon lábra visszaállítani, a' mellyen Sz. István alatt a' született Nemesek állottak.

2., Hogy a' Személyes Felülés nem a' Birtokon fekvő teher, legalább a' Született, vagy Foglaló Magyarokra nézve; hanem vagy a' Casten Systhemának, vagy a' Tulajdonosságnak a' Természet Törvényje szerint való következése. És ezen okbólis kötelezik magokat a' Földes urak tsak a' személyes Felülésre; és tsak ákor; ha az ellenség beütne az Országba II. András 1222. art. 7. Ezt a' Rendtartást t. i. az oltalmazó fegyverfogást, Feudalis és Europai Szerzemények állítani, annyit tesz: mint a' regi Seythák Alkotmányját nem esmerni, a' kik fegyvert sohase fogtak: hanemha ingereltettek /:Lacessiti:/ a' mint Curtiusis megjegyzi.

3., Hogy e' szerint a' Magyar-Birtokokat Feudumnak tartani nem lehet.

§. 34.

Úgy de holvette hát magát a' Magyarok közt a' Birtoknak kisebb, vagy nagyobb kiterjedéséhez törvényesen mért kevesebb vagy számosabb Katonaság állítása ? a' Zászlókallyja, és a' Zászlós-Úr ? mert azt annyi világos Decretumok szerint meg kell esmerni, hogy ha elébb nemis; de már Sigmond Király alatt a' Nagybirtokosoknak, mind Zászlóallyjaik voltak, s kötelességis volt illyeket tartani, mind pedig magok Zászlós-Urak voltak.

§. 35.

Ezen kérdés legjobban megfejtődik úgy, ha a' Történet-könyveket segítségül veszszük: mert a' Törvény-könyv itt halgat.

Azok közt Archidiaconus Spalat. És Roger Nagy-Váradí Kánonok azt írják, hogy két esztendi izengetés után Bathus Tatár Vezér 1241ben Russia felől a' Palatinus által özszedöntött erdőkön Magyar-Országba berontván, 15.Mártiusban Pesthez már tsak félnapi járóföld tából volt, és a' merre ment, mindent égetett, ölt, és a' Palatinust maga előtt, mint Hírmondót Belához Buda Faluba kergette.

Ugyan ha Sz. István hozzánk a' Feodale Systemát behozván, Vasallusokat állított, a' Nemeseknek Váraik, Tornyaik, Bástyáik és Zászlóallyjaik voltak: miért Béla nem a' Várakat erősítette a' Lovas Tatárok ellen az Erdő Özszedöntés helyett ? Miért a' Zászlós-urakat ki nem panatsolta a' Palatinus mellé, ha már e'kor illyek voltak ? Miért jött az Esztergomi Érsek Béla Királyhoz, Tamás Archioliaconus' bizonyítása szerint, sok Prolatusok Szerzetesek, és nem Zászlóallyyak által kísértetve, és miért hogy a' Kalotsay Érseki tsak kevesed magával tsaphatottki Pestből a' kóborló Tatárookra, és nem Zászlóallyjával, ha volt neki ? Bár volt volna! Az illy derék

és bátor Vitéz fegyvere terhe alatt, nagy kárunkra a' motsárban megsüllyedvén, nem harmad vagy negyed magával tért volna viszsza.

Hát a' Vátzi Püspöknek hova lettek Várörző katonáji, és Vára, hogy a' Tatároknak megengedték Virág Vasárnapján az oda futott néppelegyütt a' Kánonokat a' Templomban összeégetni. Mit kerestek itt a' Kánonokok? hiszem nekik insurgálni kellett volna? ha ezzel elejétől fogva tartoztak a' Papurak.

Én /:ha igazat kell mondani:/ úgy látom, hogy a' Papuraknak Udvari Lovászsza, Szakátsai, Mosóji, Bagásiahordói, és Inassai voltak, mint a' Világiakis illyeket elejétől fogva kénytelenek voltak a' Lovakra, Konyhára, és a' Futrázásra nézve tartani /:minthogy még e'kor seg Kotsik, se Magazinok nem voltak:/ és a' Török Spahikat mais ilyenek táborostól kísérik. Az illyeket nevezi Törvénykönyvünk. Miles, Valens /:Valette:/ és meg kell különböztetni a' Nobilistól. De hogy Zászlóallyjaik lettek volna, az a' Történet Irókból kinemjö. Söt a' Papurak, még a' nagy Veszedelem idejénis, mikor már a' Csehek, és Törökök köztünk kóborlása a' Jobbágyokatis Porták szerint fegyverbe öltöztette, Zászlóallyakat nem tartottak és azért pergeltek rájuk a' Világiak 1495ben az 5dik Decretom 1 Czikkelyében: Si autem tanta potentia inimicorum irrepserit, - quod major foret viribus gentium nostrarum: - Extune Prolati deputati, cum suis Banderiis, et Militibus /:Ezek talán azon Praedialisták, Praesidiáriusok, vagy Vár-Jobbágyok voltak, a' kiket a' Királyok, a' felzendülő Magyarok ellen az ő oltalmokra fundáltak: / juxta dispositionem de ipsis fuctam, et observari consvetam; sub Banderio Regali, cum - Nobilibus - succurrere debebunt. vsc.

Tehát még eddig a' Földes-uraknak sem voltak Várai, Tornyai, Zászlói, és Soldosai; hanem tsak a' Királynak. Külömben a' Dunántúl több Várak maradtak volna épségben a' Tatárok előtt, Esztergom, Fejérvár, és Sz. Mártonnál. Ezt Kéza Simon világosan

írja, hogy még Kún László idejébenis /:a' midőn Rudolf Császárt segítvén Ottocar Cseh Király ellen a' Marchfeldi Lapájon, a' Királyi Zászlót Rénold Ispán férjfi módon tartotta, a' Király körül valának az ő Testvérjei: András, Salamon, László, és más Nemessei Magyar Országának, mint az égnek számtalan tsillagi:/ semmi Zászlóallyjak nem voltak. A' kinek pedig volt: az prédáló rossz ember volt, mint Péter a' Veszprémi Püspök Ivánnak Testvérje, a' ki hallván, hogy Austriai Albert Hertzeg Ivánt ülözi: Soldosit, a' kikkel prédálni szokott jární, annak segítségére vitte. Lásd Magyar Századok Tom. 1. pag. 573.

Hogy ez igaz Frisingeni Ottót hívom bizonyságúl, in víta Friderici L. 1. C. 3. a' ki 1196ban, és így a' Tatárok beütése előtt 45 esztendővel kísérte Fridrik Cs. Magyar Országon keresztül. Ő azt írja: hogy a' Magyaroknak igen alávaló, Nádból összeállított Kalyibájik vannak, ritka van fából, felette ritkán köböl; egész Nyáron és Őszön Sátorokban laknak. Hát a' Nemesek Tornyai, Bástyai, és Várai hol voltak, hogy Ottó nem látta?

§. 36.

Illyen épületben, és keszületben találván a' Tatárok Magyar Országot: nem tsuda, hogy a' Mohi Mezőn Ónodhoz közel, tsak fegyveres Nemeseket 60 ezerig leöltek Atyáink közzül. A' Király ruháját változtatván áltfutott a' Dunán, és Segesden vontameg magát Somogy Vármegyében, a' hól mindazáltal nem gondolván magát minden esetre bátorságban lenni, a' Dráva hozzámehetetlen Öntésébenis hamarjában valami kitsiny; de erős Váratskát építettett. Ennek omladékja mais fentvan, és Béla-Várának hivatik, Segesdtől négy órányira. Mind a' Segesdi-Vár, mind Béla Vára olly kitsiny fészek, hogy benne tsak 100 ember Örizetis nehezen férhetettmeg.

§. 37.

Télre kelvén az idő, a' Tatárok a' Duna' jegén általjöttek, és Béla Királyt egész a' Dalmatiai Szigetekig üzték. Innen a' Frangepán Familia, és Ródusi vitézek kísérése alatt, a' Tatárok eltakarodása után Magyar Országba haza verdődött, a' mellyet 15 mértföldnyire ember nélkül talált. Elégett minden, és a' Mezők a' megölettek tsontjaiktól fejrlettek. A' Bozótokból, és erdős barlangokból előlbujt ehes emberek, még ember hústis találtak a' Mészárszékekben, és Vásároknban árúlni.

Illy keserves Állapotjok közepette, jön a' rémítő hír, hogy a' Tatárok visszafordúltak M. Országba, vagy készülnek ide ujra beütni. A' Király fűhöz fához haszontalan kapkodván, a' pusztán hagyott Helyekre kivált Szepes és Túrótz Varmegében. Idegeneket szállítmeg a' Határszéleknek fegyveres örzése terhe alatt. Igy telepítimég a' Veres Barátokat Erdélyben a' Tatárok ellen. Ezen végből adja két Leányit az oroszok és a' harmadikat a' Lengyelek Hertzegeinek feleségül. Igy állanakfel a' Lántsások és Tatárok ujj berontása ellen. Igy építette a' Pesthi hegyenis a' Várat, és azt Katonákkal teletöltötte, a' mint maga mondja a' Nyulak Szigeti Klastrom fundáló Levelében de an. 1255.

Igy kénytelen az ijjesztő hírek miatt egyebüttis a' megmaradott, vagy visszaszabadúlt rab Papság, és Nemességis a' megmászhatatlan hegyek tetején, és a' bozótokban Menedékhelyeket építeni. Innen vannak hegyeinken azok a' sok búvóhelyek omladékí, a' mellyeket a' kitsinység nagyon megkülömböztet a' későbbi, s Törökök ellen épített erős helyektől, és Váraktól. Igy építette a' Szepesi Szászok Comesse a' Lapis Refugiit, és Lötsét. Lasd Wagner Anal. Sup. T. II p. 69. Anno . Incans. MCCXLI. Bathus Rex Mangalor. Sive Tatarorum cum 50000 armatorum Regnum Hung. Invaserunt – Tunc Comes Saxonum /:Sepusiensium:/ munierunt quendam

montem Lethonkew /:Látókö:/ - montem Speculationis, sive Lapidem Refugii – Reudentibus Tartaris – terrigence montem relinquere volentes – inceperunt alium montem – adificabantque ibidem Civitatem, quam Leutschau vocabant – minati enim fuerunt Tartari iterum reverti. Így épült Rezi, Tátika, Kemend, Csobántz, Víz, Béla vár, Föld, Leány, és Aszszony vár én körültem, és ezerek imitt amott.

§. 38.

Úgy de mihaszna a' Vár, ha benne Örizet nints? A' szüntelen való rettegés, és a' Tatároknak többszöri beütése megrakatta az apró Várat tsak hamar az azon egy Nemzettségből való Atyafijakkal. A' tehetősebbek Soldosokatis fogadtak. Sokan Jobbágyaikat szállították a' hegyekre, és bozótokba, a' kik Vár-Jobbági szolgálatjokért Szabadosok lettek. Innen erednek, a' mais számosan fentlévő Szlobadnyákok. A' Jobbágyokat ezen végre a' Hegyekre felvinni könnyü volt: mert már köztök ezerenként találkoztak Vármegeiek /:Castrenses:/ söt koldussá lett s a' bökezü Királyok által eladott, eltserélt, vagy elajándékozott Vár-Jobbágok. Ezekről pedig világosan írja Otto Frisingensis: Coloni qui in Vicis morantur novem, decimum, vel etiam septem, oetavum vel infra /: azaz saxtum a' mint a' Túrótzi Vár-Jobbágiról mondja IV. Béla: a' 6. Mansionibus unum:/ si necesse fuerit, cum supellectili ad bellum necessaria instruunt, ceteris pro cultura domi relictis. És ímé ez a' Portalis Katonaszedésnek legrégebb formája. Ezt az elajándékozást maga mondja II András K. Dipl. 1218. dum Principum quorundam Consilio, terra nostra statum, ab antiquis illibate conservatum alterantes castra, Comitatus, terras – in perpetuas haruditetes nostris Baronibus, et militibus distribuemus. Így, és itt változtak az elpusztult, vagy elajándékozott Királyi Vár-Jobbágok, Földes-

úri Vár-Jobbágokká, vagy Várörzökké: ezek pedig későbbben I. Károly alatt úgy vélem Portális Katonákká, és a' Portális Katonák következőleg Zászlóallyjakká.

És, így építtette a' nyomorúság a' Nemesi Váratskákat, és körülárkolt Kastélykákat. Így állíttatták velünk a' Tatárok a' Várörzöket, és fundamentomát vették mind a' Banderimoknak, mind a' Portális Katonaságnak. Így jöttbe hozzánk a' feodale Systhema, midőn a' félelem a' Tatároknak Vasallusivá tett több esztendőkre bennünket

§. 39.

Ha ezen Évnek t. i. az Árpád Familiajának utolsó Századjának nagyobb Körülállásitis előnkbe terítjük, világosan, és egyszerre megfogjuk tudni:

Hól vette magát minálunk a' Zászlós-Úr. Lássuk tehát

1., Bela után egymás után három igen gyenge Királyjaink következtek: a' kiknek lágyságát a' Várakat épített, s Örzöket állított Földes-urak tulajdon hasznokra fordították; a' Kereskedöket, és Útazokat fosztogatták; Szomszédjaikat, sőt távolabb lakó Haragossaikatis kirabolták, s magokhoz fogvavították; hamis pénzt vertek, a' Királyok ellen pártoskodtak, mint Fulcus, két Goslép, Lorand, Egidius, s több ilyenek.

A' mit én mondok, maga a' III András 1298diki Decretomának 10. articulusa bizonyítja. „Munitiones et Castella de novo, absque licentia Regis de quibus detrimenta inferuntur, inferri prasumantur, aut quibus ipse Possessiones non sufficiunt, delectantur per Regem.

2., A' Rhodusi /:Hospitalarii:/ Vitézek, és Veres-Barátok, s a' Frangepánok Nemzettsége, s a' Radusok, talán a' Zriniekid, és Zápolák /:mert már I. Károly alatt nagy hivatalt viseltek:/ s másokis egész Zászlóallyakkal, s Zászlókkal költözvénybe hozzánk, azoknak a'

Földes-Uraknak, a' kik tsak a' minap szaladtak a' Hegyektetejére, és Bozótokba, a' Nagyravágyás, Hánykódás, Magamutogatás, és Vetekedés Szövétnkét meggyújtván /: lehet mondani bízvást:/ a' Zászlóally állításra példát mutattak.

3., A' Sz. Szék III Andrást rendes Királynak meg nem esmervén, még ennek életében Carolus Mártellust megkoronáztatta: és ezzel az Országot két részre szakasztván a' Vár-Jobbágos Földes-Urakat Hazánkban egymással üstökbe kapatta: s úgy vélem itt lobogtak először, másodsor pedig az I. Károly bekísérésekor a' Papi, és Világi, minden törvényes tartozás nélkül felállított Bandériumok.

4., Számokat ezeknek az Ottó, és Ventzel Ellenkirályok választása, annyira megsokasztotta, hogy már azis Zászlót emelt, még pedig hivatal szerint, a' kinek enivalója sem volt: mert mind a' négy Királynak voltak, vagy lettek egyszerre különös Nádorjai, Tárnoki, Vadász mesteri, a' kik ezentúl közönsége névvel Zászlós-Uraknak neveztettek magyarul, deákül pedig Barones Regni a' Lombárdi jó deákság szerint.

5., I. Károly Király épen olly időpontban ült a' Magyar Királyiszékbe, a' midőn annak fényje fenntartására, jövedelme, és oltalmazására semmi, vagy igen kevés Fegyveres Vár-Jobbágyja volt. Mit tselekedjen tehát ? a' Szükség néki Tanítómesterévé lett: a' Földes-Urak Népeit, a' kik már e'kor Falukra is Szaporodtak, és a' II András, és Következői által elajándékozott Várbeliek, és Vár-Jobbágok által megsokasodtak, a' Camera Lucrum Porták szerint való fizetése alá rekeszti törvényesen minden ellenmondás nélkül; noha tsak kevéssel ez előtt 1267. intézettel törvényesen, hogy az említett Népek minden Adózástól mentek légyenek. A' Fegyveres-Erőnek kiállítására pedig, a' régi: de elajándékozott Vár-Jobbágok tartozását, hogy t. i. minden 9, 10, vagy 7. 8; sőt ezen alólis 6 Házhely /:Mansio:/ a' mint Ottó Frisingensis megjegyzi; egy

Katonát adni tartozzon. Ez ellense szóllott a' Nemesség semmit, és igazán nemis lehetett.

§. 39.

Ezt ugyan sem a' Történet, sem a' Törvény-könyv ne mondja: de ha meggondolom: hogy 1. Fegyveres-erő nélkül egy Ország se lehet. 2. A' Vár-Jobbágok, a' kik a' Király Peculiumi voltak ez előtt, és a' legnagyobb Fegyveres számot tették; most már mind a' Földes-Urak, és Nemesek Örökségévé váltak, a' mint felebb II András panaszszában láttuk, és 3. Hogy Sigmond a' maga regestumának tsinálásában ezt a' Katonaállítás módját, már mint tudva, s praxisban lévő dolgot, úgy rendeli: azt kell mondani, hogy a' Porták szerint való Katonaállítasis, valamint az Adózás I. Károly alatt veszi eredetét. Ennek a' Kőrülállásnak igen nagy a' következése, a' mint mindjárt megfojuk látni.

MÁSODIK SZAKASZ

A' Zászlós-Urak Felállásáról.

§. 40.

Az eddig elmondottakból láttuk, hogy mik adtak okot a' Zászlóalljak állítására. Láttuk aztis miképen mozdította eztelő I. Károly Király. /:noha indirecte:/ De valljon directeis nem tselekedette többet az említett Király: minthogy a' Törvény méllyen halgat mindenről, vakmerőn semmit sem merek állítani.

Elhiszem mindazáltal, hogy egy olly különös talentomú Király, a' kiről a" Történetekis azt megjegyzik: hogy a' Magyarok szívét tetszése szerint tudta, és bírta forgatni, tzímeres és pompás

Zászlót engedvén /:elsőben a' maga Udvari Tisztviselőinek, a' maga költségén, majd a' Nagyravágyás másokatis oda vitt, hogy erejek felett hágykódnának, és Zászlóallyjakat azokis állítanának, még pedig erőszakkal Jobbágyaikból, és a' szegény Nemességből, a' kiknek egy Holnapra való költségek sem volt, és zászlóallyjaikat Hazafitársaiknak könyhullatásaival kénytelenítették táplálni, a' mint az 1536 Decr. 26 Czikkelye szóról szóra mondja:/ az egész Zászlósuraságot nemcsak feltalálta; hanem közönségesséis tette, minden Törvény nélkül.

Szerentsés fortély ! a' melly egyszerre mind a' Soldosokból állítandó Banderistáknak, mind pedig a' Portális Katonaságnak talpkövet vetett.

A' mit én itt tsak gyanítok: a' Történet-könyvek ellenemondhatatlan Igazzá változtatják.

1., Virág Benedek amaz igen dítséretes Magyar Századjaiban Tom. 2. pag. 86. azt hozzaelöl Katonából, hogy I. Károly K. 1326 Esztendőben Czimert adott Miklós Mesternek, filio Emerici – Hertzeg de Eneruh, hív szolgálatiért, a' melly volt egy Sólom madár. Ennek szárnyai alatt láttattak aranyozott falevelek in modum herbae Luhere. Imé az első példa a Magyar Heraldicából: és minthogy itt Miklós Mesternek tsak in genere említetik sokféle érdeme, és hív szolgálata: el lehet hinni, hogy Miklós Mester Károlynak tanúlt Udvari Tisztviselője volt.

2., Hogy a' Papurakat Károly K. szorította a' Zászlóallyjak állítására, magok panaszoják a' Magyar-Országí Püspökök XII. Benedek Pápanak 1338dik Esztendőben: Zászlók alá hivatnak Egyháziak, és Szerzetesek, noha arra ök nem kötelesek; hanem tsak a'kor, mikor hitetlenek, vagy Schismaticusok rohannak az Országba. Így volt a' Világi Urakkalis /:hihető:/ a' dolog; mert ökis azt mondják a' Törvényben, hogy a'kor kötelesek a' felülésre: Si hostis venerit super Regnum.

Ezen okból esett tehát a' Mohi-mezőn, a' két Érsek, a' Györi, és Nyitrai Püspök, és a' Szepesi Praepost: /ha nem hivataljok szerint kísérték a' Királyt:/ Így haltakel Bazarád ellenis három Praepost, András Mester, Sz. Fejérvári Praepost Vice-Cancellarius, Mihály Posegai Praepost, András Sárosi Plebánus, Péter Dominicanus Barát /:Eretnek-nyomozó:/ és a' Király Káplánjai: mert az oláhok faszegeket vertek fejekbe. Ezek úgy látszik mind Hivatal szerint való Kísérők voltak. Lásd. Magyar Századok T. 2. pag. 102.

A' Magyar Papuraknak azon kötelességéről, melly szerint az Országba berohanó Hitetlenek, és Schismaticusok ellen fegyvert tartoznak fogni, meg kell jegyezni, hogy azt nékik vagy a' Sz. Szék akasztotta nyakokba, és nem a' Feodale Systhema, vagy Imre K. a' ki legelső Szentelt Vitéz volt a' Schismaticusok ellen.

Illy gyenge talkövön épül tehát a' Sigmond K. Regestumában kívánt Papi Banderiumis.

§. 41.

I^{ső} Károly K. 1330dik Esztendőben a' részreszakadások alatt eltulajdonított Királyi Fundusokat a' Nagy-Uraktól erő, 's hatalommal visszaszedvén, azon Zászlóallyjak, a' mellyeket a' Példa, Vetekedés, és Részreszakadás a' minap támasztott, igen megritkultak; annyival inkább, hogy 1342ben a' Földes Urak Népeitis a' Camera Lucrumnak Porták szerint való fizetésére vonván, és a' régi Vár-Jobbágok módja szerint való katonáskodásra kötelezvén; a' Földesuraknak mind a' Jobbágokból való haszonvételek megkevesedett, mind pedig Bandéristákat pénzen kellett fogadni. Nehogy a' Banderiumok e' miatt elenyésszenek, és I Lajos K. Nápoly és Velentze ellen való feltételét, a' mellyhez Erő kellett kivihesse 1351ben, két a' Törvény-könyvből soha meg nem magyarázható törvényes lépést tesz. Egyiket azt, hogy az egész

Nemességet egy Szabadságba általtette, mint II András 1222ben, 1231ben, és IV. Béla 1261ben kivévén a' Pradiálistákat, és a' Tábori Nemeseket /:Lanceati, v. Castrenses:/ mert ezek még I. Mátyás K. alattis, elébbi alacsony rangjokban meglenni találhatnak. Másikat azt tselekszi, és Decretomában megparantsolja, hogy ezentúl mind a' Pap, mind a' Világi Fewdes-Urak, sőt magais a' Király, s Királyné tulajdon Jobbágyaitól, minden Termésnek, ú. m. Gabonának, és Bornak Kilentzedjét tartoznának kivenni; és ha valamelyik Pártütő /:Rebellis:/ ezt tselekedni elmulatná: tehát azt a' Király a' maga számára fogja kivetetni.

Ki hiszi azt el ? hogy olyan nagy eszü Király, mint I. Lajos volt, magát minden igaz ok nélkül, megfoszsa azon jövedelmektől, a' mellyekkel az V. István, IV. László, és III András által Beóltott számos Nemesek, a' Sz. István Szabadjai, a' Sz. Imre Hertzeg Procerjei, és némelly hulladék Vár-Jobbágok /:a' személyes Felülésen felül a' Királyoknak tartoztak:/ és azon Nemesek Seregét szaporítsa, a' kik a' Hazát, tsak a' berontó ellenség ellen tartoztak oltalmazni.

Kifoghatja azt meg, hogy a' Nemesek az Ajándékot t. i. a' gabona és Bor Kilentzedet nem akartak elfogadni; és ezért őket a' Király Pártütés vétkével fenyegeti ?

Én úgy gondolom, hogy a' Nemesi közönséges Szabadság felállítása, a' személyes felülést, és a' Zászlóallyjak egyforma tartását tárgyazta: a' Kilentzednek ajánlása pedig a' Nemeseknek azt a' költséget könnyíti a' mellynek terhes voltával a' Nagy Fewdes-Urak, a' Zászlóallyjak tartásától magokat mentegették.

Hogy ez így legyen: az említett Törvénynek Decr. 1351. art. 6.5.3. Sanctioja megbizonyítja: ut honor noster augeatur, et Nobiles nobis eofidelius possint famulari.

Kollár Adám a' Király első lépéséről semmitse szöll Amoénit Gur. Hung. Tom. 2. pag. 146. hanem az erőszakkal a' Nemességre

tolt Gabona, és Bor Kilentzedről azt mondja: hogy ezzel Lajos K. azt a' kárt akarta helyre pótolni, a' mellyet vallanának a' Fewdes-Urak az által, ha a' Martalékokat, vagy Rabszolgákat, a' mint Lajos Király akarta szabadon botsátanak.

De meg kell vallani hogy: Interdum Senex dormitat Homerus: mert

1. A' Rabszolgákat már ezelőtt 110 esztendővel a' Tatárok szélt ugratták.
2. Nem igen mondhatná Lajos K. út per hoc honor noster augeatur: és az valóban nemis szolgálhat senkinek ditsőségére; ha Rabszolgáját feloldozza, s ezen tzelből a' Szabad Jobbágokat szolgaság, t. i. Kilentzed fizetés alá rekeszti.
- 3., Azt se mondhatná; ut Nobiles nobis eo fidelius possint famulari: mert a' Rabszolgaságból több lébén a' jövedelem, mint a' szabad Jobbágokból; amannak jövedelméből hübben lehetett a' Királyt szolgálni.

Ezen Értelemnek az a' legnagyobb Ellenzöje, hogy itt a' Zászlóallyjakról legkissebb említés sints. Az igaz: de nemis kell: mert Lajos Király a' Zászlóallyjakat itt nem állítja először: hanem inkább annak állandóságáról gondokodván, tsak az a'hoz szükséges Fundust, vagy Költséget mutatjaki.

Én azonban ezen Magyarázatot senkire nem verem: de annyit mondhatok:

a., Hogy ha nem ez az értelme a' Lajos Király kelletlen Kilentzedjének: úgy még most sints a' Zászlóallyak állításának törvényes talpköve.

b., Ha pedig ez az Articulusnak valóságos értelme: a' következik, hogy a' Fewdes-Urak azt tsak a' Pártütés fenyegetése; de nem Törvényszerint vállalván megokra, az állandó, és közkiterjedésü nem lehetett: a' mint valóságosan nemis lett: mert

I. Mária alatt csak a' Részreszakatak /:Jactiosi:/ gyakorlották, és csak némellyek.

§. 42.

A' mit mondék megtetszik Sigmond Királynak azon Registumából, /:Matricula a' Németeknél:/ és ehez ragasztott Rendelésből, a' mellyet az említett Király a' Baseli Sz. Sinatra készültekor 1431 végén, vagy 1432 elején a' maga Helytartóihoz, az Esztergomi Érsekhez Balótzgy György; Rozgonyi Péter Egri Püspök; Gara Miklos Nádor-Ispán; Palótzgy Mátyás Ország-bírája; Iharközi Péter Tárnok Mesterhez; és Rozgonyi János Kintstartóhoz /: Lásd Kováchich Supl. Ad Vest. Comit. Tom. I. p. 423:/ a' végett megküldött, hogy elsőben a' Vármegék tanátskozzanak felölle; és azt azután, a' miben a' nagyobb rész megállapodott: az e' végett tartandó Diétán foglalják Decretomban.

Mindenekelőtte a' Zászlós-Urak, és Zászlóallyjak állítása eránt való Rendtevést röviden előadnám: ezeket előre szükségesnek tartom felöle megjegyezni:

I., A' Regestum Czikkelyeiből világosan kitetszik, hogy Sigmond K. előtt a' Zászlós-Urak, és Zászlóallyjak bizonyos Törvény által, sem a' Személyekre nézve, t. i. kik tartassanak Zászlós-Uraknak, sem a' mennyiség, vagy számra nézve, t. i. hogy ki, hány embert, vagy Zászlóallyjat tartozzon állítani; sem pedig az, hogy mitsoda emberekből, t. i. Jobbágyokbólé, vagy Pénzen fogadott Soldosokból kellessék Zászlóallyjakat állítani, meg nem volt határozva; azértis Sigmond K. ezen Regestumban, mind a' háromnak Porták szerint való megállítást kívánja. A' honnan bizonyos az, hogy a' Birtokosok eleinten csak vetekedésből figuráltak: és Lajos K. erőltetését törvényesnek nem ismervén, a' Sigmond Király Előterjesztéséreis annyival inkább rá nem állottak,

hogy már ez a' Zászlóallyjakat Soldosokból akarta felállítatni, és nem Jobbá yokból, a' kiket Porták szerint a' Fő-Ispányok szednének, és vezetnének

2., Ezen Regestumban fordúlelöl először a' Zászlós-Úr /: Banderiatus:/ és a' Zászlóally /: Banderium:/ a' mi dolgainkban.

3., De ez a' Regestum, se nem Propositio Regia: mert a' Vármegéknek terjesztetik elébe; és nem a' Dietának; se nem Királyi Parantsolat: mert a' Vármegéknek szabadság adatik benne, hogy azt hányják-vessékmeg; annyival inkább pedig nem Diétai Decretom: mert semmi legkissebb ollyas formája nintsen, a' mint Kováchich megjegyzette.

4., Megküldetetté a' Vármegéknek a' Király hazajötte előtt, és azok tanátskoztaké felöle: semmi nyomát nem találtam.

5., Ezen Regestumban kétféle Zászlósurakról vagy on emlékezet ú. m. a., A' Hivatal szerint, és b., A' Birtok szerint való Zászlósurakról. Hivatal szerint valóknak ezek találtatnak: a' Horváth és Tóth-Országi Bánok; a' Makoviai Bán; az Erdélyi Vajda, a' Székelyek Fő-Ispánja, és a' Tárnok-Mester: de már II Ulászló K. alatt a' Tóth-Országi, és Makoviai Bán nem tartatik ZászlósÚrnak; hanem kettőjök helyett a' Temesi Gróf fordúlelöl, mint Hivatal szerint való Báró, vagy Zászló-Úr.

Meg kell tartani 1., A' Hivatal szerintvaló Zászlós-Urak a' Királyok költségén tartottak Zászlóallyjakat. Lásd Posthumus László Decr. 2. Art. 2. I. Mátyás de 1459 art. 4. II Ulászló de 1498. art. 21. ^{2szor} Ezeknek fizetések és Zászlóallyjok száma különbözött. 3., A' Vár-Kapitányok, a' kik szintúgy Katonákat tartoztak a' Vég-Várak őrizetére a' Király költségén tartani, ha voltis Zászlójok: de Zászlós-Uraknak nem tartatnak. Úgy látszik hogy ezeknek példájokra támadott a' Birtokos Zászlós-Uraknak özönje.

§ 43.

Ez a' Zászlós-Urak, és Zászlóallyjak felállítását tárgyazó Sigmond Király Elöterjesztése, Kováchich Supl. ad Vest. Com. Tom. I. pag. 374-451. minden körülállásokkal, és Eszrevételekkel megvilágosítva elől van ugyan adva; nekem pedig Kézírásbanis megvan: mindazáltal azok kedvéért, a' kik magyarul örömeztőbb olvasnak, vagy a' nevezett könyv nintsis kezezen: öszszehúzza ideiktatom.

§. 44.

Sigmond Császár és Magyar Király Elöterjesztése, mellyben előadatik annak módja, és formája, miképen kellessék az egész Magyar Országot, akármelly oldalról megtámadó Ellenségei ellen oltalmazni.

1., Az Ország; és ennek határinak védésére a' Király, és a' Királynén felül, minden Karok és Rendek kötelesek lévén; szükség megállítani: Meddig tart Magyar-Ország határa? A' Király úgy gondolja, hogy Magyar-Országghoz értetnek azon Országokis, a' mellyeknek titulusit viseli ú. m. Dalmatia, Horváth-Ország, Rama, Servia, Gallicia, Lodomeria, Cumania, és Bulgaria.

2., Megkell rendelni aztis, hogy a' kik felülnek; azoknak nyílok, és egyéb fegyverek légyen az oltalmazásra, és az ellenség, elkergetésére.

3., Hasznos volna, hogy minden Vármege meghatározná, hogy kiki hány Nyílast tartozzon kiállítani személylesen; és egy

Vármegye öszszeséggel hányat ? és hogy ezeknek fogadására, és tartására a' szegények öszszefogva, mennyit kötelesek fizetni, hogy magok othon maradhassanak.

4., Így kell aztis meghatározni, hogy ez, vagy amaz Jobbágyos Földes-Úr, hány Embert tartozzon Értékjéhez képest kiállítani, és a' Szegényebbek hányan egyet?

5., Azis rendeltessékmeg, hogy az Értektől való Katonákat, a' Fő-Ispányok vezessék, és nem a' Zászlós-Urak.

6., Kemény büntetés alatt parantsoltassékmeg, hogy az egész Felülő-Sereg az úton senkinek semmi kárt netegyen.

7. Itt a' Király semmi ujjságot nem akarván behozni, egyedül azt kívánja: hogy olly rendelések tétessenek; a' mellyekből tudni lehessen a' Felülöknek számát, és ezáltal /bár kevesebben lessznekis a' Felülök:/ az Országnak nagyobb bátoság szereztessék.

8., Jobbnak látná Ő Felsége, ha az egész Nemesség, Értékje szerint bizonyos számú Soldosokat állítanaki: mint azt, ha maga személylesen, és Értékje szerint felülvén, se 15 napnál tovább a' Táborban maradni nem akar; sem az Ország határán túl menni.

9., E'ből még az a' haszonis lenne a., Hogy a' Szegények nem fognának kéntelenítettni, hogy személylesen felüljenek, mint a' Tehetősek. b., Azis hogy: így legalább Fegyveres állanaki, nem úgy mint most, a' midön a' Szegények épen fegyver nélkül jelenvén meg, belölök épen semmi haszon sints.

10. A' Cancellarius mindezekről tudósítván a' Vármegéket, azok állítsákmeg; vagy ha ezeknél jobbat tudnak, azt adják instructiojokba a' Dietára küldendő Követeknek.

11., Továbbá azt jónak látja Ő Felsége, hogy mindazon Nemesek, a' kik mások szolgálatjában vagynak, ha magok othon maradnakis: de Fegyverest mind Személlyektől, mind Értékjektől állítani tartozzanak

12., Ha a' Személyes-Felülés helyett a' Soldosok fogadását vállalják a' Vármegék magokra; azt is határozzák meg: Mi fizettség egy Soldosnak, ha az Lántsás, vagy Nyilas lessz, még pedig mind addig Holnaponként, míg a' Háború tart.

13., Szükséges aztis megállítani, nehogy a' Felülöknek a' magok tartása veszösleges legyen hogy:

a., A' Só nem Zuánok és Tuminek; hanem mása számra árúltassék.

b., És hogy egy Másának az árra 1 forint legyen megváltozhatatlanúl. De hogy a' vitel azt feljebb ne emelhesse: a' Földes-Urak ne vegyenek Vámot a' sósszekerektől; és Sótisztektől: /:ha a' Rendeknek úgy fogtetszeni:/ Imé itt a' Sómértéke, és folyó árra meghatározása a' Rendektől függönek megesmertetik. Kováchich.

14., Minden Felülő egyszerre tartozzon megjelenni, a' kirendelt napra és helyre; és a' ki ez ellenvét zt a' Király szabadon megbüntethesse.

15., Senki a' Táborból időnapelőtt a' Kapitányok engedelme nélkül, erős büntetés alatt elmenni ne merjen.

A' 16, 17, 18, 19, 20, 21, és 23. szám alatt, vagy szok fordulván elől ujra, a' mellyekről már szó volt, vagy pedig a' Hivatal szerint való, és Nagybirtokos Zászlós-Urak tudva lévő Zászlóallyjai rendeltetvénel általjában /:in genere:/ a' Törökök, és Hussíták ellen: azokat ide nem írom.

24. Az ezen Regestum megrostálására tartandó Vármegye-gyűléseken, a' más Vármegyéből valóknak ne legyen Szavok.

25., Az egész Haza' Védelmének elrendelése a' Karok és Rendek szabad ítéletére bíztatik.

26. Ismét az sürgettetik, a' mi az 1 Szám alatt rendeltetett.

A' 27dik, és több Számok alatt az egész Felülő Sereget, a' tudva lévő Zászlóallyjak szerint, a' négy rendbeli ellenség ellen

osztjafel nevenként, v. in specie. De az, a' mit a' Vármegyék fognak állítani, itt nints se számmal kitéve, sem elrendelve. A' miből a' jöki, hogy ez a' Regestum, még eddig tsak Elöterjesztés.

§. 45.

Őszszeszámláltáké a' Vármegék kinek kinek Portáját, vagy Értékjét? a' Soldos fogadást választottáké a' Személyes Felülés helyett és kivetettéké, hogy Péter, Pál, vagy ez 's ez szegény mennyit tartozzékfizetni? Sigmond K. hazajötte előtt, semmi nyoma nem találkozik.

Mindazáltal a' Király megérkezése után az 1435diki Diétán megállított V. Decretomból világosan kitetszik, hogy a' Rendek a' Király Elöterjesztését felvették: de belöle tsak azt fogadtákel Törvénynek, a' mi a' Haza Alkományjával ellenkezönek lenni nem találtatott. Nevezetesen hogy a' felfegyverkezendő Földnépe a' Földesúr költségén készítettessékki, a' mint Sigmond K. láttatik kívánni, el nem fogadtatott: minthogy ez sohase volt eddigis szokásban, a' mint felebb a' Frizingeni Ottó szavaiból láttuk. Ellenben a' Nemesek birtokjában lévő Vár-Jobbágyok art. 3. Dominos habentes a' Földesurak költségén rendeltetnek a' Fö-Ispán vezérlése alatt katonáskodni. Olvassameg bár akárki, a' Sigmond K. említett V. Decretomat.

A' honnan világos az

1., Hogy a' Zászlósurak, és Zászlóallyak állítása még Sigmond K. alattis törvényes tartozássá nem válhatott.*

---

* Valljon ha ez az Elöterjesztés törvényes erőre kapott volna, irhatott volna Sigmond Király Kanisai Lászlóhoz ilyen hangú Levelet: Te ex regio affectu hoxtamux infantissinie, quateunok a' magad költségén Aprilis Holnapra (facultate tua inspecta facillitere le facire posse confidexanmo) legalább száz jólfelkészült Lánçasokat küldenél Friaulba. Da D. Senis 1432.28.Octob.

Ismét Senából 1433. ugyan kanisai Lászlóhoz, és több hozzá hü Alattvalójihoz: igaz indulattal kérjük Hivsegedet, egyszersmind parantsolván, hogy mihelyt ezen Levelet

2., Hogy a' Zászlósúr, és Zászlóallyak tartása egészen különböző dolog a' Portális Katonaállítástól. Amaz Lovas Soldosokból; e' pedig a' Lovas Törökökkel való viaskodás idejeig, gyalog Jobbágyokból állott többnyire. A' Zászlóally a' Zászlósúr Zászlója alatt vitézkedett; a' Porták szerintvaló Katonákról pedig maga Sigmond Király Regesti §. 5 azt mondja, hogy azokat a' Fő-Ispányok vezessék: és ez decretáltatottis 1435 art. 3. Amaz törvénybe sohasem ment: noha sokszor a' Hazafi szeretetnek nagy jelének tartatott: E' pedig: /:mint Természet Törvényje:/ világos polgári Törvényyéis tétetett. A' mit én itt mondok megbizonyodik az 1498. Decr. 20, 21, 22 articulusaibólis, a' hol több Zászlóallyak névszerint megneveztetnek; és mindenik Zászlóally Lovasból állott; és tsak egy Zászlóally se találtatik köztök, a' mely gyalog lett volna. A' mi szembetünö bizonyosága annak, hogy más volt a' Zászlóally, és más a' Portális gyalog Katonaság /:Gentes:/ a' mi Törvényünk szerint.

§. 46.

Azomban a' Portális Katonaság törvényessé lételeéből azt nem lehet bizonyosan megtudni, hogy vallyon ez a' Törvény úgy hozatotté, hogy jövendöreis szolgáljon, vagy pedig tsak a' mostani Veszedelem idején legyen foganatja; a' midön a' Tsehek, és Törökök, már az Országban benn dühösködtek.

---

veénded: legalább száz Lovasokat, nem Lánçasókat egyenesen hozzánk Senába siess Frialba saját költségeden külgy: Ha ezt megtseselekszed ____ minden dolgainkban szerentsések lesszünk. Ha pedig kerésünk szerint nem tselekednél ____ gyalázatot, veszedelmet, és nagy kárt szenyedünk. ____ Igérjük ha kerésünket és parantsolatunkat tellyesítitek, ____ olyan jutalmat adunk nektek, a' millyennel méltán megelégedhettek, és Fijaitokis ____ érrettünk az örök Isten előtt könyöröghetnek. S a't. Lasd Magyar Századok Tom. II. p. 470.

Ha a' későbbi Veszedelem idején hozatott ilyen Törvényeket tekintjük: a' jöki, hogy a' mint a' Veszedelem nagyobbodott, vagy kevesedett: a' Portális Katonaság számais nagyobb, vagy kissébbre határozatott. A' honnan megtetszik az, hogy a' Portális Katonaságot tárgyazó említett Törvény, nem a' Nemesek Vasallusi tartozását határozzameg; hanem a' Földnépének Veszedelemhez mért számját. Posthumus László alatt Decr. II. art. 4. már minden 100 Portától 4 Lovas, és 2 Nyilas állítás határozatottmeg; és a' XIV. Árt. világosan megmondja, hogy ezen meghatározásnak tsak most egyszer legyen ereje.

Mátyás K. alatt a' Szegedi Dietán, minden 20 Jobbágytól egy Fegyveres Lovas határozatottmeg. De már 1471. harminczhárom Jobbágybol egy, elégnek találtatott. II Ulászló alatt 20 Házhelytől kívántatott egy 1492 Esztendőben: de hat esztendő múlva, már épen 36 Házhely adott egyet.

II Lajos K. alatt még nagyobb a' külömbség: mert 1518ban ismét az állítatottmeg, a' mi a' Szegedi Dietán volt végezve; hogy 20 Jobbágytól essen egy Fegyveres; és nem húsz Házhelytől, a' mi nagy külömbség: mivel 20 Házhelyen 50, 60 Jobbágyis lakott, és lakik mostis.

A' Veszedelem nevededvén 1523ban, minden 10dik Jobbágyinak Fegyvert kellett fogni: söt 1526ban az határozatottmeg hogy: személy szerint minden Jobbágy öltözzön fegyverben, vagy legalább minden ötödik.

Ezen kümbözések eléggé megmutatják azt, hogy a' Portális így nevezett Katonaság, nem a' Birtokon állandóan fekvő teher, és nemis törvényes a' mennyiségre, hanem a' Veszedelemre nézve: külömben annak nem lehetne nagyobbodni, vagy kevesedni. Eből leginkább megtetszik, a' Magyar Birtokok, és Feudumok közt való külömbség.

Későbbenis a' Veszedelem nem kevesedvén, hanem inkább nevedekvén, ámbár a' Lovas Soldos állítás el nem fogadtatott 1435ben a' Rendek azzal bizonyították meg Hazájokhoz való szereteteket, hogy a' Zólyomi Dietán Soldosok tartását vállalnak magokra, és ezt még 1542benis art. 19. folytatják a' magok Megtartása ösztönéből: sőt Vagyonjokatis annyira feláldozzák, hogy mind a' Soldosokat mind a' Portális Katonaságot magok fizetik. Ezt kívánja a' természet Törvényje. De az Isten mentsen meg mindent az illy Vasallusi siralmas tartozástól.

§. 47.

Mínthogy tehát a' Zászlós-Uraságot itt a' Nagyravágyás*, amott a' Nagy-bírtok: másutt pedig a' Ragadomány támasztotta, és táplalta: általjában pedig nagyobb részben az Országot nyughatatlankodtatta; és kivált a' Factiok idején annak romlására volt /:mint 1381-1386. 1440-1458, 1490-1526. a' midőn az Országotis végső veszedelembé döntötte:/ a' Haza törvényes Szerzeménynek sohase tartotta Lásd az 1435 Decr. első Czikkelyét, a' mellyben a' régi személyes Felülés határozatit meg: Sub Banderio Regali, cum Baronibus, Proceribus, et Nobilibus Comitatum, et eorum gentibus per modum generalis expeditionis exercituali, viribus conjunctis, et adnatis succurrere debebunt ad repellendum insultus hostiles-vsc. exceptis decrepitis, viduis Orphanis, et aliis inpotentiis excufatis. art. 3.

*Ezt a' bizonyoságot magok a' Rendek teszik az 1536 Decret. 26. Czikkelyében: Olim in Servitiis Regum et Regni ex ordine equestri nemo admittebatur majorem habere equitum numerum, qui ad minus uno, aut duobus mensilus proprio

Stipendio militandi non habeat facultatem – nam tales
Provincialium Lacrymis vivere coacti sunt.

Ellenben a' Portális-Katonaságot, a' mellyet a' Törvény 1435ben először megállított, sőt az 1459diki Szegedi Decretomnak X, és XI-dik Czikkelyei három holnapig tartónak lenni meghatározott; 1715ben pedig állandó és ingatlan lábra helyhetett, minthogy annak Talpköve egy részről a' Jobbágyoknak minden pénz nélkül használni engedett Birtok, elejitől fogva; más részről pedig a' Magamegtartás: törvényes tartozásnak lenni megesmérte mindenkor.

§. 48.

Ezt az Állítást az 1715 Decretom 8 Czikkelyének 1. § megsebesíteni látszik: és annyit legalább bizonyít, hogy: Ha eddig a' Zászlóallytartás törvényes teher nem volt volna: de az említett Articulastól fogva olyanná lett. A' Decretom ezt mondja: Nobiles, et omnes illi, quos sub nomenclatione hac /:cujuscunque sint Honoris, Dignitatis, et Status, Persona:/ in Ungaria lex complectitur. Part. 1. tit. 9. et Part. II. tit. 4. pro regni defensione militare, adeoque personaliter insurgere, suaque respective Banderia producere, et prostare teneantur. Ímé itt világos törvény az: hogy a' Nemes a' személyes Felülésen felül, a' maga Zászlóallyjátis, kiállítani, és kiadni tartozzék.

J. Ezt a' Törvényt a' Rendek magok hozták, az 1. §ban, és vele gondolom azt mondják 1. hogy ha ki Hazája szeretetből a' Méltóságok között többet magával jelenik meg a' hadban /:mint Hunyagi János minden tartozás és Rávetés nélkül a' maga 10000 Soldosival vertemeg legutoljára a' Törököt Belgrád alatt:/ az ezutánis szabad legyen. Ez megtetszik ezen szóból: sua respective

Banderia producere. 2., Hogy a' Hivatal szerint való Ország-Zászlóssai, a' magok mintegy Zászlóallyji – tartozásokat kiadni /: prostare:/ tartozzanak.

A' 2. § ezt a' dolgot világosan magyarázza, a' mellyet pedig a' Decretomba maga a' Felség iktatottbe. Id Sacra Cas. Regiague Majestas quoties nuessum esse judicaverit, ad conformitatem hacrenus sancitur superinde Legu, amodo in posterumquoque defiderare et exigere poterit.

Itt a' desiderare annak felelmeg: producere possint. Az exigere pedig a' Hivatalos Ország Zászlóssai tartozását /:prostare: / határozzameg.

Hogy ez az értelem egyenes megmutatják ezen szavai a' 2. §.nak: Ad conformitatem hactenus sancitarum superinde Legum. De mit határoztak erről meg a' Törvények: mind az 1^{so} §sa az 1715 Decretum 8 Czikkelyének, mind pedig az 1435diki Decretom art. 1. világosan megmondja.

A' mi több: 1741ben még többen éltek azok közzül, a'kik az 1715. Diétán jelenlétén, bizonyosan tudták, mi értelemben vették azok ama sua respective Banderia producere et prasture teneantur Ehez képest art. 63. Majorum suorum incitati exemplis – Generalem regni Insurrectionem determinant. Mi a' Generalis Insurrectio: megmondja az elébb említett 1435diki Decretumna 1.§sa. E' szerint a' magános Zászlóally nem törvényes tartozás. A' Hivatalos Ország Zászlóssai pedig, ha ezen végre Jóságokat fognak, vagy költséget nyerni: sua respective Banderia praesture tenentur; et id sua Majestas las. Regia, quoties necessum fuerit exigere poterit.

§. 49.

Ha ezen Könyvnek berekesztésül, /:annyi mint az:/ megengedemis, hogy: A' Magyar Birtokok Feudumok, és a' Birtokosok: Corona. Vasallusai: a' Feudum természeti pedig azt hozza magával, hogy a' Feudatarius személyyesen tartozik az Úr mellett felülni; és Értékjének kiterjedésétől is Katonát, vagy Zászlóallyjat állítani: e' következő Észrevételek adják magokat elől, - az Ország – Gazdálkodásából /: Ex Oeconomia Status:/

1., Ha a' Birtokosok az 1715diki Decretom 8. Czikkelyeszerint igazgattatnak: tölök egyenesen azt kell kívánni hogy: 1., A' Haza védelmére személyyesen felüljenek /:kivéven az Elégteleneket:/ 2. Zászlóallyjaikat is állítsákki.

A' személyyes Felülés legkisebb nehézséget se fog szenyvedni: de a' Zászlóally kiállítása ezen négy Feltételt előrebotsátja: a., A' Zászlóally legyen vagy Soldosokból. b., Vagy felfegyverkeztetendő Jobbágyokból. c., A' szám kinek kinek birtokjához alkalmaztassék. d., Vagy ez a' teher pénzzel váltassékfel esztendőnként. Már ha

a., A' Zászlóally Soldosokból fog állani: az egy felől tsak politicalai gyanúságra, és költsönös Bizodalmatlanságra fogna útatnyitni: más felől pedig a' szám nevettséges kitsynységre fog telni: mert több Soldost kívánni nem lehet, mint vagy a' Jobbágyokból való Jövedelemnek egy meghatározandó húszad része; vagy ha a' régi katonaállítást akarjuk eredeti mivoltában visszaállítani: úgy az ide szolgáló régi Clavistis kell tsak a' számra nézve felvenni.

Ha a' Jobbágyokból való jövedelemnek húszad részét veszszük Clavisnak: úgy egy 100 Egész Helyet bíró Nemesnek tartozása lessz 100 forint: mert egy Jobbágy 20 forinttal válthatjameg Urbárium szerint minden Tartozását, és Adózását. És így egy 100 Egész Helyes Jobbágy Birtokossától tsak 2/4 katona se fog esni.

Ha pedig a' régi Clavist veszsütkfel, a' mint tartozunk: úgy 8 aratrumtól; mint a' Szepes Vármegyei Lántsás Nemességéről, vagy 6 Mansiotól, mint Túrótzban a' Vár-Jobbágyokról mondja IV. Béla Király de anno 1243, és 1258 esik egy Fegyveres. Ez igen kevés: mert egy aratrum /:a' mint másszor megfogom mutatni:/ tesz 2176½ mai Hold Szántóföldet. 8 aratrum pedig 17412töt. És ha 1. Mansio annyi mint egy Porta, vagy Curia t. i. 440 mai Hold kevés hijján: esik egy Fegyveres 2640 mai Hold Szántóföldre. Énél pedig ma a' Feudale Systhema nélkülis többet ad egy illy birtokos Nemes.

b., Ha a' Földnépe fegyverkeztetik fel: a' támadható Veszedelmen felül: egy Rókáról két bört fogunk húzni.

c., Ha a' Szám kinek kinek Birtokjához fog alkalmaztatni: az Országgazdálkodása semmivelse fog többet nyerni, mint az Austriai Házból volt Romai Császárok, a' Német-országi Karok, és Rendek Römische Monatjaiból nyertek. E' pedig a' régibb Frantzia Harapódzások előtt, tsak egyszerse bírta a' Romai Sz. Birodalmat bátorságba tenni. Mihelyt a' Haza Védelme mechanice meghatározott számú Vitézekre bízzatik: nemtsak hogy a' Hazafijai Áldozattételnek nem lessz helye; hanem egy Carnot, ezt a' bizonyos számot szünet nélkül minden nap, addit vágatja, míg azt semmivé nem teszi; mint a' legközelebb elmúlt Frantzia háború elején megtörtént.

d., Ha végre a' Zászlóallyak állítása esztendönként pénzzel fogna megváltatni: Valljon ez által nem homályosítanáke' meg az Austriai Házból volt ditső I Ferdinánd, II Mária, II Jófes, és mostan uralkodó Ferentz Királyink azt a' Gyémántot? a' mellyet Koronájikba azáltal foglaltak; hogy a' Földnépét, Felséges Urbáriomi Rendeléseik által, Atyai Paisok fedezése alá zártak? Vettessék tsak Adó azon Birtokok jövedelmére, a' mellyek a' Földnépénél vagynak; és belöle Honnyiadót fizetnek,

és töle katonáskodnak: majd mindjárt ki fog nyitítani a' Kapú mindenféle Könyörületlenségre; sőt kegyetlenkedésreis, hogy a' Nemesség, tartozását /:a' mellyet a' Felség töle bizonyosan bevár:/ esztendőnként behajthassa.

2., Az által ha a' Magyar Birtokok bizonyos esztendei Teherviselés alá fognak vonatni: a' Magyar Birtokoknak belső Betse igen sok Milliommokkal alá fog szállani. Ez pedig az Országgazdálkodása ellen van egyenesen. (Sok Várat tsak a' mentmeg a' Meghágástól, hogy az Ellenség annak gyenge oldalát nemtudja, hol van.)

Ha a' Nemesi Birtokokon fekvő Adó kidoboltatik: a' Hitel nemtsak hogy egyszerre megfog szünni: hanem sok ezer Árvák, Oskolák, Egyházak, Ispotályok 's a' t. egyébire a' bizonyos Oridánál nem útasittathatnak.

Vége.

88. II. R. A. Laszlo- Urakrol.

Czajággardalkodása semmivel se fog többet nyerni, minn az Osztriai Ha-
 bol volt Romai Császárság, a Német czisari kirók, és Rendek Összes
 Monarchiábol uertek. E pedig a régibb Francia Harminczedik elött,
 csak egyszer se bíta a Romai S. Birodalmat hadiságha tenni. Mibelyt
 a Haza Védelme mechanice meghatárolott sümé Vitezekre bántak nem
 csak hogy a Harajni eldorattokelnék nem leff helye; hanem egy Cen-
 not, ezt a bizonyos fiamot fiamot nélkül minden nap, udbig vaza dia
 mig utt semmive nem teff; minn a legközelebb elmúlt Francia rábr-
 ra eljei megtörtent.

I. Ha vegre a Szabóalyok alktasa életendökent nem azel fogna
 megváltatni: Vallom ez által nem homályosítanak meg az Osztriai
 Hárbol volt dísz I Ferdinand II. Maria II. Josef, es mában uralko-
 do Ferent királyok utt a Germanot: a mellyt híromnakba az al-
 tal kiáltak: hogy a Sándorot, Fellego Urbarion: Rendelék utal ágya
 Párisok: iderik az orlak: tettepek csak az az Birokokot invelémre
 a mellyt a Sándorot megvát: es több konnyudot fírdnek, es több
 katonaséednek: majd mindkét kék konnyudot a hány mindoniele kö-
 nyörületlenfégre: utt hogy es ten kedeseve, hogy a Németeg katonaság a
 mellyt a Felleg töré bizonyos be vári: eplendökent behatágha.

II. Az által na a Magyar Birokhoz bizonyos eplendökent Behatágha
 ala annak voratni: a Magyar Birokokonuk befő Páris iden jök állti-
 mokkal ala fog hallni. Ez pedig az Osztrai Birok ellen van egyenesen.
 Az Parakat csak a nyugom a Magyarasat, hogy az elleneg amnak
 gerre oledat nem tudja noivan.

Ha a Német Birokokon tekvő ala kidobolatik: a által vev-
 ták hogy egyszerre megtörténni: hanem jök ezer ornak, bírdak egy-
 husak fírdolák az a egyre a bizonyos Bidaud nem ut alittatnak.

M 78535

Vége.

